ARH Diss. B-26480

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
AJALOO-KEELETEADUSKOND
ÜLDAJALOO KATEEDER

Hagi Ŝein

TÜPOLOGISEERIMISE PROTSEDUURI RAKENDAMISEST AUDITOORIUMI UURIMISEL JA EESTI NSV TEILEAUDITOORIUMI TÜPOLOOGILISTEST ISEÄRASUSTEST.

Diplomitöö

TRÜ võistlustööde komisjoni otsusega 24. juunil
1973 a. on määratud käesolevale tööle
I auhind
TRÜ Teaduslik sekretär

ARHIIVKOGU

Juhendaja: van.-õp.
M.Lauristin

TALLINN 1973

SISUKORD.

Sissejuhatus ..... lk. 4
I peatükk.Tüpologiseerimise protseduurist sotsioloogias ja teleauditooriumi sotsioloogilistes uurimustes..... lk. 8
I.osa.Tüpologiseerimise protseduurist sotsioloogias..... lk. 8
I.Protseduuri mõiste määratlus empiirilises sotsioloogias..... lk. 8
2.Klassifitseerimise mõiste loogiline aspekt.... lk.II
3.Klassifitseerimise mõiste filosoofiline aspekt lk.I2
4.Rühmitamise protseduurid statistikas..... lk.I3
5.Rühmitamise protseduurid empiirilises sotsioloogias..... lk.I4
6.Teoreetiline tüpologiseerimine..... lk.I6
7.Empiiriline tüpologiseerimine..... lk.2I
7.I.Matemaatiline aspekt..... lk.2I
7.2.Rakendamine empiirilistes sotsioloogilistes uurimustes..... lk.23
2.osa.Uurimuse programm ja tüpologiseerimise protseduuri kirjeldus..... lk.33
I.Televisioon kui massikommunikatsiooni sotsiaalne vahend..... lk.33
2.Uurimuse põhiprobleem,objekt,aine,ülesanded ja eesmärgid..... lk.35
3.Tüpologiseerimise protseduur Eesti NSV teleauditooriumi uurimustes..... lk.38

II peatükk.Tüpologiseerimise protseduuri rakendamine Eesti NSV teleauditooriumi struktuuri uurimisel..... lk. 45
I.osa.Katse klassifitseerida Eesti NSV televaatajaid huvi põhjal Eesti Televisiooni programmi vastu..... lk. 45
1.Huviindikaatorite valik..... lk. 46
2.Mõõtmisskaalad..... lk. 46
3.Teleprogrammi empiirilise mudeli loomine..... lk. 48
4.Huviindeksite moodustamine..... lk. 49
5.Televaatajate huvide iseloomustus..... lk. 53
5.1.Huviindeksite sagedusjaotused..... lk. 53
5.2.Televaatajate huvide üldine keskmine..... lk. 55
5.3.Televaatajate sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi iseloomustus..... lk. 55
5.4.Sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi iseloomustus huviindeksite jaotuste põhjal... lk. 58
6.Televaatajate huvide omavahelise seose iseloomustus korrelatsioon- ja graafanalüüsi abil.. lk. 60
7.Televaatajate tüpologiseerimine(automaatne klassifitseerimine)..... lk. 64
8.Televaatajte rühmade iseloomustus ja tüpoloogia..... lk. 66
8.1.Televaatajate rühmade üldine iseloomustus ja põhilised diferentseerivad tunnused.... lk. 66
8.2.Teleauditooriumi tüpoloogia(rühmade sotsiaal-demograafiline koosseis ja huvi iseloomustus..... lk. 71
9.Järeldusi..... lk. 78
2.osa.Tallinna teleauditooriumi tüpoloogiast huvi põhjal Eesti Televisiooni programmi vastu.... lk. 82
1.Mõõtmisskaalad,huviindikaatorite valik,teleprogrammi empiirilised mudelid ja huviindeksite moodustamine..... lk. 82
2.Televaatajate huvide üldine iseloomustus .... lk. 85
3.Televaatajate tüpologiseerimine(automaatne klassifikatsioon)..... lk. 89

4.Teleauditooriumi tüpoloogia..... lk. 9I
4.I.Televaatajate rühmade üldine iseloomustus ja põhilised diferentseerivad tunnused.... lk. 9I
4.2.Teleauditooriumi tüpoloogia(rühmade sotsiaal-demograafiline koosseis ja huvi iseloomustus..... lk. 94
5.Järeldusi ..... lk. 98
Kokkuvõte.....I lk.I0I
Kasutatud kirjandus..... lk.I05
Resümee vene keeles..... lk.II2
Lisa(algandmete tabelid)..... lk.II5

Televisioonist on kirjutatud palju.On kirjutanud sotsioloogid ja poliitikud,ajakirjanikud ja kunstiteadlased, tavalised televaatajad.On kirjutatud hästi ja halvasti, meil ja mujal.Kõige selle tulemusena on kogunenud väga palju kirjandust televisioonist.Erinevaid arvamusi,väitmisi ja oletusi on vahel küllaltki raske seostada.See näitab,et sügavamate teadmiste aeg televisioonist on alles ees.Kuid juba praegu nõuab uute teadmiste lisamine olemasolevatele suuri jõupingutusi.

Ka järgnev diplomitöö on kirjutatud televisioonist.Selle eesmärgiks ei ole olemasoleva kirjanduse refereerimine, vaid,teadaolevale tuginedes lisada uut Eesti NSV teleauditooriumist.Uue otsingutele ongi rajatud töös esitatavad konkreetsed sotsioloogilised uurimused.Sellest tulenes ka diplomitöö teema valik ja eesmärk - uurida teleauditooriumi struktuurseid iseärasusi ning mõningaid üldisemaid probleeme,mis on seotud auditooriumi struktuuri väljaselgitamise protseduuridega empiirilises sotsioloogias.

Seejuures tundusid olulistena kaks aspekti.Esimene neist on pragmaatiline.Autor töötab kolmandat aastat Eesti Televisiooni metoodika sektoris,uurides eelkõige teleauditooriumi.Sellise töö vajadust on tunnetatud juba pikemat aega,sest televisiooni ette,mille saated on määratud sadadele tuhandetele inimestele,on seatud suured ja keerulised

ülesanded.Viimastel NLKP kongressidel on neid pidevalt rõhutatud.Nendeks on marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamine,kõigi nõukogude inimeste poliitiline ja kultuuriline arendamine.Igapäevases töös konkretiseeruvad need ülesanded kümneteks probleemideks,mida lahendamata ei suuda TV täita oma ühiskondlik-poliitilist rolli.

See nõuab aga eelkõige sügavaid teadmisi auditooriumist. Meenutagem K.Marx'i sõnu:"Et tegutseda mingitegi õanssidega edule,tuleb teada seda materjali,mida kavatsetakse mõjutada"(I;I95).Seoses ideoloogilise töö ülesannetega on seda mitmeid kordi rõhutanud ka V.I.Lenin(2,3).On ilmne,et ükskõik millise massikommunikatsioonivahendi töö saab olla efektiivne ainult nende inimeste meeleolusid ja vaateid arvestades,kellele ta on suunatud.Seepärast seavadki massikommunikatsiooni uurivad sotsioloogid endale eesmärgiks auditooriumi sotsiaalse ja sotsiaal-psühholoogilise struktuuri tundmaõppimise(I7,22,26,9I,92,93,97,I03).Nende uurimuste tulemused lubavad kommunikaatoril silmas pidada auditooriumi majanduslikke,soolisi,vanuselisi,hariduslikke ja rahvuslikke iseärasusi ning seda,millised küsimused ja miks kõige enam huvitavad erinevaid ühiskonna gruppe.

Käesoleva uurimuse põhimõisteks on valitud televaatajate huvi teleprogrammi vastu.See tuleneb arvamusest,et huvi TV vastu,samuti kommunikatsiooni sisu vastavus vaatajate huvide ja hoiakutega on televisiooni kaudu toimuva suhtlemis- ja mõjutamisprotsessi olulisemaid komponente.V.I.Lenin,peatudes korduvalt propagandistlikel küsimustel,pidas just seda aspekti eduka ideoloogilise töö paratamatuks eelduseks üldse.Oma artiklis "Suurvenelaste rahvuslikust uhkusest"(8) formuleeris ta parteilise propaganda peamise metodoloogilise printsiibi seoses auditooriumi huviga:arvestada reaalset huvi kui sotsiaal-psühholoogilist kategooriat(8, vt.ka 50).Muidugi,seda vastavust ei tohi absolutiseerida. TV programmi ei saa teha ainult vaatajate soovidele tuginedes.Viimased lähtuvad diferentseeritud huvidest ja hoiakutest,püsivatest arvamustest ja hetkemeeleoludest,alluvad lähima suhtlemissfääri mõjudele ja stereotüüpidele.Kommunikaatori jaoks on aga esiplaanil televisiooni ideoloogilised ja kasvatuslikud funktsioonid.Vastavus tähendab siin

oskust kooskõlastada neid kahte kommunikatsiooniprotsessi külge.

Käesoleva teema teine aspekt on seotud uurimisprotseduuri küsimustega. Informatsiooni kogumine massilistest sotsiaalsetest protsessidest, saadud andmete töötlemine, analüüsimine ja interpreteerimine põhineb keerulistel ja täpsetel matemaatilistel ning statistilistel operatsioonidel. Konkreetsete sotsioloogiliste uurimuste praktiline väärtus oleneb võimest prognoosida inimeste käitumist ja anda selle alusel teaduslikult põhjendatud juhtnööre sotsiaalseks juhtimiseks. Selliste vastutusrikaste otsustuste vastuvõtmiseks peab aga uurija olema veendunud oma mõõtmisinstrumentide suures täpsuses.

Tüpologiseerimise protseduuri rakendamine konkreetsetes sotsioloogilistes uurimustes on suhteliselt uus ja metodoloogiliselt vähe läbitöötatud probleem. Seevastu on tema tunnetuslikud võimalused märksa avaramad kui lihtsal statistilisel analüüsil. Tüpoloogiate loomine võimaldab sotsioloogil massiliste nähtuste kirjeldamisel arvestada terveid tunnuste ja parameetrite süsteeme, anda protsessi-de sisulisi kirjeldusi ja läheneda neis ilmnevatele seaduspärasustele.

Eesti NSV teleauditooriumi uurimisel on kasutatud just seda protseduuri. Seepärast on käesolevas töös põhirõhk asetatud tüpologiseerimisega seotud küsimustele.

Diplomitöö koosneb kahest peatükist. I peatüki I.osa on pühendatud tüpologiseerimise protseduurile sotsioloogias ja sellega seotud üldistele küsimustele. Peatüki 2.osa käsitleb järgnevate konkreetsete sotsioloogiliste uurimuste programmi, milles leidis rakendamist tüpologiseerimine, ning selles esitatakse ühe võimaliku tüpologiseerimise protseduuri kirjeldus teleauditooriumi uurimiseks.

Diplomitöö II peatükk kirjeldab kahte konkreetset uurimust. Peatüki I.osas antakse ülevaade aastail 1970.-1972. teostatud uurimusest "Katse klassifitseerida Eesti NSV teleauditooriumi huvi põhjal Eesti Televisiooni programmi

vastu".Peatüki 2.osas esitatakse mõningad võrdlusandmed Tallinna teleauditooriumi kohta I972.-I973. aasta uurimistulemuste põhjal.

Diplomitöö lõpeb kokkuvõttega,kasutatud kirjanduse loeteluga ja venekeelse resümeega.Viidete puhul tähistab esimene number allika järjekorranumbrit kirjanduse nimestikus,semikooloniga järgneb viidatav lehekülg,komaga eristatakse kahte allikat.

I PEATÜKK.
TÜPOLOGISEERIMISE PROTSEDUURIST SOTSIOLOOGIAS JA TELEAUDITOORIUMI SOTSIOLOOGILISTES UURIMUSTES.

I.osa
Tüpologiseerimise protseduurist sotsioloogias.

I.Protseduuri mõiste määratlus empiirilises sotsioloogias.

Sotsioloogi taotlustel on alati olnud midagi sarnast kirjaniku püüdlustega(Io7).Neid ühendab see,et nad on valinud raskeima võimalikest uurimisobjektidest,neid ühendab soov mõista inimesi ja ühiskonda.Neid ei rahulda formaalsed skeemid,sest nende eesmärk,nende uurimisobjekt on maksimaalselt sisuline. Vajadus mõista on seotud vajadusega leida üldist,tüüpilist, seaduspärast.Kuid sotsioloogi ja kirjaniku käsutuses olevad vahendid on erinevad.Kirjanikul piisab sulest ja analüüsivast mõistusest.Sotsioloog peab lisaks rakendama veel keerulisi andmete kogumise,ja töötlemise operatsioone,matemaatikat,statistikat,küberneetikat.Püüdest leida ka empiirilises sotsioloogias nähtuste üldistatud kirjeldamise meetodit,avastada ja seletada tüüpilist sotsiaalsetes protsessides ongi tingitud tüpologiseerimise protseduuride rakendamine.Nendega seotud küsimuste juurde me allpool asumegi.

Sotsioloogiliste uurimuste meetodid,tehnika,metoodika ja protseduurid kujutavad endast operatsioonide kogumit,enam või vähem formaalsete reeglite süsteemi,mida rakendatakse empiiriliste andmete kogumiseks massilistest sotsiaalsetest protsessidest ja saadud informatsiooni töötlemiseks.Nende mõistete sisu määratlemisel on meie sotsioloogid jõudnud põhimõtteliselt ühistele seisukohtadele(45,59,99,IOI).

Meetodit määratletakse kui andmete kogumise,töötlemise ja analüüsi peamist viisi.

Uurimistehnika hõlmab spetsiaalsete võtete kogumit meetodi

efektiivseks rakendamiseks.

Metoodika tähistab meetodiga seotud tehniliste võtete kogumit koos spetsiaalsete võtete,operatsioonide süsteemiga,mis fikseerib nende järjestuse ja omavahelise seose.

Uurimisprotseduur on kõige üldisem mõiste,mis tähistab sotsioloogilise informatsiooni kogumise ja töötlemise viiside süsteemi,fikseerib kõigi kasutatavate operatsioonide järgnevuse,üldise tegevuse süsteemi uurimuse või selle osa organiseerimisel.

Selline on protseduuri mõiste definitsioon ka kodanlikus sotsioloogias - protseduuri määratletakse kui tegevuse üldist vormi või süsteemi uurimuses.Uurimistehnikat käsitletakse seejuures kui põhiprotseduurist väljaeraldatud spetsiaalset operatsiooni faktide kindlakstegemiseks või nendega manipuleerimiseks(2I;2I9).

Käesolevas töös käsitletakse ühte sotsioloogias rakendatavatest protseduuridest - tüpologiseerimist.Üldse eristatakse aga 5 peamist protseduuride rühma(I4;2I4):

I)statistilised protseduurid,
2)eksperimentaalsed protseduurid,
3)tüpologiseerimise protseduurid,
4)ajaloolised protseduurid,
5)valikulised(valikuliste juhuste) protseduurid.

Sotsioloogiliste uurimuste formaalne aparaat kujuneb erinevate uurimismeetodite ja tehniliste võtete kombineerimise tulemusena vastavalt uurimuse iseloomule ja eesmärkidele.Reeglina määrab protseduur peamised tehnilised võtted,mida antud juhul kasutatakse.Sotsioloogiline uurimus võib sisaldada korraga mitmeid protseduure,mis esinevad iseseisvate empiiriliste uurimustena antud töö raames.B.Grušini rühm kasutas näiteks ühiskondliku arvamuse uurimiseks 69 erinevat protseduuri(38).

See meetodite ja tehniliste võtete arsenal,mida kasutatakse empiirilistes sotsioloogilistes uurimustes ja millele põhinevad uurimisprotseduurid,on üldkujul järgmine(vt.täpsemalt IOI;42 ja 5I,65):

Meetodid - informatsiooni kogumine sotsiaalsetest faktidest ja selle analüüsi viisid

esmase informatsiooni kogumine		esmase informatsiooni analüüs
üksiksündmuste registreerimine	andmete kogumise süsteem	

Vaatlus	Uurimus:	Kirjeldus ja klassifikatsioon(A)
Dokumentide tundmaõppimine	Monograafiline	Tüpologiseerimine(B) Eksperimentaalne analüüs Statistiline analüüs(C)
Küsitlused(D)	Üldine	Süsteemne analüüs Geneetiline e.ajalooline analüüs
	Valikuline(E)	Sotsiaalne modelleerimine

Tehnika - spetsiaalsed võtted meetodite efektiivseks rakendamiseks

üksiksündmuste registreerimine	andmete kogumise süsteem	esmase informatsiooni analüüs

Esmase informatsiooni kvalitatiivse kontrolli vahendid	Valiku statistiline aparaat	Loogilised vahendid(F) Statistilised võtted(kirjeldav statistika,järelduste ja funktsionaalsete seoste statistika(G)
Nähtuste kvantitatiivsete karakteristikute mõõtmine (skaleerimine)(K)	Karakteristikute kvalitatiivse ja kvantitatiivse ühtlustamise võtted	Matemaatilised mittestatistilised vahendid: -lineaarne programmeerimine -graafide teooria(H) -faktoranalüüs(I) -kujundite eristamine(J) -mängude teooria -matemaatiline modelleerimine Indeksite moodustamine(L)

°Antud tabeli juurde tullakse tagasi,kui asutakse kirjeldama käesolevas töös rakendatud empiirilise tüpologiseerimise meetodit(vt.I peatükk,2.osa).Kasutatud meetoditele ja tehnilistele võtetele on viidatud tabelisse märgitud sümbolite abil.

V.Jadov jagab algandmete analüüsi protseduurid kahte gruppi(I0I;I84):

I.Kirjeldavad protseduurid
a)rühmitamine
b)klassifitseerimine
c)tüpologiseerimine

2.Analüütilis-eksperimentaalsed protseduurid(muutujate vastastikuse mõju ja determineerituse väljaselgitamine)

Kõigil kolmel kirjeldaval protseduuril on oma iseloomulikud jooned.Klassifitseerimine on eelkõige seotud loogilise analüüsiga,rühmitamine statistiliste kogumite töötlemise operatsioonidega,tüpologiseerimine aga,toetudes nii klassifitseerimisele kui rühmitamisele,on nähtuste kõige üldisem kirjeldamise viis eesmärgiga avastada sarnaseid objekte nende kvantitatiivses ja kvalitatiivses mitmekesisuses.Nendest iseärasustest tingitult lähenetakse klassifitseerimise,rühmitamise ja tüpologiseerimise probleemidele formaalses loogikas,statistikas,matemaatikas,loodus- ja ühiskonnateadustes mõnevõrra erinevalt.On sagedane nende terminite kasutamine sünonüümidena.Anname siinkohal ülevaate nende protseduuride määratlustest.

2.Klassifitseerimise mõiste loogiline aspekt.

I97I.aastal ilmunud sõnastikus "Loogiline sõnaraamat"(52) puuduvad mõisted "rühmitamine" ja "tüpologiseerimine".Klassifitseerimist määratletakse järgmiselt: "KLASSIFITSEERIMINE - mingit liiki esemete jagamine klassideks olulisemate tunnuste alusel,mis on omased antud liiki esemetele ja eristavad neid teist liiki esemetest,kusjuures iga klass omab saadud süsteemis teatud kindlat kohta ja jaguneb omakorda alamklassideks"(52).Klassi (lad.classis - rühm) defineeritakse kui "objektide kogumit,millel on üks või mitu iseloomustavat tunnust.Tunnuseid,mille poolest need esemed on sarnased,nimetatakse klassi ühisteks tunnusteks.Klassi kuuluvaid esemeid nimetatakse klassi elementideks.Klass on "miski, mis võib omada elemente""(52).

Klassifikatsioonide koostamine allub kõigile mõiste mahu jagamise reeglitele:

I.Ühes ja samas klassifikatsioonis ei tohi rakendada mitut alust.

2.Klassifikatsiooni liikmete maht peab võrduma klassifitseeritava klassi mahuga.

3.Klassifikatsiooni liikmed peavad üksteist vastastikku välistama.

4.Jagamine alamklassidesse peab olema pidev.

Klassifikatsioonid on laialt levinud,sest klassifitseerimine omab suurt tähtsust inimeste teoreetilises ja praktilises tegevuses.Ta kergendab meid ümbritsevate esemete ja nähtuste maailma tundmaõppimist,võimaldab leida seaduspärasusi,mis määravad nende arenemise ja muutumise.On üldtuntud,milliseid tohutuid heuristilisi võimalusi pakkus Mendelejevi keemiliste elementide klassifikatsioon,kuidas K.Marx'i ja F.Engelsi loodud ühiskondlik-majanduslike formatsioonide klassifikatsioon pani aluse teaduslikule ajalookäsitlusele.Teaduslik klassifikatsioon suudab tõusta sellisele tasemele siis,kui tema aluseks võetakse kõige olulisemad ja tähtsamad tunnused. Sõltuvalt klassifitseerimise aluse iseärasustest eristatakse (52,89):

I)loomulikku klassifikatsiooni,mille aluseks on tunnus,mis kätkeb endas uuritavate esemete ja nähtuste olemust,näit. Mendelejevi klassifikatsioon;

2)kunstlikku klassifikatsiooni,mille aluseks oleval tunnusel on praktiline väärtus uurimuse eesmärkide seisukohalt,näit. Linné'i klassifikatsioon;

3)abiklassifikatsiooni,mis lubab kiiresti leida mingi hulga individuaalseid objekte väliste,kergesti eristatavate tunnuste järgi,näit.alfabeetiline nimede järjestus telefoniraamatus. Seega,formaalse loogika seisukohalt kujutavad klassifitseerimine ja tüpologiseerimine(vt.56;89;kus neid mõisteid kasutatakse sünonüümidena) endast mõttelist operatsiooni teatud hulga korrastamisel vastavateks alamhulkadeks.See protseduur langeb kokku mõiste mahu jagamise loogilise operatsiooniga ja teostatakse täpselt formuleeritud reeglite järgi.

3.Klassifitseerimise mõiste filosoofiline aspekt.

Filosoofilisest aspektist vaadeldakse klassifitseerimist

kui paratamatu sisemise seose avamist rühmade(klasside,sugude jms.)vahel,milleks on jaotatud klassifitseeritavad esemed (89).Eristatakse formaalseid ja sisulisi klassifikatsioone.

Formaalsete klassifikatsioonide eesmärgiks on saavutada ühe grupi esemete täpne ja range erinevus teiste gruppide esemetest - formaalses loogikas vastab sellele nõue,et jagamise elemendid üksteist vastastikku välistaksid.Formaalne klassifikatsioon baseerub elementide sarnasusel iga grupi piires, mis määratakse mõningate ühiste omaduste kaudu.

Sisulised klassifikatsioonid omavad teaduslikku iseloomu ja põhinevad mitte formaalsetele,vaid dialektilistele printsiipidele.Sisuliste klassifikatsioonide puhul kandub peamine tähelepanu sisemiste,seaduspäraste seoste ja suhete avamisele klassifitseeritavate esemete gruppide vahel.Sisuliste klassifikatsioonide puhul haaratakse klassifitseeritavad esemed mingi üldise seaduspärasusega,mistõttu klassifikatsioon peegeldab just neid seoseid ja suhteid,mida antud seaduspärasus tingib.

4.Rühmitamise protseduurid statistikas.

Statistikas kasutatakse põhilise protseduurina statistiliste kogumite kirjeldamiseks rühmitamist.

Rühmitamiseks nimetatakse uuritava ühiskondliku nähtuse elementide jagamist oluliste tunnuste alusel selleks,et leida nähtuste sotsiaal-majanduslikke tüüpe,iseloomustada kogumit tüübi raames ja leida varieeruvate tunnuste vastastikuseid seoseid(82;79).Rühmitamise meetodi tunnetuslik tähtsus seisab selles,et see on kvalitatiivse diferentseerimise põhiline võte statistikas,avades nähtuse olemuse,nende tüüpilise pildi.Rühmitamisel ühendatakse statistilise kogumi ühikud iseloomulikesse gruppidesse eesmärgiga(64,68,82,I02):

I)leida grupeerimistunnuste seos arvuliste karakteristikutega;

2)analüüsida eristatud tüüpide arvulisi karakteristikuid;

3)uurida kogumi seaduspärasusi ja massiliste sotsiaalsete nähtuste struktuuri;

4)analüüsida nähtuste ja neid iseloomustavate tunnuste olulisi seoseid,seaduspärasusi,põhjuslikke suhteid.

Nagu eespool,nii peetakse ka siin väga oluliseks rühmitamistunnuste valikut - viimased ei tohi olla formaalsed,vaid pea-

vad tulenema nähtuste põhjalikust sotsiaalsest analüüsist (I02),peegeldama nende üldisi,tüüpilisi jooni.

Rühmitamise võtted statistikas on mitmekesised.Nende rakendamine sõltub uuritavatest objektidest,tunnustest,rühmitamise eesmärkidest.

Olulisemaks tuleb pidada tüpoloogilist rühmitamist,mis võimaldab eristada sotsiaalseid rühmi,tüüpe ja uurida sotsiaalsete objektide struktuuri.Sügavad teaduslikud alused tüpoloogilise rühmitamise probleemidele pani V.I.Lenin(4,5,6,7, 9).

Struktuurse rühmitamise eesmärk seisneb tüüpiliste rühmade koosseisu uurimises(57;I3).Analüütiline rühmitamine võimaldab välja selgitada rühmitamise aluseks olevate tunnuste(faktoriaalsete tunnuste) mõju teistele rühma tunnustele(resultatiivstele tunnustele)(57;I5).Nähtuste iseloomustamiseks kasutatakse ka kombineeritud rühmitamist(mitme tunnuse alusel), rühmitamiste süsteemi ja ümberrühmitamist.

Rühmitamise aluseks statistikas võivad olla nii kvalitatiivsed(atributiivsed) kui ka kvantitatiivsed tunnused.Tüüpiliste rühmade eristamist atributiivsete tunnuste alusel nimetatakse statistikas klassifitseerimiseks(57;8).V.Bondarenko(23) ja P.Maslov(64) rõhutavad mõistete "rühmitamine"ja "klassifitseerimine" eristamise vajadust.Rühmitatakse vaatluse ühikuid,s.o. fakte(64;224),klassifitseerida võib aga ka mõisteid ja mittevaadeldavaid objekte.Rühmitamine eeldab massi jagamist homogeenseteks osadeks(64;225),kusjuures nende osade seos ei ole määratav lihtsa summeerimisega.Klassifitseerimine eeldab aga üldiste mõistete jagamist koostisosadeks,mis summeerituna toovad meid tagasi lähtemõiste juurde.

5.Rühmitamise protseduurid empiirilises sotsioloogias.

V.Jadov eristab kahte rühmitamise viisi empiirilises sotsioloogias: lihtsat ja ristuvat rühmitamist(I0I;I84-I85), kusjuures ta ei tee ranget vahet rühmitamise ja klassifitseerimise vahel.Siin tekib mõningane lahkuminek P.Maslovi seisukohtadega,kes väidab,et rühmitamine aitab määratleda nähtuse tüüpi ja tema eesmärgiks ei ole mitte ainult nähtuste struktuuri tundmaõppimine,vaid ka erinevate tunnuste vahelise seose uurimine,mis ei ole omane klassifitseerimisele(64;225 - 226).Rääkida siinkohal ilmsest vastuolust aganähtavasti ei

ei saa.Empiirilisele sotsioloogiale on ju omane pidevate jaotuste(klassifikatsioon) kvantifitseerimine e.kujutamine diskreetsete jaotustena(rühmitamine),sellele põhinevad enamike sotsioloogiliste skaalade konstrueerimise protseduurid (86).Seepärast võibki nähtavasti neid mõisteid siinkohal sünonüümidena kasutada.

Lihtne e. kontinuaalne rühmitamine empiirilises sotsioloogias kujutab endast andmete klassifitseerimist ühe tunnuse põhjal sarnasuse või erinevuse järgi(I00;238).Nii võib uuritavat kogumit klassifitseerida vanuse,soo,hariduse,arvamuste,huvide jms.järgi.Kvantifitseeritud andmed või kvantitatiivsed näitajad rühmitatakse pingestatud ridadesse klassifitseeriva tunnuse suurenemise või vähenemise alusel,kvalitatiivsed e. atributiivsed andmed rühmitatakse aga korrastamata nominaalskaalade printsiibil(I0I;9I).Nominaalskaalad kehtestavad võrdsuse suhte nähtuste vahel,mida loetakse ühte ja ainult ühte klassi kuuluvaks.Skaalade jaotused on siin nähtuste kvalitatiivse klassifikatsiooni etaloonideks.Kogu analüüs põhineb operatsioonidel rühmitatud andmetega(67;pt.I-3).

Ristuv rühmitamine e.ristuv klassifikatsioon empiirilises sotsioloogias kujutab endast faktide seostamist mitme tunnuse alusel.Selle peamiseks eesmärgiks on seose iseloomu(tihedus, suund jms.)väljaselgitamine kahe või rohkema muutuja vahel. Ristuv rühmitamine lubab uurida objekti või tema parameetrite struktuuri,selgitada sotsiaalseid gruppe struktureerivaid tunnuseid.Toome siinkohal näite B.Firsovi tööst(92;I22),kus ristuvat rühmitamist on kasutatud mees- ja naistelevaatajate rühmitamiseks sõltuvalt vaatamissagedusest:

Sugu	vaataja tüüp: vaatamise sagedus (tunde nädalas) kuni 3	3-I0	Io-I5	üle I5	
mehed(%)	40,8	52,8	56,4	58,0	967
naised(%)	59,2	47,2	43,6	42,0	949

Rühmitamise tulemused näitavad,et Leningradi televaatajate hulgas on mehed mõningal määral aktiivsemad kui naised.

Eristatakse kaht liiki ristuvat rühmitamist - eklektilist ja orgaanilist. Eklektiliseks rühmitamiseks nimetatakse sellist rühmitamist, mille aluseks olevad tunnused ei ole funktsionaalselt või põhjuslikult seotud, need seostuvad mingi varjatud tunnuse kaudu või on nende seos väga raskesti interpreteeritav(I00;239). Selline on näiteks televaatajate rühmitamine soo ja vanuse järgi. Kuigi soo ja vanuse vahel puudub sisuline seos, kaasneb teatavate soolis-vanuseliste tunnustega erinev suhtumine TV saadetesse. Noorte meeste huvi spordisaadete vastu erineb ju tunduvalt vanade naiste omast, nimetatud saadete vastu. Televaatajate soolis-vanuselistes rühmades avaldub reeglina püsiv seos suhtumises erinevatesse TV programmi elementidesse, kuigi selle seose põhjusi on sageli raske interpreteerida. Vaatamata sellele on eklektilisel rühmitamisel praktiline väärtus: omades representatiivseid andmeid erinevate soolis-vanuseliste rühmade huvide kohta, võib orienteeruvalt hinnata saadete potentsiaalseid auditooriume.

Orgaanilise rühmitamise aluseks olevaid tunnuseid iseloomustab tugev funktsionaalne seos. Sellise rühmitamise tulemust nimetatakse orgaaniliseks tüpoloogiaks(I0I;I86), tunnused moodustavad püsivaid ja rangeid seoseid e. sündroome(vt. näit. 72,95).

6. Teoreetiline tüpologiseerimine .

Terminit "tüpologiseerimine" ja "tüpoloogia" kasutatakse tavaliselt järgmises tähenduses:

tüpologiseerimine - loogiliste operatsioonide kogum, mis on suunatud esemete või nähtuste tüüpide või klasside eraldamiseks ja täpsustamiseks;

tüpoloogia - esemete ja nähtuste kogum või täpsemalt vastastikku seotud ja teatud printsiipide järgi korrastatud esemete ja nähtuste tüüpide või klasside süsteem(56;89).

Me nõustume N. Martõnovaga, kes loeb tüpologiseerimist sügavamaks ja täielikumaks süstematiseerimise meetodiks rühmitamise ja klassifitseerimisega võrreldes, viidates selle tihedamale seosele uuritava nähtuse sisuga(63;I49).

Tüüpide kujundamisele suunatud mõtlemine on iidne, kuna see vastab inimese teadvuse püüdlustele väljendada mõisteid

kokkusurutult ja lühidalt(88).Empiirilises sotsioloogias vastab sellele püüe esitada ülevaatlikul kujul suuri informatsiooni massiive sotsiaalsetest nähtustest(7I;4).Tüpologiseerimise protseduur eeldab teatud tüüpide,püsivate moodustiste eristamist uuritavate sotsiaalsete nähtuste raamides.Neid tüüpe võib teadlane konstrueerida oma intuitsioonile või nähtust kirjeldavale teooriale tuginedes, teiselt poolt võivad nad aga olla empiirilise materjali matemaatilise analüüsi tulemuseks.Neid kahte lähenemist eristatakse kui teoreetilist ja empiirilist tüpologiseerimist(IOI;I86-I93).Reeglina on mõlemad tüpologiseerimise viisid seotud teooriaga - teoreetilise tüpologiseerimise tõesus põhineb empiirilistel andmetel,empiiriliste faktide tüpologiseerimine matemaatiliste protseduuride abil aga nähtuste teoreetilisel kontseptsioonil.

V.Jadov määratleb teoreetilist tüpologiseerimist järgmiselt:"Tüpologiseerimine,see on selline faktide üldistamine,mille puhul süsteemsus saavutatakse empiiriliste andmete seostamise teel teoreetiliste mõistete ja reeglitega. Kui rühmitamist võib käsitleda empiirilise üldistamise operatsioonina,siis tüpologiseerimine kujutab endast teoreetilist üldistust"(I00;242).Teoreetiline tüpologiseerimine eeldab konstrueeritud tüüpide loomist,sotsiaalsete nähtuste tunnuste ühendamist ideaalsesse teoreetilisse mudelisse teaduslikult põhjendatud kriteeriumide alusel ning põhineb loogilisele analüüsile.

Teoreetilise tüpologiseerimise tohutud tunnetuslikud võimalused avasid oma töödes juba materialistliku ajalookäsitluse rajajad,V.I.Leninilt pärinevad aga klassikalised näited selle rakendamisest sotsiaalsete nähtuste analüüsimisel(I0).Inimeste klassikuuluvuse määratlemisel pidas V.I.Lenin oluliseks järgmisi tunnuseid:

I)koht teatud ajaloolises ühiskondliku tootmise süsteemis;
2)suhted tootmisvahenditega;
3)osa töö ühiskondlikus organisatsioonis;
4)ühiskondlikust rikkusest teatava osa saamise viis;
5)selle ühiskondliku rikkuse osa suurus(I0;388).

Ühiskonna struktuuri analüüs nende tunnuste alusel on üldi-

selt konkreetsele liikumise loogiline tee,mille lõpptulemuseks on ühiskonnaklasside tüpoloogia.

Ühiskonna klassistruktuuri teoreetiline tüpoloogia on üks näidetest sotsiaalsete objektide ideaalsete mudelite loomise kohta.Kaasaegses loogikas eksisteerib "idealiseeritud" (ideaalse) objekti mõiste,millega tähistatakse reaalset objekti või tervet objektide klassi,mis peegeldub teadvuses teatava abstraktsioonina,ideaalse süsteemina,reprodutseerides teatud nähtust lihtsustatud,skemaatilisel kujul(98;I5I-I56).Ideaalsete sotsiaalsete mudelite loomine põhineb kaht liiki abstraktsioonidel.Ühed tulenevad loogiliselt üldisematest sotsioloogilistest mõistetest või printsiipidest,teised kujutavad endast abstraktsioone empiiriliste andmete põhjal. Mõlemat liiki abstraktsioonid toetuvad reaalsele tegelikkusele.Et selliselt konstrueeritud ideaalne mudel kooskõlastub teoreetiliste teadmiste süsteemiga,suudab ta täita tähtsat funktsiooni - lülitada teooria vahetult empiiriliste andmete analüüsi protsessi(IOI;I92).Viimane toimub edukalt ainult siis,kui mudelite ja tüüpide konstrueerimine põhineb õigetel metodoloogilistel printsiipidel.Marksistlikus sotsioloogias tähendab see eelkõige juhindumist üldisest sotsioloogilisest teooriast - ajaloolisest materialismist,mis peegeldab ühiskondlike nähtuste tegelikku vahekorda,näitab kätte need jõud ja suhted,mis determineerivad sotsiaalseid protsesse ja osutuvad peamistekshende analüüsimisel ja mõistmisel.

Erinevalt sellest valitseb kodanlikus sotsioloogias tüpologiseerimise positivistlik kontseptsioon,mille inspireerijaks oli Max Weber(53).Temale kuuluvad ka esimesed tüpoloogiate loomise katsed ning tema poolt sotsioloogiasse toodud "ideaalsete tüüpide" mõiste säilitab oma mõju praeguseni (I8;I6I-I65).Me ei pea siinkohal vajalikuks anda nende metodoloogiliste printsiipide kriitikat,millele toetub teoreetiline tüpologiseerimine kaasaegses kodanlikus sotsioloogias, see on põhjalikult esitatud nõukogude uurijate spetsiaalsetes töödes(I8,39,53,54,55,62,75).Märgime vaid järgmist:Max Weber oli veendunud,et erinevalt loodusteaduste "keskmistest tüüpidest",mis tõepoolest fikseerivad objektiivset üldist, ei ole see omane ühiskonnateaduste "ideaalsetele tüüpidele". Ajaloolised nähtused on liiga keerulised,irratsionaalsed ja

individuaalsed,et olla üldistamise objektiks(53).On ilmne, et sellise lähenemise puhul jääb "ideaalne tüüp" nõrgalt seotuks reaalsete nähtuste tegeliku olemusega ja nendes valitsevate seaduspärasustega.

M.Weberile toetub enamik Ameerika sotsiolooge,kes tegelevad teoreetilise tüpologiseerimise probleemidega:H.Becker (vt.2I),T.Parsons,kes on seda lähenemist kasutanud oma "sotsiaalse tegevuse teooria" ja ühiskondade tüpoloogia loomisel(vt.I9,73,76),J.McKinney(vt.2I) jt.Viimaselt pärineb ka nähtavasti üldisemalt omaksvõetud konstrueeritud tüübi määratlus:"See on abstraktsioon,mis on määratud pisiasjade kõrvaldamiseks ja vaatluste sellise struktuurse korrastatuse saavutamiseks,mis allub kergemini formuleeringutele ja kontrollile.Seega on konstrueeritud tüüp vahend nähtuste erinevuse ja keerukuse taandamiseks ühtsele üldisele alusele.Ta ei kujuta endast konkreetset struktuuri või tegevust. Abstraktsioon eemaldub tajutavast reaalsusest,kuna ta rõhutab vahel loogilise äärmuseni mingit atribuuti või atribuutide rühma,mis on olulised probleemi või analüüsi süsteemi jaoks"(2I;260).Käsitluse erinevus marksistlikust sotsioloogiast avaldub siin selgesti.

Seega on teoreetilise tüpologiseerimise aluseks abstraktsiooni loomine,mida samal ajal vaadeldakse teatava mudelina. See mudel ei rekonstrueeri täpselt mingit sotsiaalset nähtust,vaid esineb kui selle üldistatud kujund,fikseerides olulise terves sotsiaalsete nähtuste klassis.See on aga juba materjali teoreetilise mõtestamise staadium,mis kätkeb endas võimaluse siduda empiirilist materjali sotsioloogilise teooriaga.

Sellist tüüpi mudelitel on rida iseärasusi.Kõigepealt määravad nad sotsiaalsete objektide ideaalsed piirid(abstraktsiooni mõttes).Samuti sisaldavad nad kriteeriume või parameetreid,mille alusel määratakse kindlaks uuritavate objektide omaduste ja karakteristikute jäik ja püsiv seos. Juhul,kui mudeli parameetrid moodustavad kontiinume,fikseeritakse ka idealiseeritud objektide kvantitatiivsed piirid.

Empiiriliste andmete analüüs vastavalt teoreetilisele tüpoloogiale eeldab(J.Coleman.The Constructive Typology.N.Y.,

I968.,vt.I0I;I92):tüüpide jaotussageduste määramist,kõrvalekaldumiste uurimist idealiseeritud mudelitest üksikute parameetrite järgi ning kui võimalik,nende kõrvalekaldumiste intensiivsuse ja tõenäosuse kindlaksmääramist.Nii näiteks kõrvutas V.I.Lenin oma teoses "Kapitalismi arenemine Venemaal"statistilisi andmeid talupoegade kohta feodaalse ja kapitalistliku ühiskonna klasside tüpoloogiaga, mis lubas tal teha järelduse selle kohta,et Venemaal olid I9.sajandi lõpuks küpsenud kapitalistlikud suhted põllumajanduses(6;307-3I4).

Enne kui asume empiirilise tüpologiseerimise protseduuride vaatlemisele,peatume nende vahekorral teoreetilise tüpologiseerimisega,sest tänu elektronarvutite ja andmete töötlemise tehnika arengule on empiiriline tüpologiseerimine asumas liidripositsioonile sotsiaalsetes uurimustes nii meil kui ka välismaal.

Heuristilisest seisukohast on sotsiaalsete nähtuste teoreetiline tüpologiseerimine ja nende tüpologiseerimine empiiriliste sündroomide alusel kaks täiesti erinevat lähenemist.Pole välistatud,et empiirilisel teel võiks fikseerida samu ühiskondlike klasside tunnuseid nagu teaduslikku abstraktsiooni abil,kuid sellise tüpoloogia tunnetuslik väärtus oleks tunduvalt madalam(I0I;I93).Samas esineb empiiriline tüpologiseerimine kui ideaalse mudeli konstrueerimise aluseks olnud teooria empiirilise kontrolli meetod, võimaldades analüüsida teoreetilisi eeldusi tüüpide süsteemiloovate tunnuste kohta.Teooria annab aga omakorda seletuse empiiriliste nähtuste seaduspärasustele ning võimaldab neid prognoosida.Teoreetilise tüpologiseerimise eesmärk on alati seletav.

Teisiti on lugu empiiriliste uurimustega,millel võivad olla nii seletavad kui kirjeldavad eesmärgid.Sõltuvalt sellest muutub ka tüpologiseerimise protseduuri iseloom. Kui uurija,toetudes teatud teoreetilistele eeldustele,püstitab hüpoteesi,et mingid sotsiaalsed grupid peaksid omama nii ja miisugust tüpoloogiat teatud sotsiaalsete nähtuste raames ning see hüpotees leiab kinnitust,ei ole tegemist mitte ainult tüpoloogia esinemise fikseerimisega,

vaid ka selle teoreetiliste argumentide põhjendamisega. Teistsugune situatsioon tekib siis,kui puht-empiirilisel teel fikseeritakse püsivad rühmad mingi sotsiaalse nähtuse raames ning piirdutakse leitud seoste kirjeldamisega.Kuid isegi sel juhul ei ole põhjust empiirilise tüpologiseerimise alahindamiseks.Olukordades,kus teooria puudub või on veel ebapiisav nähtuste seletamiseks,osutab see protseduur hindamatuid teeneid.Seda eriti keeruliste sotsiaalsete objektide struktuuri uurimisel,kus ta on sageli aluseks viljakate teoreetiliste hüpoteeside püstitamiseks.Küllalt sageli on empiirilise tüpologiseerimise protseduur peaaegu ainsaks mõeldavaks viisiks probleemidele lähenemisel(33).

7.Empiiriline tüpologiseerimine.

Empiirilise tüpologiseerimise idee tõi sotsioloogiasse P.Lazarsfeld(I8).Sotsioloogiliste uurimuste praegusel arenguetapil on see muutumas üheks olulisemaks sotsiaalse informatsiooni analüüsi ja sünteesi meetodiks(vt.I8,40,85). Küsimusel on kaks olulist külge - matemaatilise klassifitseerimise probleemid ühelt poolt ja nende rakendamise metodoloogilised probleemid sotsioloogias teiselt poolt.

7.I.Matemaatiline aspekt.

Mis puudutab probleemi esimest külge,siis on see uurijate poolt küllalt põhjalikult läbi töötatud(46,66,80,8I,84). On tõestatud matemaatilise klassifitseerimise protseduuride põhimõtteline rakendatavus sotsioloogilistele objektidele.Konkreetsete sotsioloogiliste uurimuste tulemused on alati esitatavad mingi maatriksi kujul,mis seob uuritavad objektid(inimesed,nähtused,protsessid) neid iseloomustavate parameetrite ja tunnustega.Selline maatriks moodustabki süsteemi,millele on rakendatavad matemaatilise klassifitseerimise protseduurid,sest sotsioloogilisi lähteandmeid maatriksis võib vaadelda matemaatiliste objektidena.

Selliste objektide klassifitseerimise probleemidega(matemaatikud kasutavad just seda terminit) tegeldakse matemaatilise küberneetika valdkonnas,mille tähistamiseks kasutatakse selliseid termineid nagu rühmitamine,taksonoomia, kujundite eristamine,klaster-analüüs jt.(42).Momendil ei

eksisteeri määratlust,mis haaraks kõiki lähenemisi nendele probleemidele.Peatume allpool lühidalt matemaatiliste klassifitseerimismeetodite klassifikatsioonil,et selgitada konkreetsete formaalse klassifikatsiooni algoritmide iseloomu(vt.40,4I).

Nimetatud küsimuste lahendamise puhul kujutavad lähteandmed endast reeglina teatud maatriksi,mille ridu nimetatakse objektideks,veerge aga parameetriteks.Selles mõttes on iga maatriksi element määratud mingi parameetri väärtusega mingil objektil.

Esimene sõlmküsimus seisneb selles,mida klassifitseeritakse - objekte või parameetreid,mistõttu konkreetsetel juhtudel on alati tegemist kas objektide või parameetrite (tunnuste)klassifitseerimisega.Sellega on tihedalt seotud ruumi mõiste,milles toimub klassifitseerimine,ja meetrika mõiste selles ruumis,s.o. objektide või parameetrite lähedduse või sarnasuse määramise printsiip,milleta klassifitseerimine pole teostatav.

Eeldatakse,et klassifitseerimise ülesanne võib omada vähemalt kahte printsipiaalselt erinevat eesmärki:

I)on antud lähtemaatriks,tuleb leida objektide või parameetrite klassifikatsioon antud ruumis;

2)on antud klassid(rühmad),tuleb leida nende klasside kirjeldus teatud koordinaatide süsteemis.

Esimest tüüpi ülesandeid nimetatakse automaatseks klassifitseerimiseks e.klassifitseerimiseks ilma õpetajata (40, 7I),teisi aga klassifitseerimiseks õpetajaga.

Klassifitseerimise ülesannete lahendamisel osutub oluliseks otsustuseeskirja mõiste,kuidas klassifitseerida antud objekte(parameetreid),s.o.,millal lugeda objekte(parameetreid) ühte või teise klassi kuuluvaks. A.Dorofejuk(40) eristab kolme lähenemist otsustuseeskirja väljatöötamisel:

I)heuristiline lähenemine,kus otsustuseeskiri lähtub väljaspool lähtematerjali seisvatest eeldustest,näit.geomeetrilise kompaktsuse hüpoteesist,metateooriast;

2)variatsiooniline lähenemine,kus otsustuseeskiri lähtub teatud funktsionaali ekstremiseerimisest lähtemaatriksil, näiteks faktoranalüüs(vt.6I,79).

3)statistiline lähenemine,milles klassifitseerimise probleemi vaadeldakse kui matemaatilises statistikas tuntud segu lahutamise ülesannet.
Konkreetsetel juhtudel lahendatakse klassifitseerimise ülesandeid tavaliselt mitmes etapis,kusjuures erinevatel etappidel kasutatakse erinevaid klassifitseerimise printsiipe. Näiteks ülesandes "mini-ankeedist"(7I)teostatakse kõigepealt parameetrite automaatne klassifikatsioon,seejärel kirjeldatakse saadud rühmi indikaatortunnuste või indeksite leidmiseks,mille järel teostatakse objektide automaatne klassifikatsioon selles uues tunnuste ruumis.Tüüpilised on juhused(63,osaliselt ka antud töös),kus klassifitseerimine toimub ühes tunnuste ruumis,saadud klasside kirjeldamine aga teiste parameetrite ja tunnuste abil.

7.2.Rakendamine empiirilistes sotsioloogilistes uurimustes.

Kuigi matemaatikas ja küberneetikas on kirjeldatud klassifitseerimise printsiibid juba küllalt põhjalikult läbi töötatud,on vastavad tüpologiseerimise operatsioonid sotsioloogias seotud oluliste raskustega.Peamine neist seisneb sotsiaalsete nähtuste äärmises keerukuses ja mitmemõõtmelisuses.Ühiskondlike nähtuste tüpologiseerimine kujutab endast seepärast reeglina sarnaste rühmade otsingut praktiliselt hõlmamatus sarnasuste ja erinevuste meres(3I,32,33). Empiirilise tüpologiseerimise probleemide metodoloogiline lahtimõtestamine alles algab.

N.Martõnova(63)märgib empiirilise sotsioloogilise tüpologiseerimise ülesannete osalist või täielikku kattumist automaatse klassifitseerimise e.õpetajata kujundite eristamise ülesannetega.Samal arvamusel on ka L.Gordon(3I),kes nimetab seda meetodit loomulikuks tüpologiseerimiseks.Õpetajaga klassifitseerimise,vastavalt aprioorse tüpologiseerimise(3I) Ülesannete võimet täita tüpologiseerimise funktsioone empiirilises sotsioloogias peetakse märksa tagasihoidlikumateks.

Lihtsaima näite aprioorse tüpologiseerimise kohta leiame B.Firsovi tööst(9I).Uurija eesmärgiks on olnud leida televaatajate tüübid sõltuvalt vaatamissagedusest.B.Firsov on

eelnevalt loonud kujutluse võimalikest televaataja tüüpidest(9I;200-20I),määrates klasside piirid kindlaks järgmiselt:

"väga mõõdukad televaatajad" -vaatavad kuni 3 tundi nädalas
"mõõdukad televaatajad" -vaatavad 3-I0 -"-
"kiindunud televaatajad" -vaatavad I0-I5 -"-
"väga kiindunud televaatajad" -vaatavad üle I5 -"-

Rakendades kirjeldatud aprioorset tüpoloogiat empiiriliste-le andmetele Leningradi televaatajate kohta,sai B.Firsov järgmise jaotuse(9I;96-97):

väga mõõdukaid televaatajaid 32,5%
mõõdukaid televaatajaid 35,5%
kiindunud televaatajaid I5,5%
väga kiindunud televaatajaid I6,5%

Sama ülesanne loomuliku tüpologiseerimise korral omandaks veidi teistsuguse kuju.Skemaatiliselt võiks seda kujutada järgmiselt:

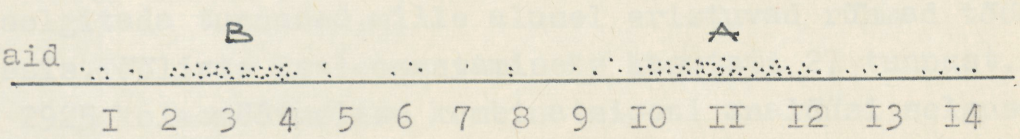

Vaatajate loomulik jaotus ajateljel lubaks eristada 2 tüüpi vaatajaid.Võiksime neid tinglikult nimetada TV-d valikuliselt(B) ja pidevalt(A) jälgivateks televaatajateks.

Klassifitseerivate tunnuste arvu suurenemine tingib juba mitmemõõtmelise analüüsi protseduuride kasutamist empiirilisel tüpologiseerimisel.Lihtsaimaks on siin tüpologiseerimine 2 tunnuse järgi.Näiteks,on meil vaja määrata inimeste tüübid massikommunikatsioonile orienteerituse järgi kodustes tingimustes.Eeldades,et

orienteeritus massikommunikatsioonile = ajakulu ajalehtede lugemisele + ajakulu TV vaatamisele

võiksime automaatse e. loomuliku klassifitseerimise puhul saada näiteks järgmise pildi:

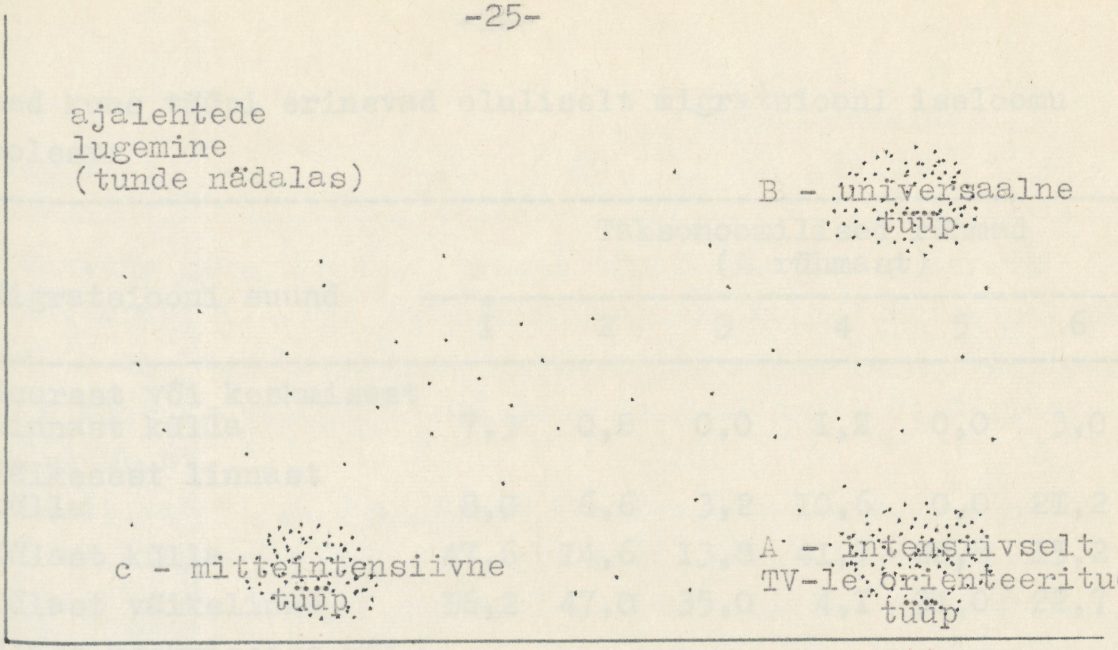

Kolmemõõtmelises tunnuste ruumis lahendasid tüpologiseerimise ülesannet I.Tuganov ja O.Škaratan(87),kes otsustus - eeskirjana kasutasid statistilist kriteeriumi - entroopia mõõtu(H).Nende uurimisobjektiks olid töölised ja eesmärgiks välja selgitada tunnused,mille alusel eristuvad rühmad töölisklassis.Tööliste iseloomustamiseks kasutati 27 tunnust. Pärast 2925 kolmemõõtmelise kombinatsiooni analüüsi selgus, et otsitavateks tunnusteks on haridus,kvalifikatsioon ja eriala.

Järgnevate tüpologiseerimisülesannete lahendamisel on kasutatud juba märksa keerulisemaid matemaatilise klassifitseerimise algoritme.

T.Zaslavskaja(43) juhtimisel töötanud uurijad kasutasid taksonoomilist analüüsi Siberi elanikkonna migratsiooni struktuuri ja migrantide tüüpide väljaselgitamiseks,et leida praktilisi vahendeid migratsioonivoolude reguleerimiseks. Automaatse klassifitseerimise tulemusena eristati 6 sotsiaalset tüüpi(taksooni):

I)mehed ja naised,kes omavad perekonda,
2)vallalised noored mehed,
3)tütarlapsed ja vallalised naised,
4)vanemad naised ("vanaemad"),
5)keskealised erialata üksikud naised,
6)eriala omavad üksikud naised.

Need kuus tüüpi erinevad oluliselt migratsiooni iseloomu poolest:

Migratsiooni suund	Taksonoomilised rühmad (% rühmast)					
	I	2	3	4	5	6
Suurest või keskmisest linnast külla	7,3	0,8	0,0	I,2	0,0	3,0
Väikesest linnast külla	8,0	6,6	3,2	I0,6	0,0	2I,2
Külast külla	47,6	I4,6	I3,8	4I,7	22,8	I5,2
Külast väikelinna	I6,2	47,0	35,0	4,I	3I,0	22,7
Külast keskmisesse või suurde linna	20,2	3I,0	48,0	42,4	46,2	37,9

L.Gordon jt.(3I,33) kasutasid klaster-analüüsi meetodit tööliste tüüpide leidmiseks vaba aja veetmise struktuuri järgi.Tüübid representeerivad Vene NFSV suurtööstuste meestööliste vaba aja veetmise struktuuri.Klassifitseerimine toimus eraldi kahte tüüpi tunnuste rühma alusel - 27 sisulist tunnust vaba aja veetmise kohta ja 42 sotsiaal-demograafilist tunnust.Esimese tunnusterühma alusel leitud tüübid olid järgmised:

I) "perekondlik-kodune" 32%
2) "kodune-majanduslik" 40%
3) "harmooniline" I0%
4) "õppija" I0%
5) segatüüp 8%

Leiti mõningad olulised seosed nimetatud tüüpide ja sotsiaal-demograafiliste tüüpide(teise klassifitseerimise tulemused) vahel.Mõned tüüpe iseloomustavad tunnused on järgmised:

	Tüübid (tunde nädalas)				
	I	2	3	4	5
ajalehtede lugemine	2.50	2.50	2.00	I.30	I.40
ilukirjanduse lugemine	I.30	I.50	3.00	2.30	3.40
TV vaatamine	II.00	6.30	3.20	3.20	3.50
kinode,teatrite külastamine	I.I0	0.30	I.I0	I.00	I.40

	Tüübid (tunde nädalas)				
Õppimine	0.20	0.20	II.40	25.30	5.50

Väikeste gruppide konformsuse tüpoloogiat on graafide teooria abil(74,79) uurinud E.Gorjatšenko(35),ühiskondliku aktiivsuse tüpoloogiat N.Martõnova(63),A.Levin on tüpologiseerimise protseduuri abil prognoosinud Gorki üliõpilaste õppeedukust(58).

Meie vabariigi uurijatest kasutas tüpologiseerimise protseduure esimesena Ü.Vooglaid(26).Põhieeldus ajalehe "Edasi" auditooriumi sotsiaal-psühholoogilise struktuuri uurimiseks ja tüpoloogia väljaselgitamiseks oli järgmine: "Lugeja suhtumine ajalehte antud sotsiaalses situatsioonis tuleneb tema psühho-sotsiaalsest suunitlusest,mis on seotud isikuse staatusega ja mis vahendatult määrab tema huvid(26;280-282).Vastavalt sellele hüpoteesile kujundati kasutatud ankeedi alusel tunnuste-indeksite süsteem lugejate tüüpide eristamiseks.Viimane koosnes kolmest grupist, milles oli kokku 25 tunnust ja indeksit(26;280-282):

I)A-grupi indeksid,mis iseloomustasid lugeja sotsiaalset positsiooni ühiskonnas,tootmise ja suhtlemise sfääris: sotsiaalne positsioon,ühiskondlikust tööst osavõtmise aste, prestiiž ja aktiivsus suhtlemises,rahuldatuse aste sotsiaalsete suhetega töökohal,isiklike mitteperekondlike kontaktide aste,massikommunikatsiooni süsteemi lülitatuse aste, sotsiaal-demograafilised tunnused;

2)B-grupi indeksid,mis iseloomustasid lugeja psühho-sotsiaalset suunitlust:orienteerituse aste kriitilistele ja positiivstele materjalidele ning materiaalsetele muutustele,usaldatavuse aste,sotsiaalse määr isikliku õnne mõistmisel,intelligentsus;

3)C-grupi indeksid,mis iseloomustasid lugeja huvi ajalehe sisu erinevate kategooriate kohta:sotsiaalselt tähendusrikkad huvid - huvi majanduse,poliitika,kirjanduse ja kunsti, silmaringi laiendamise vastu;sotsiaalselt passiivsed huvid- huvi kohaliku informatsiooni,meelelahutusliku,individuaalse eksistentsi,erakorralise ja moraaliküsimuste vastu.

Ajalehe auditooriumi struktuuri uurimiseks kasutati ni-

metatud töös kaht põhilist meetodit.Esimene neist seisnes lugejaid iseloomustavate indeksite ja tunnuste korrelatsioonimaatriksi analüüsis faktoranalüüsi abil.Selle tulemusena saadi 9 peamist faktorit,mis peegeldasid olulisemaid seoseid auditooriumi iseloomustavate tunnuste vahel. Sisuline analüüs võimaldas neid üheksat tunnusterühma interpreteerida abstraktsete lugejatüüpidena.Püsivate huvikombinatsioonide leidmine lugejate sotsiaalset positsiooni,psühho-sotsiaalset suunitlust ja huvi iseloomustavate tunnuste vahel andis lisaks teoreetilistele tulemustele ka süsteemi,mis on rakendatav igapäevases praktilises toimetuse töös(27;26).

Teise meetodina rakendati auditooriumi struktuuri kirjeldamiseks lugejate erialade tüpologiseerimist indeksite keskmiste väärtuste alusel,mis võimaldas leida olulisemaid seoseid auditooriumi sotsiaal-psühholoogiliste ja sotsiaal--demograafiliste,objektiivsete sotsiaalsete tunnuste vahel. Tüpologiseeriti 27 eriala,kusjuures nii automaatne klassifitseerimine kui ka kvalitatiivne rühmitamine andsid sarnaseid tulemusi.Selle protseduuri tulemusena eristati 4 erinevate erialadega ajalehelugejate rühma,kellel olid sarnased sotsiaal-psühholoogilised tunnused.

I rühm - koolide,tööstus- ja põllumajandusettevõtete direktorid ja juhatajad,peaspetsialistid ja spetsialistid, meistrid,brigadirid,nõukogude,partei- ja komsomoliorganite töötajad.

II rühm - põllutöölised,loomakasvatajad,valvurid,koristajad,pensionärid,mehhanisaatorid,töölised,teenindustöötajad, noorem meditsiiniline personal.

III rühm - arstid,teaduslikud töötajad,ITP,loomingulised töötajad.

IV rühm - üliõpilased,õpilased,laborandid,assistendid, aspirandid,kultuurharidustöötajad.

Saadud ajalehelugejate tüpoloogia seostub nende töö funktsionaalse sisu ja ühiskondliku tegevuse iseloomuga. Kõige olulisem tunnus,mis lubab seletada seda auditooriumi sotsiaal-psühholoogilist struktuuri,on autori arvates(27;24) inimeste osavõtu iseloom(ja selle määr)otsustuste vastuvõtmise protsessist töösfääris,s.t.,kuivõrd inimeste tege-

vus sisaldab juhtimisfunktsiooni.Sellised on "Edasi" auditooriumi peamised struktuur-tüpoloogilised jooned.

Alles hiljuti lõpetati TRÜ Sotsioloogia Laboratooriumis Tartu Konservitehase toodangu tarbimise sotsioloogiline analüüs.Tarbimiseelistuse uurimisel rakendati tüpologiseerimise protseduuri ning 25 tunnuse alusel,mis iseloomustasid tarbijate suhtumist konservidesse,andis automaatne klassifikatsioon järgmised konservide tarbijate tüübid vabariigis(47;I37-I4I):

I)väike konservide tarbija - intelligentne"snoobi" tüüp 6,9%
2)üpris sagedane tarbija - "poissmehe"tüüp 22,2%
3)harvem konservide tarbija - "kokkuhoidlik majandusmees" 23,I%
4)"suur konservisõber" 20,7%
5)"konservide eitaja" 27,I%

Huvitavaid näiteid tüpologiseerimisülesannete lahendamise kohta raadio ja televisiooni uurimisel esitavad Soome uurijad(I05,I08,I09).

Pertti Tiihonen(I09)toob mõningad tulemused Yleisradio poolt I965.aastal teostatud uurimusest,mille üheks eesmärgiks oli välja selgitada,millised tunnused mõjutavad erinevate informatsioonivahendite kasutamist.Eelnevalt jagati kogum selle põhjal,milliseid informatsioonivahendeid inimesed eelistavad kasutada uudiste hankimiseks.Selle tulemusena selgus,et inimesed on peamiselt kas:

televaatajad (34%),
raadiokuulajad (23%),
ajalehelugejad (40%).

Seejärel püüti leida need tunnused,mille poolest rühmad oluliselt erinevad.Inimeste iseloomustamiseks kasutati I8 tunnust,mis peegeldasid nende sotsiaalset positsiooni,erinevatele uudiste kanalitele kulutatavat aega ning sotsiaaldemograafilisi tunnuseid.

Tüpologiseerimine toimus nähtavasti automaatse klassifikatsiooni programmi alusel.Autor toob järgmise tüpoloogia (I09;67):

Ajalehelugeja	Televaataja-raadiokuulaja
kõrge haridus	vähem haridust
loeb keskajalehti	ei loe keskajalehti
loeb erinevate parteide ajalehti	ei loe mitme partei ajalehti

Televaataja	Ajalehelugeja-raadiokuulaja
ei huvitu poliitikast	huvitub poliitikast
harrastusi on vähe	harrastusi on palju
ei ole seotud avaliku arvamusega	on seotud avaliku arvamusega

Raadiokuulaja	Ajalehelugeja-TV vaataja
vähe vaba aega	palju vaba aega
naine	mees
intellektuaalne maailm piiratud	intellektuaalne maailm avar
vaatab vähe TV-d	kulutab TV-le palju aega

Televisioonist uudiseid hankivale inimesele antakse järgmine koondiseloomustus(Io9;68):

> "Vana,väheharitud isik,kes ei loe keskajalehti ega mitme partei ajalehti.Ta ei huvitu ühis - kondlikest probleemidest,tal pole harrastusi, kuid vaba aega on palju.Tema vaimne maailm on siiski avar,kuigi sidet avaliku arvamusega tal pole.Televiisor on tal olnud pikka aega.See, kes saab uudiseid peamiselt televiisorist,vaatab üldse palju TV-d."

Tüpologiseerimise protseduur ei ole rakendatav ainult inimrühmade eristamiseks.Küllalt sageli kasutatakse seda ka nähtuste struktuurseks kirjeldamiseks.Võiksime seda tinglikult nimetada tunnuste klassifitseerimiseks objektide ruumis.Toome siinkohal jälle näiteid Soome uurijatelt, kes klassifitseeriva algoritmina on kasutanud peamiselt faktoranalüüsi.

Raadio ja TV uurimisel on sagedased juhused,kui reaalne vaatamissagedus ei lange üldse kokku saadete sisu ja funktsioonide üldise eelistusega.Seepärast kasutatakse sageli saadete tüpologiseerimist mitte nende sisu,vaid reaalse

vaatamissageduse alusel.Viimane fikseeritakse Soomes paneeluurimuste meetodiga(vt.70)iga päev(Eesti Raadios ja Eesti Televisioonis päevikumeetodiga 4 nädala jooksul aastas).Et meil pole päevikute analüüsimisel faktoranalüüsi kasutatud,peaksid Soome kolleegide kogemused mõningat huvi pakkuma.

A.-N.Nurminen(I08;I22-I26)toob näite raadiokuulajate päevikute analüüsi kohta.Teostati ühel päeval eetris olnud 50 erineva saate korrelatsioonimaatriksi faktoranalüüs,mille tulemusena eristati 9 saadete-kuulajate rühma.Kõigi 9 rühma puhul osutus põhifaktoriks saadete eetrisoleku aeg, ühiseid sisulisi tunnuseid oli aga rühmade puhul raske leida.Samad tulemused saadi ka protseduuri kordamisel järgnevatel aastatel.Järeldus,et aja faktorid seletavad peaaegu kogu kuulamise tüpoloogiat on huvitav,sest analoogiline tendents on jälgitav ka meil.Sama olukord,kuigi vähem ilmne,on avastatud ka TV puhul.Siiski on saadete sisul TV-s mõnevõrra olulisem mõju vaatajarühmade kujunemisele kui raadios.

Tunnuste klassifitseerimist faktoranalüüsi abil on rakendatud ka TV-auditooriumi uurimiseks kasutatud ankeetide töötlemisel.Vaatajate hinnangute alusel eristati Nurmineni andmetel I968.aastal 4 tüüpi saateid Soome TV programmis (I08;I34):

populaarsete saadete rühm,
välismaiste põnevussarjade rühm,
lastesaadete rühm,
päevakajaliste saadete rühm.

Huvitavad on ka Y.Littuneni andmed(I05;252) Soome Televisiooni programmi tüpoloogiast vaatajate eelistuste põhjal. Ka selle ülesande lahendamiseks kasutati klassifitseeriva algoritmina faktoranalüüsi,mille tulemusena eristati 5 saadeterühma:

I rühm - uudised : uudised,ajakaja,poliitilised saated,kodumaised sarinäidendid,muusikaline ajaviide,viktoriinid.

II rühm - dokumentaalsaated :dokumentaalfilmid,reisikirjad,looduspildid,õpetussaated,nõuanded,kodumaised filmid.

III rühm - detektiiv- ja perekonnasarjad : detektiivsarjad,koduloolised saated,looma-,laste- ja loodussaated,perekonnasarjad.

IV rühm - showd : kodumaised ja välismaised showd,reisikirjeldused,vestlused,pereemade saated.

V rühm - lastesaated : laste showd,loomade-,laste- ja loodusteemalised saated,looduskirjeldused,nõuanded,vestlused ja vaidlused.

Sellega tahaksimegi piirduda rühmitamise,klassifitseerimise ja tüpologiseerimise probleemide ja nende rakendamise näidete esitamisega.Lahendamist jäävad ootama mõnedki küsimused,millises vahekorras on empiirilise klassifitseerimise protseduur(eriti matemaatilise klassifitseerimise algoritmid) objektide tegelike seostega;milliseid tunnuseid peaks valima sotsiaalsete objektide tüpologiseerimiseks;milliste tunnuste ja seoste abil kirjeldada saadud rühmi.Kuid üks on selge - tüpologiseerimine on "võimas" protseduur empiirilises sotsioloogias.Kuni kestab tema teoreetiline lahtimõtestamine,otsustab praktika selle üle,kuivõrd produktiivsed on esimeste katsetuste tulemused.

Toetudes erinevate uurijate kogemustele(I2,I3,26,28,90, 93 jt.)ja silmas pidades neid suuri võimalusi,mida pakub kirjeldatud protseduur,on seda rakendatud Eesti NSV teleauditooriumi uurimiseks.

Üksiku inimese suhtumises TV-sse,tema huvides ja tajus on palju unikaalset.Kuid kommunikaator võib orienteeruda vaid isiksuse sotsiaalselt tüüpilistele omadustele,kusjuures mainitud unikaalsus omab sotsiaalset tähendust ainult sel juhul,kui tal on massiline iseloom.Viimase väljaselgitamiseks on tüpologiseerimise protseduur momendil parimaks vahendiks.

2.osa. Uurimuse programm ja tüpologiseerimise protseduuri kirjeldus.

I.Televisioon kui massikommunikatsiooni sotsiaalne vahend.

Televisioonisaateid on Eesti NSV-s eetrisse antud juba I7 aastat.Enamikul meie vabariigi perekondadel on televiisorid.Ligi I00% televiisoriomanikest on võimalik jälgida Eesti Televisiooni saateid,45% Kesktelevisiooni,27% Leningradi Televisiooni ning 20% Soome Televisiooni kahte programmi. Sellise TV leviku ulatuse puhul on ilmne,et tema funktsioneerimine sotsiaalses tegelikkuses toob endaga kaasa terve spetsiifiliste ühiskondlike nähtuste kompleksi(I6, 77,78,I03,II0).

Televisiooni kui sotsiaalse institutsiooni roll ühiskonna elus kasvab pidevalt.Ta on saanud massilise tarbimise objektiks,inimeste eksistentsi omapäraseks "mooduseks"(I6;65). Seetõttu avanevad võimalused TV kasutamiseks ideoloogilise töö ja sotsiaalse juhtimise vahendina,ühiskondliku arvamuse kujundamiseks ja reguleerimiseks.Siinjuures tuleks nimetada vähemalt järgmisi põhjusi,mis sotsioloogilisest aspektist televisiooni puhul tähelepanu köidavad(vt.9I):

I) arvuka auditooriumi fikseeritud ja tõestatud huvi TV vastu(I3,37,9I);

2) objektiivsed andmed TV mõjust inimeste tegevuse erinevatele valdkondadele(I4,20,29,83,9I,I03).

3) erinevus informatsiooni edasi andva kommunikaatori

taotluste ja nende vastuvõtu vahel auditooriumi erinevate rühmade poolt(29,49,60).

4) otsese seose puudumine edasiantava informatsiooni ja selle mõju vahel auditooriumile(22,69,94).

5)programmide arvu pidev suurenemine(24).

6) välisriikide TV saadete levi antud riigi territooriumil ja ülemaailmse televisiooni võimalikkus lähimas tulevikus.

Nende probleemide kaalukus peegeldab otseselt seda rolli, mida televisioon etendab ühiskonnas ja selle kommunikatiivsete suhete struktuuris.

Sotsioloogilisest aspektist kujutab kommunikatsioon endast sotsiaalse suhtlemise protsessi(27;3),mille subjektiks on nii indiviidid kui rühmad ning mis seisneb sotsiaalse informatsiooni vahetamises teatud ühiskondlike suhete süsteemis(I6;69).Nagu igasugune ühiskondlik protsess on ta ajalooliselt determineeritud - kommunikatiivsete seoste struktuur ühiskonnas on vaid üks tema struktuuridest,ta peegeldab neid ja peegeldub omakorda neis.Igas kommunikatsiooni tüübis ja vormis avaldub ühiskondlike suhete süsteem kõigi oma iseärasustega.

Massikommunikatsiooni kui ühte sotsiaalse kommunikatsiooni protsessi vormi määratletakse kui "institutsionaliseeri - tud,avalikku,vahetu tagasisidemeta kommunikatsiooni,mida levitatakse üheaegselt või lühikese ajavahemiku jooksul tehniliste vahendite abil massilisele,kommunikaatori seisukohast anonüümsele hajutatud auditooriumile"(26;35).Massikommunikatsiooni vahendite spetsiifikat ei määra üksnes nende tehnilised iseärasused.Ajakirjandus,raadio ja televisioon esinevad kommunikatsiooni protsessis kui sotsiaalsed institutsioonid,moodustades massikommunikatsiooni sotsiaalsete vahendite süsteemi(I6;72).

Nende vahendite abil realiseerib üks kommunikatsiooniprotsessi subjektidest - sotsiaalne klass(kommunikaatorite vahendusel) massikommunikatsiooni peamised eesmärgid,mis seisnevad indiviidide ja gruppide eesmärgipärases mõjutamises.

Massikommunikatsiooni protsessi teiseks subjektiks on ühiskondlike klasside kogum,mass(I6;76).Pikaajalise vastas-

tikuse mõju protsessis massikommunikatsiooni vahenditega kujuneb sellest auditoorium,s.t.,esimene subjekt mõjutab teist viimase kuulumise kaudu konkreetse massikommunikatsiooni vahendi auditooriumisse.Seega on massikommunikatsiooni protsess suhtlemine ühiskonna sotsiaalse struktuuri tasemel,kusjuures iga konkreetne vahend kujundab ise oma auditooriumi.Nende vastastikused suhted kujunevad vahetult massikommunikatsiooniprotsessi sisu mõju tulemusena ning on massikommunikatsiooni sotsioloogia peamiseks uurimisobjektiks(60,69,94).

2.Uurimuse põhiprobleem,objekt,aine,ülesanded ja eesmärgid.

Auditooriumist võib rääkida kui potentsiaalsest ja reaalsest,püsivast ja juhuslikust,sihtauditooriumist jms. Igal juhul ei ole ta amorfne ja struktuuritu kogum,tema välise määramatuse ja hajutatuse taga peituvad püsivad tüpoloogilised karakteristikud,mis lubavadki püstitada küsimust auditooriumi kui terviku uurimisest massikommunikatsiooni süsteemis.

Nagu öeldud,ei ole see tervik homogeenne.Esiteks peegeldab auditooriumi koosseis antud ühiskonna objektiivset sotsiaalset struktuuri.Teiselt poolt toimub massikommunikatsiooni protsessis auditooriumi diferentseerumine,mis on tingitud kommunikatsiooni sisust,konkreetse vahendi iseloomust ja auditooriumi liikmete sotsiaal-psühholoogilistest iseärasustest.Selle diferentseerumisprotsessi olemuses ja sõltuvuses mainitud teguritest seisnebki esitatavate konkreetsete uurimuste põhiprobleem.

Televisiooni eripära tingib vaadeldava probleemi spetsiifika.Oma olemuselt on TV väga mitmetahuline.Ühendanud endas kunsti,kirjanduse,teatri,kino,raadio ja ajakirjanduse elemendid,on ta neid vastavalt oma võimalustele interpreteerinud ja ümber kujundanud.Ta on osaliselt nende funktsioonid ühiskonnas üle võtnud,samas ka spetsiifilisi ja uusi loonud.Selles peitub TV üks iseärasustest.Teda ei iseloomusta mitte ainult sisu temaatiline mitmekesisus,vaid

paljude väljendus- ja suhtlemisvahendite akumuleerimine.

Televisiooni teine iseärasus peitub tema sisu tajumise viisis(vt.I5,I04,I06)televisiooni ja vaataja suhtlemisprotsessis.Televisioon kujuneb kuuldava ja nähtava(audiovisuaalse) sisu ja vormi ühtsuses.Sisu kaudu saab televisioon suhtlemisvahendiks.TV-d eristavaks tunnuseks muutub see sisu aga kahes aspektis : oma avaldumise vormis ja sotsiaalse kogemuse toime mehhanismi kaudu TV tajumisaktis. TV on eelkõige nähtav,visuaalne vahendaja.Televisiooni pildireas esinevad peamiselt reaalse maailma objektid: inimesed,esemed,sündmused ja nähtused,millest vahendav aparatuur toob TV-ekraanile fotograafiliselt täpse kujutise.Erinevalt kunstist (sümboolne kommunikatsioon) on TV puhul tegemist suhteliselt väikese tinglikkusega materjaliga,kergesti äratuntavate objektidega ja elementaarsete seostega nende vahel.

Nii jääb TV põhifunktsioonilt sündmuste väljendajaks,vahendajaks.Sotsiaalne kogemus avaldub TV tajumisaktis eelkõige nende sündmuste mõistmisena.Vaatajate kogemused on aga küllalt iseseisvad.TV iseärasused muudavad ta selliselt nn.avatud,mitmetähenduslikuks struktuuriks.Auditooriumi diferentseerumisprotsessis osutub olulisemaks sellest,mida vaadatakse,see,mida nähakse,kuidas nähtut kasutatakse ja hinnatakse.

Need TV ja vaatajate suhtlemisprotsessi iseärasused ja vajadus leida viimases sotsiaal-tüüpilisi jooni tingivadki uurimisobjekti valiku.Esitatavates uurimustes on uurimisobjektiks teleauditooriumi diferentseerumine suhtlemisprotsessis TV-ga.

Uurimuste aineks on valitud vaadeldava protsessi see aspekt,milles auditooriumi diferentseerumine kõige ilmekamalt avalduda võib - auditooriumi huvid ja ootused,nende põhjal kujunev teleauditooriumi struktuur.

Huvil kui sotsioloogilisel kategoorial on objektiivne alus,mis on määratud antud subjekti (indiviidi,grupi,klassi) asendiga ühiskondlike,eelkõige tootmissuhete süsteemis. Üldine huvi ei eksisteeri ainult kujutlustes kui "üleüldine", vaid eelkõige tegelikkuses,nende inimeste vastastikuse sõltuvusena,kelle vahel on jaotatud töö.Kuna iga antud ühis-

konna majanduslikud suhted avalduvad eelkõige kui huvid, pühendavad paljud uurijad peatähelepanu huvide objektiivsele tingitusele(36,96).Massikommunikatsiooni vastuvõtu protsessis ei ole aga retsipientide objektiivsed suhted sotsiaalses struktuuris esiplaanil,vaid avalduvad peegeldatuna inimeste vaimse sfääri kaudu hinnangute ja arvamuste subjektiivsete erinevustena.Seepärast on huvi siinkohal käsitletud tema objektiivse sotsiaalse olemuse ja subjektiivsete,vahendatud avaldumisvormide mitmekesisuse ühtsusena(vt.ka 26;63).Sellise lähenemise vajalikkust huvi probleemidele sotsioloogias tõestas veenvalt A.Zdravomõslov(44).

"Psühholoogiliselt elatakse huvi läbi meelelise või teadliku püüdlusena mingi objekti poole viimase elulise tähenduse ja emotsionaalse köitvuse tõttu"(34;220).Ka käesolevas töös ei uurita televaatajate huvisid vahetult,vaid nende avaldumise kaudu teatud saadete ja teemade valikus, eelistamises ja hindamises,s.t. subjektiivsest,sotsiaal-psühholoogilisest aspektist.Et anda sotsioloogiline interpretatsioon televaatajate subjektiivsetele eelistustele ja hinnangutele,tuleb neid analüüsi käigus vaadelda seoses retsipientide objektiivsete sotsiaalsete karakteristikutega - sotsiaal-demograafiliste,majanduslike ja erialaste tunnustega.

Uurimuste peamiseks eesmärgiks on seega leida Eesti Televisiooni auditooriumi sotsiaal-psühholoogiline struktuur huvi põhjal teleprogrammi vastu ning selle tingitus vaatajate objektiivsetest sotsiaalsetest parameetritest.See juures tuleb oluliseks pidada fakti,et vaatajate huvid ei esine isoleeritult(25),üksteisest lahutatult,vaid moodustavad keerulisi,sisemiselt seotud komplekse,millel on hierarhiline struktuur.Keskse huvid ühendavad enda ümber perifeersed,vähem olulised.Koos isiksuse peamiste väärtuste ja vajadustega moodustavad domineerivad huvid isiksuse üldise orientatsiooni(48).

Seoses formuleeritud uurimiseesmärgiga tuleb rõhutada järgmist.Konkreetsete sotsioloogiliste uurimuste eesmärgid on alati nii teoreetilised kui ka praktilised.Sõltuvalt

probleemide keerukusest,teoreetilise läbitöötluse astmest ja uurimisobjektide iseloomust võib aga üks või teine nimetatud eesmärkidest osutuda peamiseks.Allpool esitatavad uurimused lahendavad eelkõige praktilisi ülesandeid:

a)kirjeldada televaatajate huvide struktuuri;

b)selgitada empiiriliselt vaatajarühmade olemasolu,kirjeldada nende huvide struktuuri ja iseloomustada rühmi objektiivsete tunnuste põhjal.

Uurimuste teoreetilised ülesanded põhinevad praktiliste tulemuste interpretatsioonil ja seletusel:

a)selgitada need domineerivad tunnused,mis on aluseks erinevate vaatajatüüpide tekkimisele auditooriumis;

b)põhjendada auditooriumi sotsiaal-psühholoogilist tüpoloogiat.

Eeldus,et teleauditooriumis leiduvad tüüpilised rühmad, põhineb järgmistel hüpoteesidel:

a)paljudel inimestel on sarnased ootused TV suhtes;

b)paljud inimesed reageerivad TV programmidele ühesuguselt;

c)paljude inimeste huvid teatud saadete ja teemade vastu TV programmis on sarnased(vt.ka 26;6I).

Valinud huvi Eesti Televisiooni programmi erinevate saaterühmade ja teemade vastu televaatajate peamiseks tüpoloogiliseks karakteristikuks,on lähtutud hüpoteesist,et vaatatüüpide kujunemisel on sotsiaal-psühholoogilised parameetrid määravamad kui sotsiaal-demograafilised tunnused.

Püstitatud eesmärkide ja ülesannete lahendamiseks ja hüpoteeside kontrollimiseks ongi kasutatud tüpologiseerimise protseduuri,mille kirjeldamisele me allpool asume.

3.Tüpologiseerimise protseduur Eesti NSV teleauditooriumi uurimustes.

See protseduur on mõeldud suure ankeetküsitluse massiivi läbitöötamiseks.Siinkohal ei lülitata tüpologiseerimise protseduuri selliseid olulisi etappe ankeetuurimuse organiseerimisel,nagu valiku statistilised meetodid ja küsitluse läbiviimine.Neid käsitletakse edaspidi konkreetsete uurimuste kirjeldamisel.

Seega kujuneb tüpologiseerimise protseduur,mille eesmärgiks on televaatajate tüpoloogia koostamine huvi põhjal teleprogrammi vastu,järgmiste operatsioonide järgnevusena:

A.Algandmete saamine ja huvi mõõtmine(vt.lk.IO. D,E,K).

a)Põhimõistete empiiriline interpretatsioon.

Selline määratlus on tarvilik selleks,et leida huvi mõiste seost nende reaalsete sündmustega,mille sisu mõistes peegeldub.Eeldus,et televaatajate huvi televisiooni vastu on valikuline ja orienteeritud mingitele teleprogrammi elementidele,nõuab selle mõiste empiiriliste tähenduste leidmist.Mis fikseerib huvi olemasolu või puudumist? Kas TV vaatamise sagedus,hinnangud saadete sisu kohta,nähtu ja kuuldu meeldejäävuse aste või näiteks teatud saadete valik paljudest võimalikest?Esitatavates uurimustes on kombineeritult kasutatud kolme huvi empiirilist määratlust:

I)vaatajate hinnang reaalsete saadete vaatamissageduse kohta;

2)vaatajate vajadused teatud saadete ja teemade järele TV programmis;

3)huvi teatud teemade vastu TV programmis.

b)huviindikaatorite valik.

See protseduuri etapp seisneb nende teemade,saadete ja probleemide valikus,mille vastu televaatajate huvi mõõdetakse.Et teleprogramm on väga mitmekesine,on seejuures põhinõudeks taotlus võimalikult ulatuslikult haarata teleprogrammi erinevaid komponente,leida need peamised,põhilised kriteerium-tunnused,mis oleksid aluseks edaspidisele tüpologiseerimisele.

c)põhimõiste operatsionaalne määratlus ja huvi mõõtmine.

Vastavalt rakendatavatele põhimõiste empiirilistele tähendustele,huviindikaatorite iseloomule ja uurimisviisile fikseeritakse operatsioonid huvi mõõtmiseks.Meie poolt läbi viidud ankeetküsitlustes on selleks kasutatud osaliselt või täielikult korrastatud (järjestatud) nominaalskaalasid, mis fikseerivad huvi varieeruvuse kontiinumis tugevast,sel-

gesti väljendunud huvist kuni selle täieliku puudumise või negatiivse reaktsioonini.

B.Teleprogrammi empiirilise mudeli loomine ja huviindeksite moodustamine.(vt.lk.IO. $A_2C_2F_2G_2H_2L$).

a)teleprogrammi empiirilise mudeli loomine.

Teleprogrammi empiirilise mudeli loomine eeldab huviindikaatorite jaotamist rühmadesse sisu,sihtauditooriumi või funktsioonide sarnasuse alusel.Põhimõtteliselt on siin tegemist aprioorse tüpologiseerimisega.Ideaalne oleks antud juhul kasutada klassifitseerimist,kuid teleprogrammide mitmekesisus välistab momendil selle võimaluse.Teleprogrammi empiirilise mudeli loomine taotleb järgmisi eesmärke:

I)taandada saadete ja teemade mitmekesisus ülevaatlikumale kujule;

2)luua võimalus huvi summaarseks mõõtmiseks sarnaste programmielementide rühmade piires,mis lubab televaatajate huvisid iseloomustada mõnevõrra ülevaatlikumal kujul;

3)viia tüpologiseerimise ülesande lähteandmed vastavusse kasutatava automaatse klassifitseerimise algoritmi nõuetega.

Eesti NSV teleauditooriumi uurimuses on teleprogrammi empiirilise mudeli loomisel kasutatud ka automaatset klassifitseerimist - muusikažanride rühmade loomiseks vaatajate huvide alusel(vt.edaspidi).Meetod põhineb nn. "lühima tee" algoritmi põhjal loodud graafi jagamisel allgraafideks (klassideks),mille formuleeris L.Võhandu(30).See algoritm lubab teostada tunnuste automaatset klassifikatsiooni,mille meetrikaks on tunnuste paariskorrelatsioonide väärtused. Erinevalt originaalmeetodist on heuristiline otsustuseeskiri muudetud vastupidiseks: lähtegraafist ei välistata mitte "pikimaid"(väikseima korrelatsiooniga),vaid "lühimaid"(suurima korrelatsiooniga) kaari,mis lubab konstrueerida kaks erinevat muusikažanride klassi.Sama meetodit on tema originaalkujul kasutatud televaatajate huvide omavahelise sõltuvuse analüüsiks(vt.edaspidi).

b)huviindeksite moodustamine.

Koondatuna rühmadesse,moodustavad huviindikaatorid nn. teleprogrammi elemendid,viimased aga teleprogrammi empiirilise mudeli.Selleks et iseloomustada televaatajate huvi iga programmielemendi raames summaarse arvulise karakteristiku abil,moodustatakse huviindeksid.Huviindeksite moodustamiseks antakse mõõtmisskaalade jaotustele teatavad arvulised väärtused,nn.kaalud,mis lubab televaatajate huvi ka kvantitatiivselt iseloomustada.Huviindikaatorite väärtuste summeerimisel või loendamisel teleprogrammi elementide raames saadaksegi vastavalt summeerimis- või loendusindeksite väärtuste intervall,mida jällegi interpreteeritakse sisuliselt,s.o. väga tugevast huvist kuni väga nõrga huvini.

Vastavad matemaatilised operatsioonid on esitatud järgnevas käsitluses.Indekseerimise tulemuste analüüs võimaldab realiseerida ka esimesed uurimuse ülesanded:

I)kirjeldada televaatajate huvide struktuuri ja vastastikuseid seoseid;

2)iseloomustada televaatajate sotsiaal-demograafilisi rühmi huvide põhjal erinevate programmielementide vastu.

C.Televaatajate automaatne klassifitseerimine huviindeksite väärtuste põhjal (vt.lk.IO B₂J).

See on tüpologiseerimise protseduuri kõige olulisem etapp,milles televaatajad koondatakse huvide struktuurilt sarnastesse rühmadesse.Iga televaatajat iseloomustavad huviindeksite väärtused,mis peegeldavad tema huvi kõigi teleprogrammi empiirilise mudeli elementide raames.Nii kujunebki tunnuste ruum,mis hõlmab ühelt poolt kogu TV programmi,teiselt poolt kõigi televaatajate huvide jaotuse. Selles tunnuste ruumis teostataksegi objektide(televaatajate) automaatne klassifitseerimine.

Esitatavates uurimustes on selleks kasutatud heuristilist klassifitseerimise algoritmi,mis põhineb minimaalse heterogeensuse meetodil.Kasutatakse Shennoni informatsioonimäära,milleks kahe jaotuse x ja x' vahel on suurus

entroopia $I(x,x') = \sum\sum x_{ij}\ x'i_j\ \log_2(x_{ij} - x'_{ij})$.

Rühmade A ja B ühendamise kriteeriumiks on suurus(kaugus)

$$d(A+B) = I(x,x')_{A+B} - I(x,x')_{A} - I(x,X')_{B} .$$

Automaatne klassifitseerimine teostatakse etappide kaupa:

I)uuritavate objektide kogumist valitakse juhuslikult 40 nn.rühmatuuma;

2)ülejäänud objektid koondatakse minimaalse heterogeensuse meetodiga rühmatuumade ümber.Moodustub 40 alarühma;

3)Sama meetodiga leitakse kaugused rühmatuumade vahel.Esmalt ühendatakse kaks kõige lähemat rühmatuuma ja järgnevate "sammude" teostamisel loetakse nad üheks objektiks. Nii leitakse kaugused kõigi rühmatuumade vahel.Selle protsessi kulgu peegeldab nn."läheduspuu".Televaatajate rühmade eristamiseks "lõigatakse" see läbi läheduskoefitsendi d suurima hüppe kohalt.

D.Televaatajate empiiriliste rühmade kirjeldus,tulemuste interpretatsioon ja tüpoloogia (vt.lk.IO C,F,G).

Eristatud empiirilisi televaatajate rühmi on kirjeldatud kahte liiki tunnuste abil.Esimene kirjeldavate tunnuste ruum on sama,milles toimus automaatne klassifitseerimine -- huviindeksite väärtused.Selle kirjeldamise tulemuseks on auditooriumi sotsiaal-psühholoogiline struktuur huvi põhjal teleprogrammi vastu.

Tüpoloogiaks muutub see struktuur kahe süsteemi - rühmade huvide struktuuri ja nende rühmade liikmete objektiivsete sotsiaal-demograafiliste tunnuste seostamise teel. Viimased võimaldavadki saadud tüpoloogia sotsioloogilist interpretatsiooni.

Mitmeid analüüsi võtteid kasutades selgitati välja need tunnused,mis osutusid domineerivaks rühmade tekkimisel,otsiti ühiseid jooni nende inimeste hulgas,kes ühte või teise rühma kuuluvad.Saadud tulemused lubavad teha nii teoreetilisi kui ka praktilisi järeldusi uuritava probleemi kohta.

Auditooriumi struktuurne tüpoloogia näitab selle dife-

rentseerituse iseloomu ja iseärasusi, selgitab välja need objektiivsed erinevused, mille arvestamine ja ületamine on üks olulisemaid sotsiaalseid ülesandeid, mis seisab massikommunikatsiooni süsteemi ees - integreerida erinevaid elanikkonna gruppe, tugevdada ühiskonna moraalset ja poliitilist ühtsust.

Allpool on kogu esitatud tüpologiseerimise protseduur antud kokkuvõtlikul kujul:

TÜPOLOGISEERIMISE PROTSEDUUR, MIDA RAKENDATAKSE EESTI NSV TELEAUDITOORIUMI UURIMISEKS.

ETAPP	PROTSEDUURILISED VÕTTED üldkujul	esitatavates uurimustes	MEETODID, TEHNIKA, ANALÜÜSI VIISID
A ALG-ANDMETE SAAMINE JA HUVI MÕÕTMINE	a) põhimõistete empiiriline interpretatsioon	a) televaatajate huvi empiiriline interpretatsioon	teoreetiline analüüs
	b) indikaatorite valik	b) saadete, teemade, probleemide jms. valik	teoreetiline analüüs
	c) põhimõiste operatsionaalne määratlus ja mõõtmine	c) nominaalskaalad, huvi mõõtmine ankeetküsitluse abil	algandmete kogumine televaatajate ankeedi abil
B ALG-ANDMETE ANALÜÜS JA ETTEVALMISTAMINE TÜPOLOGISEERIMISEKS	a) nähtuse empiirilise mudeli loomine	a) teleprogrammi mudeli loomine	teoreetiline analüüs
	b) indekseerimine mudeli raames	b) huviindeksite moodustamine mudeli raames	indeksite moodustamise meetodid
	c) tulemuste kirjeldamine ja analüüs	c) huvide üldjaotuste ja sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi analüüs	esimese astme statistiline analüüs, korrelatsioon- ja graafanalüüs

C AUTOMAATNE KLASSIFITSEERIMINE	a) objektide tüpologiseerimine nähtust iseloomustavate tunnuste ruumis	a) televaatajate tüpologiseerimine huviindeksite väärtuste alusel teleprogrammi empiirilise mudeli raames	automaatne klassifikatsioon elektronarvutil (kujundite eristamine)
D TÜPOLOOGIA LOOMINE	a) empiiriliste rühmade kirjeldus ja analüüs ning tüpoloogia loomine	a) televaatajate empiiriliste rühmade kirjeldus huviindeksite ja sotsiaal-demograafiliste tunnuste abil - tüpoloogia loomine ja järelduste tegemine	teise astme statistiline analüüs

Järgnevalt asume konkreetsete uurimuste ja nende tulemuste kirjeldamise juurde, milles tüpologiseerimise protseduur rakendamist leidis.

II PEATÜKK
TÜPOLOGISEERIMISE PROTSEDUURI RAKENDAMINE EESTI NSV TELEAUDITOORIUMI STRUKTUURI UURIMISEL.

I.osa

Katse klassifitseerida Eesti NSV televaatajaid huvi põhjal Eesti Televisiooni programmi vastu.

Diplomitöö I peatükis kirjeldatud uurimisprogramm realiseeriti esmakordselt 1970.-1972.aastal.1970.aasta aprillis viidi Eesti Televisiooni metoodika sektori töötajate poolt läbi empiiriline sotsioloogiline uurimus,ankeetküsitlus "Teie arvamus"(vt.lisa).Küsitletavate valiku aluseks oli Eesti Raadio Arvutuskeskuses koostatud vabariigi elanikkonna representatiivne sotsiaal-demograafiline mudel,mis eeldas 1300 inimese küsitlemist(ainult eestlased).Küsitlus viidi läbi televisioonihooaja lõpul,selle teostasid Eesti Raadio mittekoosseisulised korrespondendid.Tagastati 1271 ankeeti,mille parameetrid vastasid etteantule ja lubasid küsitlust lugeda esinduslikuks.

Saadud algandmete töötlus teostati mitmes etapis.Andmete esimese astme analüüs,mille eesmärgiks oli üldjaotuste ja lihtsamate seoste väljaselgitamine,kestis ligi aasta. Selle teostas R.Varrak.Teise astme analüüs - tüpologiseerimise protseduur - lõpetati käesoleva töö autori poolt aga 1972.aasta maikuus.Materjalide matemaatiline töötlus (huviindeksite moodustamine,televaatajate automaatne klassifikatsioon jms.) teostati Eesti Raadio elektronarvutil "Razdan-3".Asumegi allpool selle uurimuse esitamisele.

I.Huviindikaatorite valik.

Ankeet "Teie arvamus" võimaldas kasutada televaatajate huvide indikaatoritena järgmisi tunnuseid;
I)huvi I970.aastal Eesti Televisiooni programmis olnud saadete ja saatesarjade vastu;(Küsimuse XII,tunnused 82-I39,kokku tunnuseid 58,üldjaotused vt. lisa,tabel I.).
2)huvi muusikažanride vastu Eesti Televisiooni programmis; (Küsimus XVI,tunnused I94-203,kokku tunnuseid I0,üldjaotused vaata lisa,tabel 2.).
3)huvi mitmesuguste teemade vastu Eesti Televisiooni programmis(tunnuste hulka olid lülitatud ka sellised teemad, mis teleprogrammist puudusid);(Küsimus XX,tunnused 225-259,kokku tunnuseid 35,üldjaotused vt.lisa,tabel 3.).
4)huvi informatsioonisaadete("Aktuaalne kaamera")vastu Eesti Televisiooni programmis;(Küsimus XXV,tunnused 274-290,kokku tunnuseid I7,üldjaotused vt.lisa,tabel 4.).

2.Mõõtmisskaalad.

Televaatajate huvide mõõtmiseks kasutati ankeedis järgmisi nominaalskaalasid:

a)huvi mõõtmiseks saadete vaatamissageduse kaudu

I	
I	"võimaluse korral alati"
2	"sageli"
3	"harva"
4	"mitte kunagi"

b)huvi mõõtmiseks rahuldatuse kaudu erinevate muusikažanridega ETV programmis

II	
I	"liiga palju"
2	"palju"
3	"parasjagu"
4	"vähe
5	"liiga vähe"
6	"raske öelda"

c)huvi mõõtmiseks ootuste ja vajaduste kaudu teatud teemade järele ETV programmis

III

I	"võiks rohkem olla"
2	"on küllaldaselt"
3	"võiks vähem olla"
4	"raske öelda"

d)huvi mõõtmiseks "Aktuaalse kaamera" vastu hinnangute kaudu saate sisule

IV(osaliselt)

I	"olen täiesti nõus"
2	"olen peaaegu nõus"
3	"ei ole nõus"
4	"raske öelda"

Algandmete töötlemise hõlbustamiseks ja indekseerimise protseduuri läbiviimiseks teostati töö käigus mõõtmisskaalade ühtlustamine,mille tagajärjel nad omandasid järgmise kuju:

I

I	"võimaluse korral alati
2	"sageli"
3	"harva"
4	"mitte kunagi"

I-A

I	"võimaluse korral alati"
2	"sageli"
3	"harva"
4	"mitte kunagi" + 0-klass

I-B

I	"võimaluse korral alati"
2	"sageli"
3	"harva" + +"mitte kunagi" + 0-klass

II

I	"liiga palju"
2	"palju"
3	"parasjagu"
4	"vähe"
5	"liiga vähe
6	"raske öelda"

II-A

I	"Vähe"("vähe"+"liiga vähe")
2	"Küllaldaselt"("parasjagu"+ "raske öelda + 0-klass)
3	"palju"("liiga palju"+"palju")

III

I — "võiks rohkem olla"
2 — "on küllaldaselt"
3 — "võiks vähem olla"
4 — "raske öelda"

III-A

I — "võiks rohkem olla"
2 — "on küllaldaselt" ("on küllaldaselt"+"raske öelda"+0-klass)
3 — "võiks vähem olla"

IV

I — "olen täiesti nõus"
2 — "olen peaaegu nõus"
3 — "ei ole nõus"
4 — "raske öelda"

IV-B

I — "ei ole nõus"

IV-A

I — "olen täiesti nõus"

3.Teleprogrammi empiirilise mudeli loomine.

Huviindikaatorite rühmad - teleprogrammi empiirilise mudeli elemendid - moodustati järgmiste tunnuste alusel:

I)saadete,teemade sisu;
2)saadete funktsioon;
3)saadete sihtauditoorium.

TELEPROGRAMMI EMPIIRILINE MUDEL

I)lastesaated	LS
2)noortesaated	NS
3)saated kirjandusest,teatrist,kunstist	KTKS
4)tõsise muusika saated	TM
5)filmisaated	FS
6)meelelahutussaated	MLH
7)ülipopulaarsed saated°°	ÜPS
8)muusika°°°	M,RM
9)perekond,kodu°	PK
I0)ühiskondlik elukorraldus°	ÜEK
II)loodus°	L
I2)välispoliitika	VP
I3)tootmine°	T
I4)sport	S

I5)filosoofia° F
I6)informatsioon INF

4.Huviindeksite moodustamine.

Teleprogrammi empiirilise mudeli elemendid hõlmasid kokku 89 huviindikaatortunnust.See võimaldas televaatajate huvi kõigi saateliikide ja teemade vastu küllalt mitmekülgselt iseloomustada.Televaatajate huvi ühtseks arvuliseks väljendamiseks iga teleprogrammi empiirilise mudeli elemendi(saadeterühma) raames moodustati nn.huviindeksid.Selleks interpreteeriti huvi mõõtmiseks kasutatud skaalade jaotuste koodarve(vt.lk.46-48) vastavate tunnuste väärtustena.Igasse programmielementi kuuluvate indikaatortunnuste väärtuste summeerimisel või vastavate väärtuste arvu loendamisel saadi huviindeksite väärtuste intervall.See jagati 5 klassi huviindeksi nominaalskaalal ja tähistati koodarvudega I kuni 5 :

I — "väga tugev huvi"
2 — "tugev huvi"
3 — "keskmine huvi"
4 — "nõrk huvi"
5 — "väga nõrk huvi"

Huviindeksite moodustamise protseduuri detailne kirjeldus on antud töö lisas(vt.lisa,tabel 5.).Siinkohal on esitatud see kokkuvõtlikul kujul.

° huviindikaatorite rühmad on moodustatud M.Lauristini poolt loodud sisuanalüüsi kategooriate süsteemi alusel(II).

°° osutus otstarbekaks ühendada ühte rühma 4 väga populaarset ETV saadet,et saavutada objektiivsem huvi jaotus mõningates teistes huviindikaatorite rühmades.

°°° edaspidi eristati 2 muusikažanride rühma(vt.lk.40 ja 50).

1)Huviindeks "Lastesaated"(LS).Summeeriti huvi 7 lastesaate vastu ETV programmis - "Tipp ja Täpp" ja järgnevad nukulavastused,"Tädi Ruthi jutt","Saade väikestele poistele", saated pioneerialistele,"Humakefü-munupu kabinet","Täheke",lavastused lastele.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-A.

2)Huviindeks "Noortesaated"(NS).Summeeriti huvi 3 noortesaate vastu ETV programmis - "Noortestuudio"ankeetreportaaž","Noortestuudio" pressiklubi","Kas on koolijütsil muret?".Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-A.

3)Huviindeks "Saated kirjandusest,teatrist,kunstist"(KTKS). Summeeriti huvi 5 vastava saate vastu ETV programmis - "Kirjandusminutid","Spekter","Remark","Kirjanduslik kolmapäev","Ars longa".Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-A.

4)Huviindeks "Tõsise muusika saated"(TM).Summeeriti huvi 4 tõsise muusika saate vastu ETV programmis -"Õhtu Heliloojate majas","Muusikaelu","Kammerakadeemia","Kontserdistuudio".Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-A.

5)Huviindeks "Filmisaated"(FS).Summeeriti huvi 3 vastavasisulise saate vastu ETV programmis - "Film ja aeg","Kirevad killud",mängufilmid.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-A.

6)Huviindeks"Meelelahutussaated(MLH).Summeeriti huvi 4 meelelahtussaate vastu ETV programmis - "Võistlusmäng 2I", "Rahvalikud lood","Trips-traps-trull","Te-Fi".Huvi mõõdetm skaaladega I ja I-A.

7)Huviindeks "Ülipopulaarsed saated"(ÜPS).Summeeriti huvi 4 kõige populaarsema saate vastu ETV programmis - "Täna 25 aastat tagasi",teatriõhtud,telelavastused,"Entel-Tentel". Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-A.

Muusikažanride huviindeksite moodustamisele eelnes vastavate tunnuste korrelatsioonimaatriksi analüüs graafi abil(vt.lk.40).See võimaldas moodustada(vt.joonis I.) kaks muusikažanride rühma ja vastavat huviindeksit:

8)Huviindeks"Muusika"(M).Summeeriti huvi 6 muusikažanri vastu ETV programmis - tõsine orkestri- ja instrumentaalmuusika,koorimuusika,ooper,balletimuusika,džässmuusika ja -laulud,pop- ja biitmuusika.Huvi mõõdeti skaaladega II ja II-A.

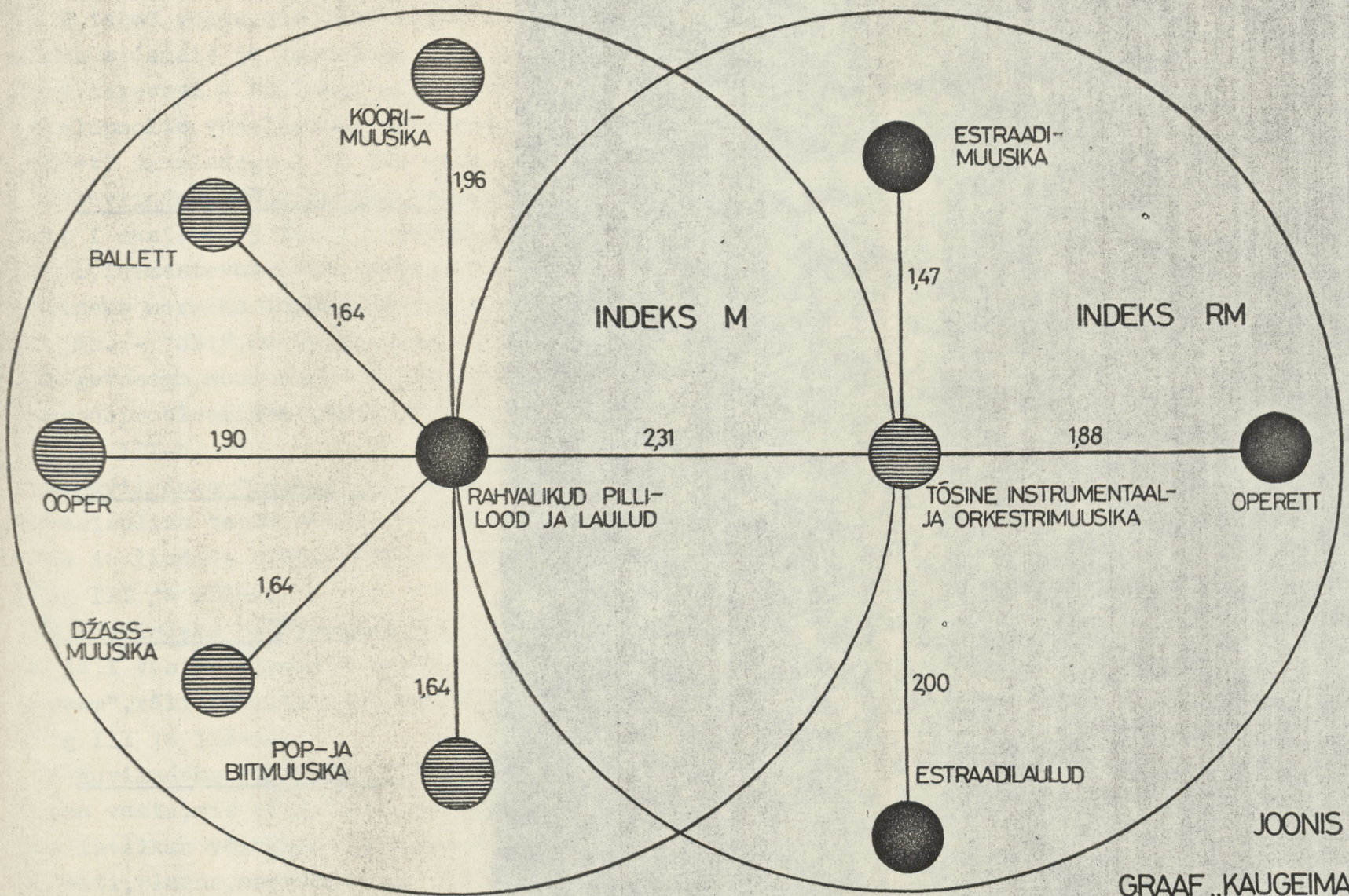

JOONIS **1.**

GRAAF „KAUGEIMA TEE"
ALGORITMI PÕHJAL

9)Huviindeks "Rahvamuusika"(RM).Summeeriti huvi 4 muusikažanri vastu ETV programmis - operett,rahvalikud pillilood- ja laulud,estraadilaulud,estraadimuusika.Huvi mõõdeti skaaladega II ja II-A.

I0)Huviindeks "Perekond,kodu"(PK).Summeeriti huvi 2 saate ja 2 teema vastu,mis käsitlevad sugulusvahekordi,perekondlikke sidemeid ja kohustusi ning isikliku elu hulka kuuluvaid tegevusi - "Silmast silma","Mis Koosta peres uudist?", abielupoolte vahelistest suhetest,noortele emadele.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning III ja III-A.

II)Huviindeks "Ühiskondlik elukorraldus"(ÜEK).Summeeriti huvi I saate ja 5 teema vastu,mis käsitlevad viisakust,moraali,inimestevaheliste suhete üldist laadi,antud kohas üldiseks normiks kujunenüd tegevusi ja suhtlemisviise,moodi jms. - "NB!",moest,joomise kahjulikkusest,võitlusest kuritegevusega,noormeeste ja tütarlaste vahelistest suhetest, noorsooprobleemidest.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning III ja III-A.

I2)Huviindeks "Loodus"(L).Summeeriti huvi I saate ja I vastavasisulise teema vastu - "Lugedes looduse raamatut",loomade ja lindude elust.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning III ja III-A.

I3)Huviindeks "Välispoliitika"(VP).Summeeriti huvi I saate ja I vastavasisulise teema vastu - "Rahvusvaheline panoraam",välispoliitikast.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning III ja III-A.

I4)Huviindeks "Tootmine"(T).Summeeriti huvi 4 saate ja 3 teema vastu,mis käsitlevad inimeste tootmistegevust,sotsialistlikku võistlust,toodangut,selle kvaliteeti ja kvantiteeti,plaane,majanduse ja tootmise üldküsimusi - "Meri ja mehed","Põllumehe veerandtund","Ministri kabinetis", "R.Karemäe reportaažid",vabariigi tööstusest ja põllumajandusest,sotsialistlikust võistlusest,töö teaduslikust organiseerimisest.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning III ja III-A.

I5)Huviindeks "Sport"(S).Summeeriti huvi spordisaadete vastu - "Nõukogude Eesti sport" ja kahel korral spordivõistluste ülekannete vastu.Huvimõõdeti skaaladega I ja

I-B ning III ja III-A.

I6)Huviindeks "Filosoofia"(F).Summeeriti huvi 3 saate ja I teema vastu,mis käsitlevad marksistlik-leninliku filosoofia ja parteiajaloo küsimusi - "Sajandi inimene",kahel korral "Teadlaste tribüün",revolutsioonisündmuste ajaloost.Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning III ja III-A.

I7)Huviindeks "Informatsioon"(INF).Summeeriti huvi "Aktuaalse kaamera"vastu(vt.lisa,tabel 5.).Huvi mõõdeti skaaladega I ja I-B ning IV-A ja IV-B.

5.Televaatajate huvide iseloomustus.

5.I.Huviindeksite sagedusjaotused.

I27I küsitletust oli televiisoriomanikke Io94(86%),keda võis lugeda enam või vähem pidevateks televaatajateks.Elektronarvutil koostati kõigile neile kirjeldatud indeksid,mis lubas iga küsitletud televaatajat iseloomustada I7 huviindeksi väärtusega.Järgnevas tabelis on toodud huviindeksite sagedusjaotused.Arvud tabelis näitavad vastavaid huviindeksite väärtusi omavate televaatajate arvu.Saateliigid ja teemad on järjestatud huvi alanemise järjekorras.

Tabel I.

jrk. nr.	Huviindeksi nimetus	Huviindeksite sagedusjaotused N= I094				
		I	2	3	4	5
		väga tugev huvi	tugev huvi	keskmine huvi	nõrk huvi	väga nõrk huvi
I.	Ülipolulaarsed saated	6I3	366	88	24	3
2.	Meelelahutussaated	453	4I4	I57	55	I5
3.	Filmisaated	39I	320	24I	II7	25
4.	Rahvamuusika	376	244	445	20	9
5.	Ühiskondlik elukorraldus	240	372	470	6	3
6.	Loodus	255	29I	256	279	I3
7.	Informatsioon	294	25I	290	I57	I02
8.	Perekond,kodu	289	228	475	9I	5
9.	Välispoliitika	I36	295	304	329	30
I0.	Noortesaated	I06	237	254	323	I74
II.	Lastesaated	I23	I7I	393	I95	2I2

		HUVIINDEKSITE ÜLDJAOTUSED % (N=1094)				
		1	2	3	4	5
		väga tugev	tugev	keskm.	nõrk	väga nõrk
1	ÜPS	56,0	33,5	8,0	2,2	0,3
2	MLS	41,4	37,8	14,4	5,0	1,4
3	FS	35,7	29,3	22,0	10,7	2,3
4	RM	34,4	22,3	40,7	1,8	0,8
5	ÜEK	21,9	34,0	43,0	0,5	0,3
6	L	23,3	26,6	23,4	25,5	1,2
7	INF	26,9	22,9	26,5	14,4	9,3
8	PK	26,4	20,8	43,4	8,3	0,5
9	VP	12,4	27,0	27,8	30,1	2,7
10	NS	9,7	21,7	23,2	29,5	15,9
11	LS	11,2	15,6	35,9	17,8	19,4
12	S	9,8	13,1	31,1	13,9	32,2
13	KTKS	3,4	11,1	35,1	31,7	18,7
14	MS	1,4	9,5	24,3	44,9	19,9
15	M	1,5	8,0	85,8	4,1	0,5
16	T	0,6	4,7	61,5	29,0	4,1
17	F	0,6	2,7	29,3	43,6	23,7

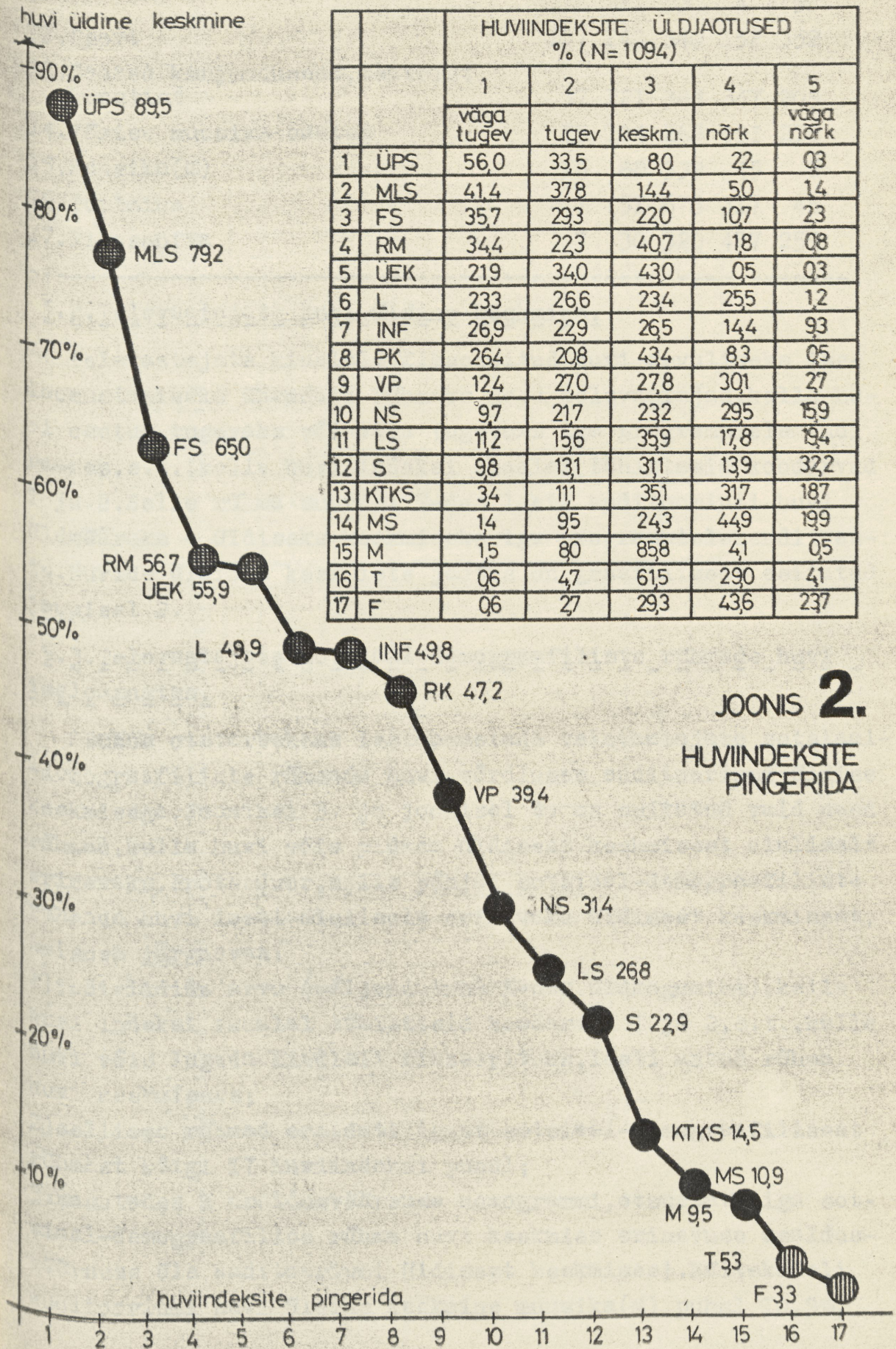

JOONIS 2.

HUVIINDEKSITE PINGERIDA

	I	2	3	4	5
I2.Sport	I07	I43	340	I52	352
I3.Saated kirjandusest,teatrist kunstist	37	I2I	384	347	205
I4.Tõsise muusika saated	I5	I04	266	49I	2I8
I5.Muusika(M)	I6	88	939	45	6
I6.Tootmine	7	5I	673	3I7	45
I7.Filosoofia	7	30	320	477	259

5.2.Televaatajate huvi üldine keskmine.

Televaatajate kindlalt fikseeritud huvi arvuliseks iseloomustamiseks ühemdati rühmaks need televaatajad,kelle huvi osutus tugevaks või väga tugevaks iga programmielemendi raames,s.t.,kelle huvi indeksi skaalal tähistasid koodarvud I ja 2.Selle rühma suurust %-des loeti auditooriumi huvi üldmääraks - üldiseks keskmiseks iga programmielemendi vastu.Huvide üldiste keskmiste jaotus on graafiliselt esitatud joonisel 2.

5.3.Televaatajate sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi iseloomustus.

Osutus otstarbekaks iseloomustada televaatajate sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi võrdluses auditooriumi üldise keskmisega.Joonisel 3. ja joonisel 4. on esitatud vaid need rühmad,kelle huvi võis pidada üldisest keskmisest oluliselt erinevaks.Protseduur,mille põhjal sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi loeti oluliselt erinevaks üldisest keskmisest, seisnes järgnevas:

I)indiviidide arvu (väljendatuna %-des üldkogumist),kelle huvi indeksi skaalal tähistasid koodarvud I ja 2,s.t.,kelle huvi võis lugeda kindlalt fikseerituks,loeti antud rühma huvi keskmiseks;

2)sellised rühmad eraldati igast sotsiaal-demograafilisest rühmast kõigi I7 huviindeksi puhul;

3)kasutades % usaldusväärsuse nomogrammi,otsustati iga sotsiaal-demograafilise rühma huvi keskmise erinevuse usaldusväärsuse üle auditooriumi üldisest keskmisest.Näiteks oli auditooriumi huvi üldine keskmine muusika(M) puhul I0,9%,

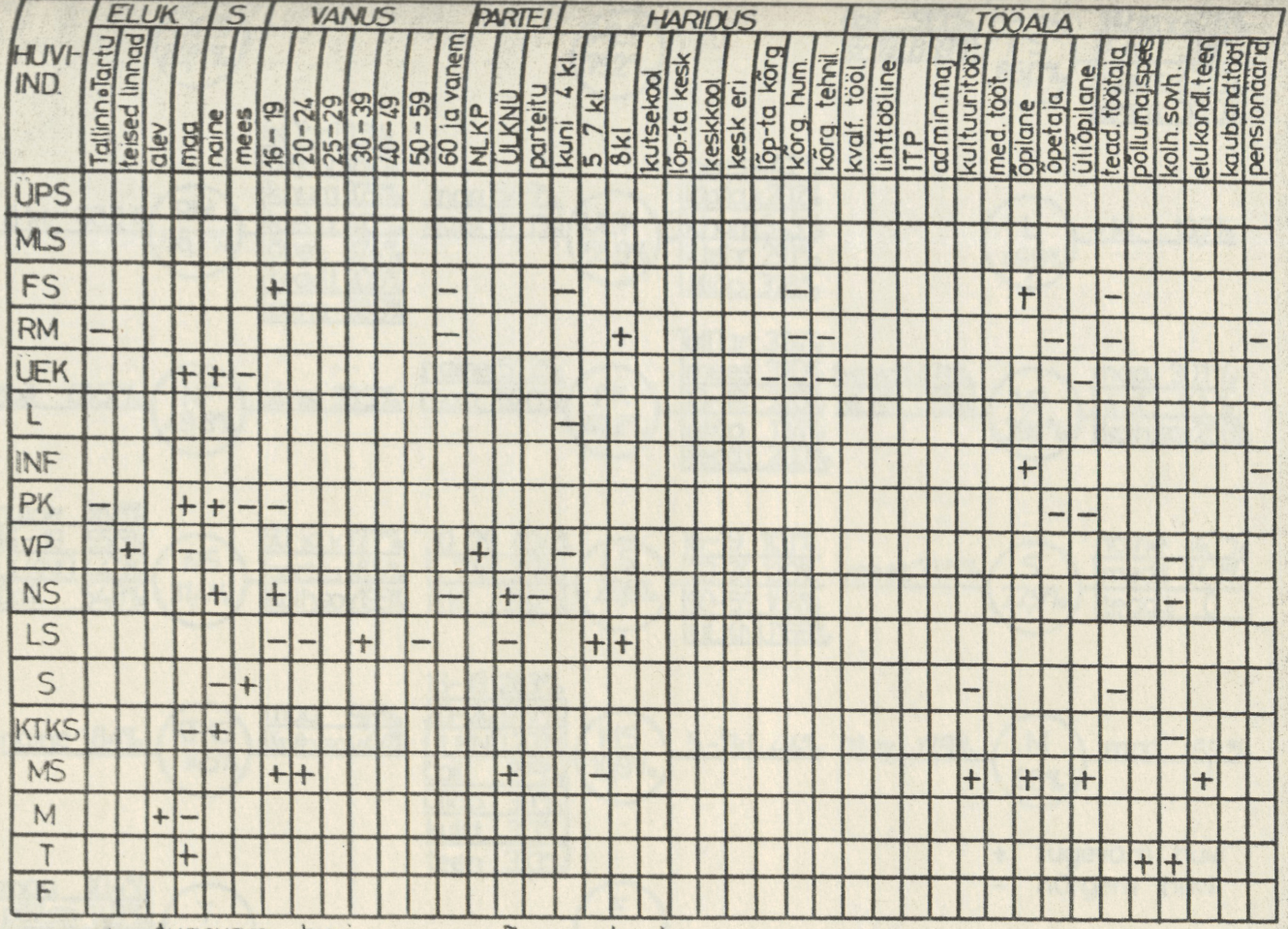

\+ tugevam huvi ; – nõrgem huvi.

JOONIS **3.**

SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISED RÜHMAD, KELLE HUVI ERINEB OLULISELT ÜLDISEST KESKMISEST

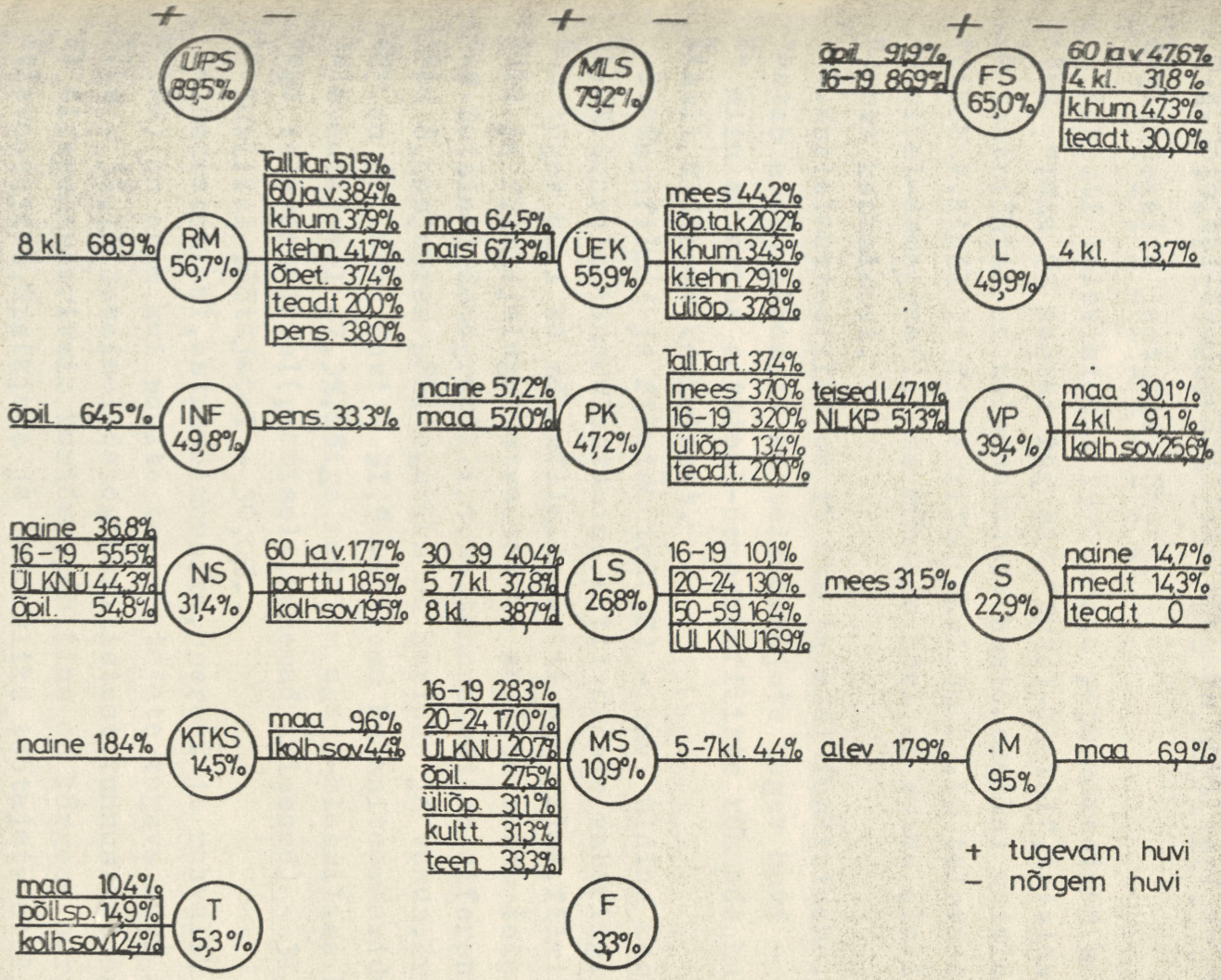

JOONIS **4.**

SOTSIAAL-DEMOGRAAFILISED RÜHMAD, KELLE HUVI ERINEB OLULISELT ÜLDISEST KESKMISEST.

õpilastel aga 27,5%.Küsitletud oli 62 õpilast.Sel juhul on % usaldusväärsuse piirideks I7,5% - 4I,0%.Kuna I0,9% jääb sellest intervallist välja,võime õpilaste huvi muusika(M) vastu 95% tõenäosusega lugeda oluliselt tugevamaks auditooriumi üldisest kaskmisest.

5.4.Sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi iseloomustus huviindeksite jaotuste põhjal.

I.Eesti Televisiooni I970.aasta populaarseimad saated (ÜPS) "Täna 25 aastat tagasi","Entel-Tentel",telelavastused ja teatriõhtud on televaatajate huvideskaalal vaieldamatul esikohal.Kindlalt fikseeritud huvi on 89,5% televaatajatest. Sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi ei erine oluliselt üldisest keskmisest.

2.Meelelahutus(MLH) on TV üks peamisi funktsioone.Sellele vastab seaduspäraselt ka televaatajate tugev huvi - 79,2%. Ka siin ei erine sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi oluliselt üldisest keskmisest.

3.Mängufilmid ja filmisaated(FS) - huvi üldine keskmine 65,0%.Suurele kinokülastamise aktiivsusele vabariigis lisandub tugev huvi ka mängufilmide,eriti aga filmi,filminäitlejaid ja filmiajalugu tutvustavate saadete vastu televisioonis.Sotsiaal-demograafilistest tunnustest on diferentseerivaid 6,kusjuures põhiteguriks on haridus ja vanus.Eriti tugev on õpilaste huvi - 9I,9%.Kõrgema humanitaarharidusega televaatajatel 47,3%,kõige madalam aga 4-klassilise haridusega televaatajatel(peamiselt vanemad inimesed) - 3I,8% ja teaduslikel töötajatel - 30,0%.

4.Estraadilaul,estraadimuusika,operett ja rahvalik muusika(RM) on enam kui poolte televaatajate tugeva huvi objektiks - 56,7%.Sotsiaal-demograafilistest tunnustest on jällegi diferentseerivaim haridus,põhiline on kõrgema haridusega televaatajate,õpetajate ja teaduslike töötajate oluliselt madalam huvi nende muusikažanride vastu - keskmiselt 37%.

5.Tähelepanuväärne on televaatajate tugev huvi ühiskondliku elukorralduse(ÜEK) temaatika vastu televisioonis - 55,9%. Tegemist on inimestele lähedaste probleemidega.Nimetatud huvi olid esindama valitud saated ja teemad,mis puudutavad inimestevahelisi suhteid,viisakust,moraali,kombeid ja tava-

sid,üldiseks normiks kujunenud tegevust ja suhtlemisviise, moodi,kultuuritaset,elulaadi jms.Oodatult oli nende probleemide vastu oluliselt tugevam huvi maaelanikel - 64,5% ja naistel 67,3%,madalam aga lõpetamata kõrgema haridusega televaatajatel(20,2%) ja üliõpilastel(37,8%).

6.Huvi loodusega(L) seotud temaatika vastu - 49,9%.Loodusest üha enam eemalduva inimese tahtmatu püüd elukeskkonna saladusi ja probleeme tunnetada,paraku juba televisiooni vahendusel.

7.Informatsiooni(INF) andmine on televisiooni üks peamisi funktsioone.Huvi informatsioonisaadete vastu - 49,8%, mida võib pidada küllalt kõrgeks.Huvipakkuv on õpilaste oluliselt tugevam huvi "Aktuaalse kaamera" vastu - 64,5%. Oluliselt madalama huviga on pensionärid - 33,3%.Üldiselt on sotsiaal-demograafiliste rühmade informatsioonihuvi väga ühtlane.

8.Perekonna ka kodu(PK) probleemidega seotud temaatika - - 47,2%.Sugulusvahekordi,perekondlikke sidemeid ja kohustusi ning inimeste isikliku elu puudutavat tegevust käsitlevate saadete puhul on ootuspäraseks diferentsaatoriks sootunnus.Naistel on huvi keskmine 57,2%,meestel 37,0%.Teine oluline erinevus on Tallinnas ja Tartus ning maal elevate televaatajate huvide vahel - esimestel 37,4%,teistel 57,0%. Väga väike huvi nende probleemide vastu on üliõpilastele - I3,4% ja teaduslikel töötajatel - 20,0%.

Järgnevad saadeterühmad ja teemad on orienteeritud juba märksa kitsamale televaatajate ringile.See peegeldub ka huvide jaotuses.

9.Välispoliitika(VP) - huvi üldine keskmine 39,4%.Oluliselt tugevam on huvi NLKP liikmetel - 5I,3% ja vabariigi väikelinnade elanikel - 47,I%,madalam maarahval - 30,I%, kolhoosi-sovhoosi töötajatel 25,6%.Teiste sotsiaal-demograafiliste rühmade huvi ei erine märkimisväärselt.

I0.Noortesaated(NS) - huvi üldine keskmine 3I,4%,oma sihtauditooriumis aga oluliselt tugevam - 55,5%.

II.Lastesaated(LS) - huvi üldine keskmine 26,8%.Küsitletu-

te vanuse alammääraks oli I6 aastat.Seega polnud võimalik fikseerida lastê huvi.Kaudselt peegeldub see 30-39 aastaste televaatajate huvi kaudu,kelle lapsed kuuluvad vanuselt ilmselt valdavasse ossa lastesaadete sihtauditooriumist. Nende huvi keskmine on 40,4%.Kõige madalam on huvi laste eale vahetult järgnevate vanuseliste rühmade - noorte huvi,I6-I9 aastastel I0,I% ja 20-24 aastastel I3,0%.

I2.Sport(S) - huvi üldine keskmine 22,9%.Põhiline diferentsaator on sootunnus.Meestel on rühma keskmine huvi 3I,5%,naistel I4,7%.

I3.Saated kirjandusest,teatrist,kunstist(KTKS) - huvi üldine keskmine - I4,5%.Maaelanikel 9,6%,kolhoosi-sovhoosi töölistel 4,4%.Ilmselt ei saa selline tulemus saadete tegijaid rahuldada.

I4.Saated tõsisest muusikast(MS) - huvi üldine keskmine I0,9%.Oluliselt tugevam on huvi noortel,õpilastel ja üliõpilastel,kultuuri- ja teenindustöötajatel - keskmiselt 30%.

I5.Veelgi vähem pakuvad huvi tõsise muusika žanrid,džässmuusika ja biitmuusika(M) - 9,5%.

I6.Tööstusliku ja põllumajandusliku tootmisega seotud teemad moodustavad Eesti Televisiooni saatekavas võrdlemisi suure osa.Auditooriumi huvi üldine keskmine on aga minimaalne - 5,3%.Sellised tulemused on saadud ka mitmetes teistes massikommunikatsiooni alastes töödes(II,I7,9I,49).Tegemist on peamiselt ühiskondlik-poliitilise iseloomuga saadetega.Nendele suurema tähelepanu pööramine peaks momendil olema TV tähtsaimaks ülesandeks.

I7.Filosoofia(F) - huvi üldine keskmine 3,3%.Antud töös hõlmas see mõistɛ marksimi-leminismi filosoofia küsimusi ja parteiajaloo probleeme.

6.Televaatajate huvide omavahelise seose iseloomustus korrelatsioon-ja graafanalüüsi abil.

Televaatajate huvide omavahelise lineaarse seose tihedust iseloomustab joonisel5. toodud korrelatsioonimaatriks. Arvud maatriksis tähistavad korrelatsioonikordaja R väärtu-

HUVIINDEKSITE KORRELATSIOONIMAATRIKS

	ÜPS	MLS	FS	RM	ÜEK	L	INF	PK	VP	NS	LS	S	KTKS	MS	M	T	F
ÜPS		0.49	0.38	0.25	0.29	0.20	0.14	0.36	0.18	0.30	0.43	0.07	0.36	0.24	0.06	0.20	0.04
MLS			0.42	0.04	0.33	0.18	0.13	0.30	0.09	0.33	0.38	0.12	0.23	0.21	0.03	0.31	0.04
FS				0.20	0.25	0.25	0.19	0.22	0.27	0.37	0.31	0.16	0.36	0.32	0.11	0.15	0.10
RM					0.27	0.07	0.02	0.23	0.02	0.15	0.21	0.01	0.06	0.03	0.09	0.10	0.10
ÜEK						0.12	0.05	0.48	0.05	0.29	0.20	0.00	0.16	0.18	0.13	0.23	0.04
L							0.06	0.07	0.19	0.14	0.15	0.09	0.27	0.20	0.08	0.15	0.17
INF								0.05	0.14	0.17	0.04	0.12	0.17	0.10	0.08	0.01	0.05
PK									0.00	0.26	0.31	0.06	0.21	0.19	0.02	0.33	0.10
VP										0.27	0.05	0.21	0.22	0.16	0.08	0.17	0.25
NS											0.40	0.18	0.44	0.37	0.09	0.26	0.16
LS												0.05	0.31	0.21	0.01	0.28	0.07
S													0.09	0.10	0.00	0.08	0.06
KTKS														0.57	0.12	0.22	0.27
MS															0.13	0.22	0.32
M																0.08	0.04
T																	0.32
F																	

HUVIINDEKSITE KORRELATSIOONIMAATRIKS JOONIS **5.**

si,mis huvide jaotuste täieliku kokkulangemise korral omandaks väärtuse I,seose täieliku puudumise korral aga väärtuse 0.Märkimisväärse seose korral on korrelatsioonikordaja väärtus üle 0,30.

Huviindeksite korrelatsioonimaatriksi ja televaatajate huvide omavahelise lineaarse seose iseloomustamiseks kasutati"Lühima tee" algoritmi(vt.lk.40) põhjal koostatud graafi,mis on toodud joonisel 6.

Graafi integreeriv osa A. Sellesse kuuluvate huviindeksite(FS,MLS,ÜPS,LS,NS) jaotuste omavahelisi lineaarseid seoseid võib pidada märkimisväärseteks.Televaatajate huvi nende programmielementide vastu on küllalt tihedasti seotud.Siia kuuluvad enamikule televaatajatest huvipakkuvad ülipolulaarsed saated,meelelahutussaated ja filmisaated.Teatud määral sarnaselt on jaotunud televaatajate huvi ka laste- ja noortesaadete vastu.

Graafi diferentseeriv osa B.Sellesse kuuluvate huviindeksite jaotuste(KTKS,MS,M,T,F)jaotuste omavahelisi lineaarseid seoseid ei saa pidada märkimisväärseiks.Kõiki neid programmielemente iseloomustab aga televaatajate nõrk huvi. Seosed teiste programmielementidega on samuti väga nõrgad, mis näitab,et televaatajate suhtumine neisse saadetesse on spetsiifiline.

Graafi integreeriv osa C. Sellesse kuuluvate huviindeksite(ÜEK,PK) jaotuste omavaheline lineaarne seos on tugev. Samuti on tugev televaatajate huvi nende teemade vastu.Tihe seos on integreeriva osa A elementidega,väga nõrk diferentseerivate osade B ja D elementidega.Seepärast võib arvata,et huvi ühiskondliku elukorralduse ja perekonna ning koduga seotud temaatika vastu on olulisemaks televaatajaid klassifitseerivaks tunnuste grupiks.

Graafi diferentseeriv osa D. Sellesse kuuluvate huviindeksite(INF,VP,S) jaotuste omavahelised lineaarsed seosed on väga nõrgad.Samuti on nõrgad seosed teiste programmielementidega,mis viitab televaatajate spetsiifilisele suhtumisele neisse saadetesse.Et nende saadete huvi üldine keskmine on küllaltki kõrge,võib arvata,et huvi informatsiooni, välispoliitika ja spordi vastu kujuneb samuti olulisemaks

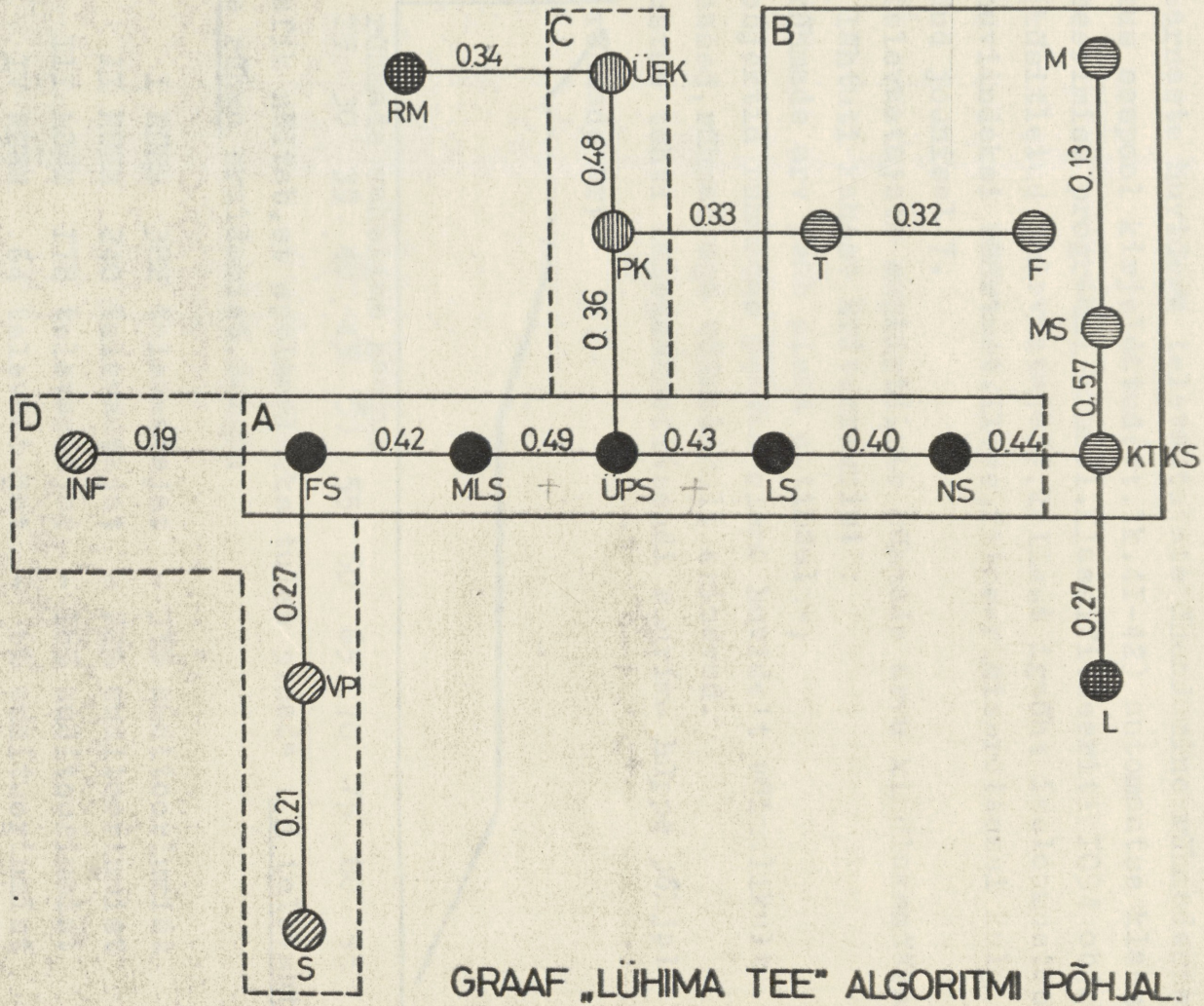

JOONIS **6.**

GRAAF „LÜHIMA TEE" ALGORITMI PÕHJAL.

televaatajaid klassifitseerivaks tunnuste grupiks.

Vaatamata kõrgele huvi üldisele keskmisele on televaatajate suhtumine loodusega seotud temaatikasse(L) ja populaarsematesse muusikažanridesse(RM) väga spetsiifiline.

7.Televaatajate tüpologiseerimine(automaatne klassifitseerimine).

Sarnaste huvidega televaatajate ühendamine rühmadesse toimus eespool kirjeldatud(vt.lk.4I-42) automaatse klassifitseerimise programmi alusel.Klassifitseeriti I094 objekti (küsitletud televaatajad),kellest igaüht iseloomustas I7 huviindeksi väärtust.Klassifitseerimisprotsessi kulg on toodud joonisel 7.

Televaatajate empiiriliste rühmade arvu kindlaksmääramisel lähtuti kahest kriteeriumist:

I)rühmade arv peab olema optimaalne;

2)objektid rühmades peavad olema huvidelt võimalikult sarnased,rühmad aga võimalikult erinevad.

Otsustus tehti läheduskoefitsendi suurima hüppe põhjal:

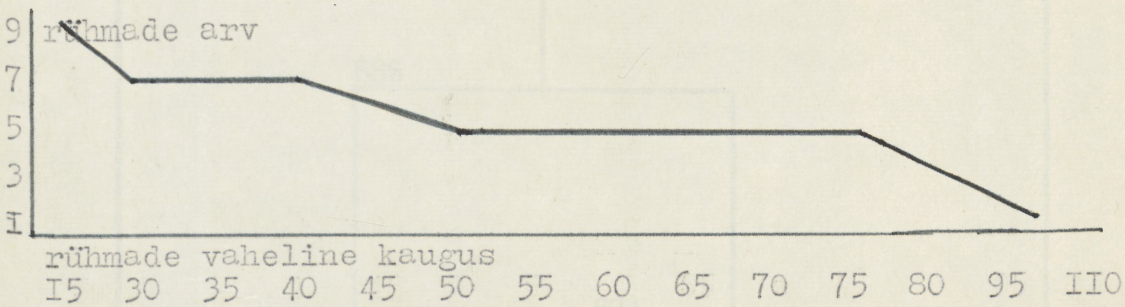

Graafik näitab,et optimaalseks tuleb pidada 5 televaatajate rühma eraldamist.Seega:

I RÜHM	382	televaatajat	- 35% auditooriumist
II RÜHM	240	televaatajat	- 22% auditooriumist
III RÜHM	I78	televaatajat	- I6% auditooriumist
IV RÜHM	64	televaatajat	- 6% auditooriumist
V RÜHM	230	televaatajat	- 2I% auditooriumist

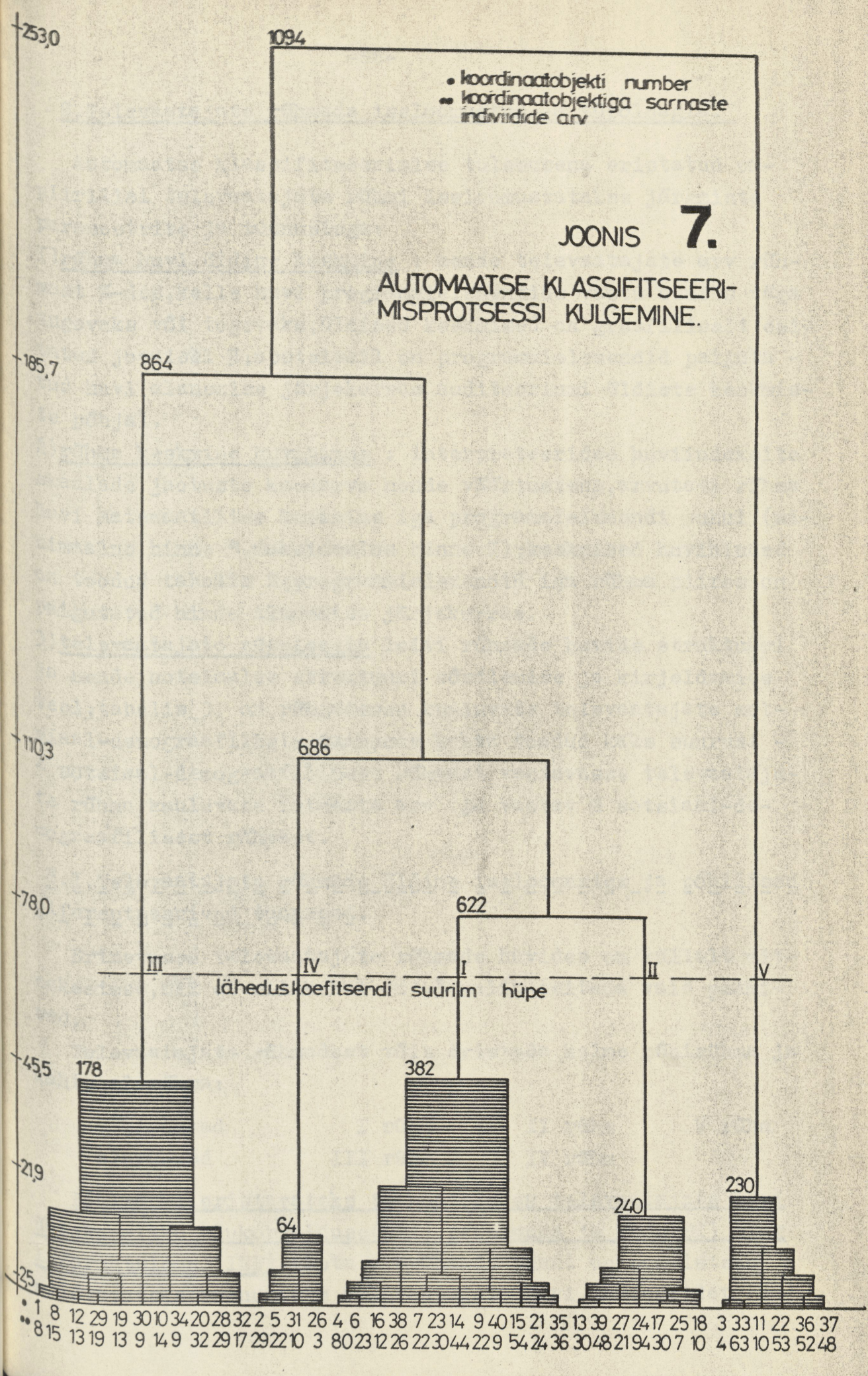
253,0
185,7
110,3
78,0
45,5
21,9
25
1094
• koordinaatobjekti number
•• koordinaatobjektiga sarnaste individide arv
JOONIS 7.
AUTOMAATSE KLASSIFITSEERIMISPROTSESSI KULGEMINE.
864
686
622
III
IV
I
II
V
lähedus koefitsendi suurim hüpe
178
382
64
240
230
• 1 8 12 29 19 30 10 34 20 28 32 2 5 31 26 4 6 16 38 7 23 14 9 40 15 21 35 13 39 27 24 17 25 18 3 33 11 22 36 37
•• 8 15 13 19 13 9 14 9 32 29 17 29 22 10 3 8 0 23 12 26 22 30 44 22 9 54 24 36 30 48 21 9 4 30 7 10 4 6 3 10 53 52 48

8.Televaatajate rühmade iseloomustus ja tüpoloogia.

Automaatse klassifitseerimise tulemusena eristatud empiirilisi televaatajate rühmi iseloomustatakse järgmiste parameetrite ja tunnustega:

I)rühma huvi üldine keskmine : nende televaatajate arv rühmast %-des,kelle huvi programmielementide vastu osutus väga tugevaks või tugevaks;üldised keskmised on graafiliselt esitatud joonisel 9;abstsissil on programmielemendid paiguta - tud huvi alanemise järjekorras auditooriumi üldiste keskmiste põhjal.

2)rühma keskmine huvihinne : interpreteerides huviindeksite skaalade jaotuste koodarve nende väärtustena,arvutati rühma huvi matemaatiline keskmine iga programmielemendi puhul (minimaalne hinne 5,maksimaalne hinne I);keskmised huvihinded on toodud tabelis 2;programmielemendid iga rühma piires on paigutatud hinde alanemise järjekorras.

3)televaatajate tüpoloogia leiti rühmade huvide struktuuri ja nende sotsiaalse struktuuri võrdlemise ja kirjeldamise teel;tabelis 3. on rühmadesse kuuluvate televaatajate sotsiaal-demograafiliste tunnuste kohta toodud kaks suurust - - sotsiaal-demograafilisest rühmast vastavasse televaatajate rühma kuuluvate inimeste arv ja vastav % sotsiaal-demograafilisest rühmast.

8.I.Televaatajate rühmade üldine iseloomustus ja põhilised diferentseerivad tunnused.

Erinevused televaatajate rühmade huvides on küllalt mitmekesised,nii et siinkohal on võimalik esitada vaid peamised.

Televaatajate rühmadest võib eristada kolme põhirühma ja kahte alarühma:

põhirühmad	I rühm	II rühm	V rühm
alarühmad	III rühm	IV rühm	

Põhirühmi eristavateks tunnusteks on televaatajate huvi ühiskondliku elukorralduse(ÜEK),perekonna ja kodu(PK) ning informatsiooni(INF) vastu,alarühmade puhul on peamisteks eristavateks tunnusteks televaatajate huvi lastesaadete(LS),

spordi(S) ja populaarsete muusikažanride(RM) vastu.

I (põhi)rühma ja III (ala)rühma kuuluvaid televaatajaid ühendab tugev huvi ühiskondliku elukorralduse(ÜEK) ja perekonna,kodu(PK) vastu ning nõrk huvi spordi vastu:

	I rühm		III rühm	
	rühma üldine keskmine	rühma keskmine huvihinne	rühma üldine keskmine	rühma keskmine huvihinne
ühiskondlik elukorraldus(ÜEK)	8I,5%	I,78	60,5%	2,22
perekond,kodu(PK)	73,3%	I,77	56,I%	2,I5
sport(S)	I8,9%	3,57	I2,2%	3,98

Rühmi eristab I rühma televaatajate tugev huvi informatsiooni vastu(INF) ja III rühma televaatajate tugev huvi lastesaadete(LS) vastu:

informatsioon(INF)	60,4%	2,26	I3,9%	3,56
lastesaated(LS)	32,2%	2,87	62,8%	2,I2

II (põhi)rühma ja IV (ala)rühma kuuluvaid televaatajaid ühendab tugev huvi informatsiooni(INF) vastu ja suhteliselt nõrgem huvi ühiskondliku elukorralduse(ÜEK) ja perekonna, kodu(PK) vastu:

	II rühm		IV rühm	
informatsioon(INF)	7I,8%	I,94	73,4%	I,79
ühiskondlik elukorraldus(ÜEK)	45,0%	2,44	39,I%	2,48
perekond,kodu(PK)	33,5%	2,67	37,5%	2,73

Rühmi eristab II rühma televaatajate tugev huvi populaarsete muusikažanride(RM) ja IV rühma televaatajate tugev huvi spordi(S) vastu:

populaarsedmmuusikažanrid(RM)	79,0%	I,67	25,0%	2,85
sport(S)	28,2%	3,I3	7I,9%	I,90

V (põhi)rühma kuuluvate televaatajate huvid erinevad olulis elt teistest rühmadest ja on nõrgad enamiku programmielementide vastu.

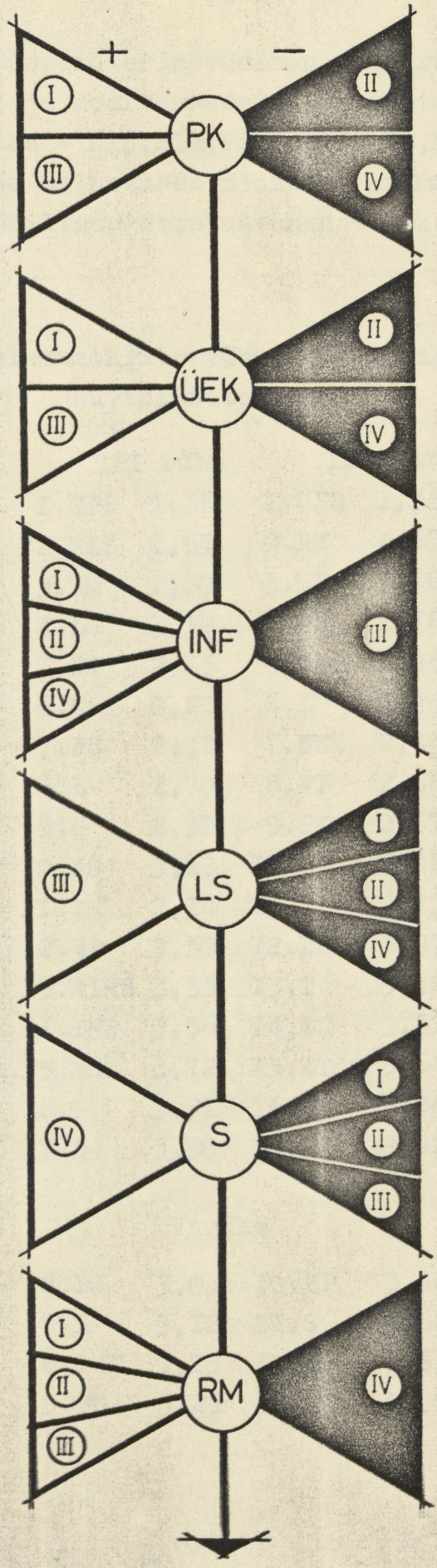

+ tugevam huvi
— nõrgem huvi

JOONIS **8.**

RÜHMADE
PÕHILISED
ERISTUSTUNNUSED

Märkimisväärseid erinevusi on veel rühmade huvis välispoliitika(VP) ja noortesaadete(NS) vastu. Ülejäänud programmielementide - ÜPS, MLH, FS, L, KTKS, MS, M, T ja F vastu on rühmade huvide erinevused üldiselt minimaalsed.

Rühmade põhiliste eristustunnuste skeem on toodud joonisel 8.

Tabel 2.

Televaatajate rühmade keskmiste huvihinnete tabel.

I rühm		III rühm		II rühm		IV rühm	
I.ÜPS	I,24	I.ÜPS	I,36	I.ÜPS	I,54	I.FS	I,5I
2.MLS	I,49	2.MLS	I,57	2.RM	I,67	2.ÜPS	I,68
3.FS	I,7I	3.RM	I,80	3.MLS	I,76	3.INF	I,79
4.PK	I,77	4.LS	2,I2	4.FS	I,76	4.S	I,90
5.ÜEK	I,78	5.PK	2,I5	5.INF	I,94	5.MLS	2,09
6.RM	I,03	6.ÜEK	2,22	6.L	2,44	6.NS	2,47
7.L	2,I9	7.FS	2,32	7.ÜEK	2,44	7.ÜEK	2,48
8.INF	2,26	8.L	2,70	8.VP	2,56	8.L	2,53
9.NS	2,5I	9.M	2,98	9.PK	2,67	9.M	2,70
I0.VP	2,62	I0.NS	3,I3	I0.M	2,92	I0.PK	2,73
II.LS	2,87	II.T	3,I4	II.S	3,I3	II.VP	2,8I
I2.M	2,92	I2.VP	3,53	I2.LS	3,37	I2.RM	2,85
I3.KTKS	3,08	I3.KTKS	3,53	I3.T	3,48	I3.KTKS	2,89
I4.T	3,I2	I4.INF	3,56	I4,NS	3,5I	I4.MS	3,06
I5.MS	3,44	I5.MS	3,72	I5.KTKS	3,64	I5.T	3,I4
I6.S	3,57	I6.F	3,9I	I6.MS	3,86	I6.LS	3,33
I7.F	3,80	I7.S	3,98	I7.F	3,92	I7.F	3,29

V rühm

I.ÜPS	2,23	6.PK	3,03	I0.VP	3,30	I4.MS	4,23
2.ÜEK	2,68	7.L	3,I2	II.S	3,62	I5.KTKS	4,24
3.MLS	2,73	8.INF	3,I3	I2.T	3,63	I6.NS	4,26
4.RM	2,76	9.FS	3,25	I3.F	3,97	I7.LS	4,29
5.M	3,0I						

Televaatajate rühmade sotsiaal-demograafiline koosseis. Tabel 3.

sotsiaal-demograafiline rühm	I rühm arv	%	II rühm arv	%	III rühm arv	%	IV rühm arv	%	V rühm arv	%
rühma suur.	35,0		22,0		I6,0		6,0		2I,0	
linnael.	235	35,0	I56	22,7	87	I3,0	45	6,6	I53	22,7
maaelan.	I40	34,8	82	20,5	9I	22,6	I9	4,6	70	I7,5
naisi rühmas	248	66,5	85	36,0	I2I	68,0	I7	26,5	90	43,0
kõigist naistest	248	44,2	85	I5,I	I2I	2I,6	I7	3,0	90	I6,I
mehi rühmas	I28	33,5	I50	64,0	57	32,0	47	73,5	I33	57,0
kõigist meestest	I28	24,8	I50	29,2	57	II,I	47	9?I	I33	25,8
vanus										
I6-I9	44	45,0	28	28,6	5	5,I	I0	I0,2	II	II,I
20-24	38	38,0	I8	I8,0	9	9,0	I0	I0?0	25	25,0
25-29	47	29,4	5I	3I,9	30	I8,7	6	3,7	26	I6,3
30-39	I09	33,6	73	22,4	70	2I,6	I5	4,6	58	I7,8
40-49	89	39,7	30	I3,5	39	I7,4	9	4,0	57	25,4
50-59	33	30,0	25	22,8	I5	I3,6	6	5,4	3I	28,2
üle 60	I7	26,2	I2	I8,5	I0	I5,4	7	I0,7	I9	29,2
4-kl.har.	4	I8,2	4	I8,2	3	I3,6	-	-	II	50,0
5-7 klassi	55	35,3	I9	I2,2	43	27,6	9	5,7	30	I9,2
8 klassi	34	32,7	27	26,0	22	2I,2	6	5,7	I5,I	4,4
kutsekool	I8	34,0	II	20,7	II	20,7	I	I,9	I2	22,7
lõpetamata keskharidus	36	38,0	27	28,4	I0	I0,5	4	4,2	I8	I8,9
keskkool	85	39,4	54	25,I	29	I3,4	20	9,2	28	I2,9
kesk-eri	70	38,7	39	2I,6	36	I9,9	I0	5,4	26	I4,4
lõpetamata kõrgem	I8	25,3	I9	26,8	7	9,9	6	8,4	2I	29,6
kõrgem humanitaar.	33	30,9	I9	I7,8	I0	9,2	4	3,7	4I	38,4
kõrgem tehniline	26	32,9	I7	2I,5	7	8,8	4	5,I	25	3I,7

kvalifits. tööline	85	37,I	54	23,6	32	I4,0	I0	4,3	48	2I,0
lihttööline	22	32,4	II	I6,2	I5	22,I	5	7,3	I5	22,0
ITP	36	37,5	27	28,I	6	6,2	7	7,3	20	20,8
admin.-majandus töötaja	60	40,9	34	23,0	I9	I2,9	5	3,4	29	I9,8
kultuuri-töötaja	9	28,I	8	25,0	3	9,4	3	9,4	9	28,I
med. töötaja	II	3I,4	4	II,4	5	I4,3	4	II,4	II	3I,5
õpilane	29	46,8	20	32,3	3	4,9	5	8,0	5	8,0
õpetaja	I4	35,9	8	20,5	5	I2,8	3	7,7	9	23,I
Üliõpilane	7	I5,6	I2	26,7	3	6,5	II	24,5	I2	26,7
teaduslik töötaja	5	25,0	3	I5,0	I	5,0	-	-	II	55,0
põllumajanduse spets.	I6	34,I	6	I2,7	I8	38,3	-	-	7	I4,9
kolhoosi-sovhoosi tööline	35	3I,0	22	I9,5	34	30,I	4	3,5	I8	I5,9
elukondlik teenindaja	I7	40,5	I0	23,8	8	I9,0	2	4,8	5	II,9
kaubandus-töötaja	I3	27,7	I4	29,8	I2	25,5	2	4,2	6	I2,8
pensionär	I8	28,6	5	7,9	I5	23,8	3	4,7	22	35,0

8.2.Teleauditooriumi tüpoloogia(rühmade sotsiaal-demograafiline koosseis ja huvi iseloomustus). I RÜHM

I Suurim televaatajate rühm - 382 inimest ehk 35% auditooriumist.Rühma kuuluvad enamiku programmielementide vastu suurt huvi tundvad televaatajad,kes moodustavad ilmselt valdava osa Eesti Televisiooni pidevast auditooriumist.Seejuures ei ole rühma liikmete huvid eriti spetsiifilised: huvitutakse peaaegu kõigest,mida TV-programm pakkuda suudab. Rühm esindab ja määrab oluliselt üldist keskmist huvitaset. Rühma liikmetel on eriti tugev huvi järgmiste programmielementide vastu:

ÜPS 99,2% MLS 94,2%

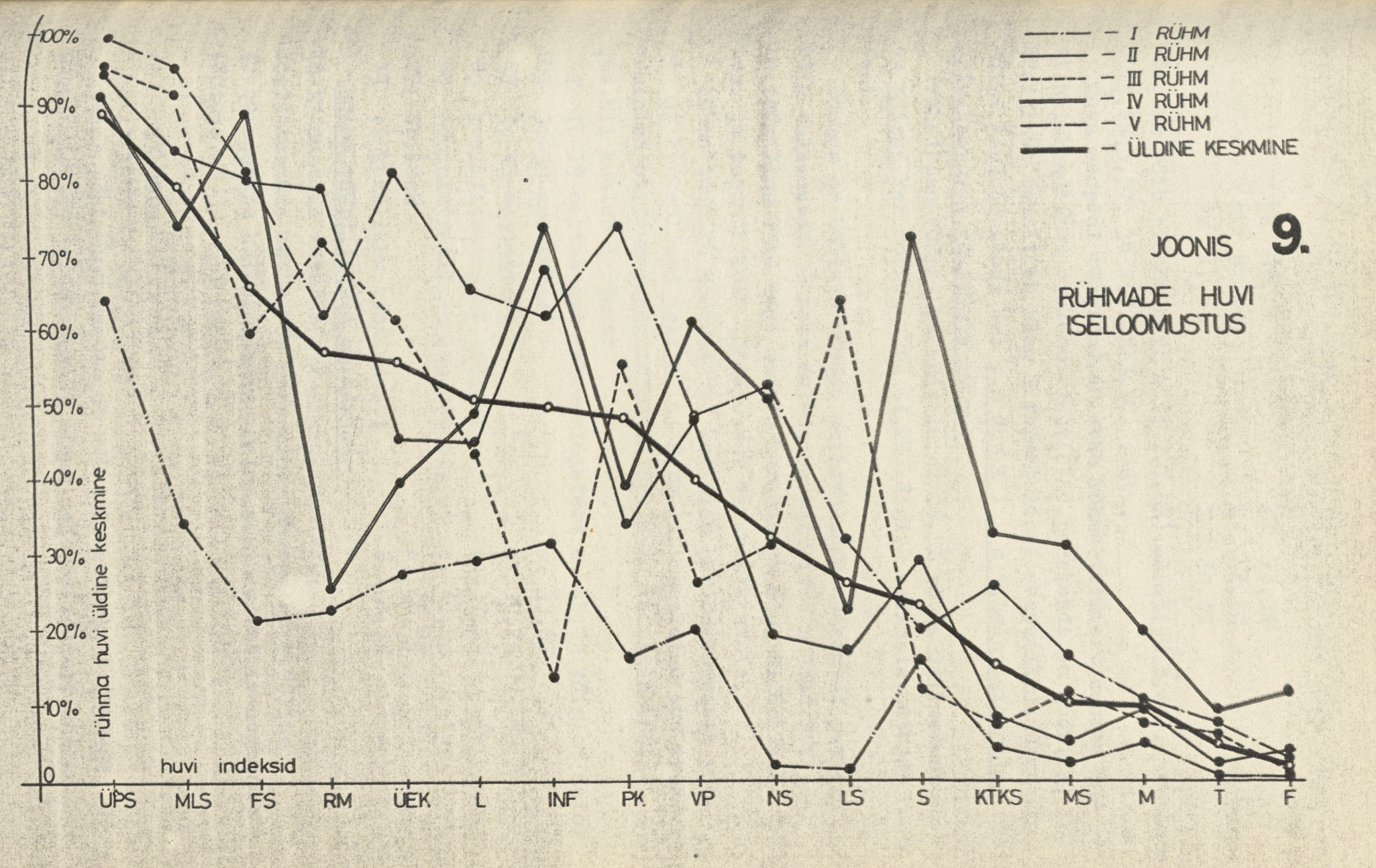
I RÜHM
II RÜHM
III RÜHM
IV RÜHM
V RÜHM
ÜLDINE KESKMINE
JOONIS 9.
RÜHMADE HUVI ISELOOMUSTUS
100%
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
0
rühma huvi üldine keskmine
huvi indeksid
ÜPS
MLS
FS
RM
ÜEK
L
INF
PK
VP
NS
LS
S
KTKS
MS
M
T
F

FS	89,I%	PK	73,3%
ÜEK	8I,5%	L	64,I%
RM	8I,0%	INF	60,4%

Nõrgaks võib pidada huvi vaid T(7,6%),MS(I5,9%;3,44), S(I9,8%;3,57) ja F(3,2%;3,80) vastu.

Nagu eespool märgitud,eristab rühma teistest suurem huvi ühiskondlikku elukorraldust(ÜEK),perekonda ja kodu(PK) käsitleva temaatika ning informatsiooni vastu(INF).Rühma võiks iseloomustada kui t ü ü p i l i s t,televisioonile orienteeruvat vaatajate rühma.

Tähelepanuväärne on asjaolu,et 66,5% rühma liikmetest on naised,kes moodustavad 44,2% kõigist naistelevaatajatest.

Rühmas on küllalt võrdse aktiivsusega esindatud peaaegu kõik televaatajate sotsiaal-demograafilised rühmad.See pole tüüpiline vaid väga madala haridusega ning üliõpilastest ja teaduslikest töötajatest televaatajatele.

Rühma tuumiku moodustavad keskmise haridustasemega noored ja keskealised televaatajad,kvalifitseeritud töölised, administratiiv-majandustöötajad,õpilased,teenindustöötajad.Nii kuulub I rühma:

44	I6-I9-aastastest televaatajatest	e. 45,0%	kõigist neist
I09	30-39-aastastest - " -	e. 33,6%	-"-
89	4o-49-aastastest - " -	e. 39,7%	-"-
85	kvalifitseeritud töölist	e. 37,I%	-"-
60	administratiiv-majandustöötajat	e. 40,9%	-"-
29	õpilast	e. 46,8%	-"-
I7	elukondlikku teenindajat	e. 40,5%	-"-

Rühma tüüpilisemad esindajad:

I6-I7-aastane tütarlaps,keskkooliõpilane;
30-39-aastane kesk- või keskeriharidusega naistööline;
40-49-aastane keskharidusega naine,administratiiv-majandustöötaja.

II RÜHM

Teise põhirühma moodustab 240 televaatajat - 22% auditooriumist.Ka valdav osa II rühma televaatajatest kuulub

ilmselt Eesti Televisiooni pideva auditooriumi hulka.Huvide struktuurilt on see rühm aga teatud määral vastandlik I rühmale.

II rühma kuuluvate televaatajate huvid on märksa spetsiifilisemad,erinevused huvis üksikute programmielementide vastu suuremad.Rühma eristab tugevam huvi informatsiooni (INF),populaarsete muusikažanride(RM),välispoliitika(VP) ja spordi(S) vastu.Rühma liikmetel on eriti tugev huvi järgmiste programmielementide vastu:

ÜPS	95,0%	FS	80,3%
MLS	82,3%	RM	79,0%
		INF	73,5%

Küllalt paljude saadete vastu on selle rühma liikmete huvi nõrk: NS(I7,2%;3,5I), LS(I6,8%;3,37),KTKS(7,I%;3,64), MS(5,I%;3,86),M(8,4%;2,29),T(I,5%;3,48) ja F(4,2%;3,98).

Samas erinevad I ja II rühma televaatajate huvid oluliselt:

	I rühm	II rühm
ÜEK	8I,5%	45,0%
PK	73,3%	33,2%
NS	52,2%	I7,2%
KTKS	25,9%	7,I%

Seega on II rühma televaatajate huvi TV vastu märksa valikulisem,haarates vähem inimestele üldiselt lähedasi sfääre(ÜEK,PK) ja TV-le omaseid saatevorme(NS,LS,KTKS jt.). Selle rühma huvide struktuuris näib esiplaanil olevat TV eelkõige oma vahendavas,transleerivas funktsioonis.

On ootuspärane,et 64% selle rühma liikmetest on mehed, 29,2% kõigist meestest.Võrdse aktiivsusega on esindatud peaaegu kõik sotsiaal-demograafilised grupid.Omane ei ole selline TV-sse suhtumine madala haridusega televaatajatele, lihttöölistele,meditsiinitöötajatele,teaduslikele töötajatele,põllumajanduse spetsialistidele ja pensionäridele.

Rühma tuumiku moodustavad keskealised,keskmise haridustasemega kvalifitseeritud töölised,ITP,administratiiv-majandustöötajad ja õpilased.Nii kuulub II rühma:

5I	25-29-aastast televaatajat	e. 3I,9%	kõigist neist
73	30-39-aastast televaatajat	e. 22,4%	-"-
54	kvalifitseeritud töölist	e. 23,6%	-"-
34	administratiiv-majandustööt.	e. 23,0%	-"-
27	ITP	e. 28,I%	-"-
20	õpilast	e. 32,3%	-"-

II rühma tüüpilised esindajad:

25-29-aastane kõrgema haridusega mees,insener;
30-39-aastane kesk- või keskeriharidusega mees,kvalifitseeritud tööline või administratiiv-majandustöötaja;
I6-I7-aastane noormees,keskkooliõpilane.

III rühm.

III rühma moodustab I78 televaatajat e.I6% auditooriumist.Seda televaatajate rühma on käsitletud eespool kui I rühma alarühma,mille tingis eelkõige mõnede põhiliste,rühmade huvi eristavate tunnuste kokkulangevus.Samas on aga III rühma televaatajate huvides märkimisväärseid erinevusi.

Esiteks on selle rühma televaatajate huvide ring väga väike.Esile tõusevad vaid:

ÜPS	95,0%	LS	62,8%
MLS	9I,I%	ÜEK	60,5%
RM	72,8%	FS	59,4%
		PK	56,I%

Rühma iseloomustab eriti väga madal huvi informatsiooni (INF) vastu (I3,9%;3,56) ja väga tugev huvi lastesaadete (LS) vastu(62,8%;2,I2).

Enamiku teleprogrammi elementide vastu on rühma liikmete huvi väga nõrk: VP(26,2%;3,53),S(I2,2%;3,98),KTKS (6,7%;3,53),MS(II,I%;3,72),M(7,8%;2,98),T(7,6%;3,I4), T(2,8%;3,9I).

Seega on III rühma televaatajate eristavaks spetsiifiliseks jooneks väga kitsas huvidering.Põhilisteks huviobjektideks on meelelahutussaated ja inimestele üldiselt väga lähedaste sfääride temaatika - ühiskondlik elukorraldus, (ÜEK),perekond,kodu(PK) ja lapsed(LS).Ilmselt onn nende televaatajate suhtumine TV-sse kõige emotsionaalsem,televisiooni prestiiž aga teiste kultuurinähtuste seas küllalt-

ki kôrge.

On ootuspärane,et naisi on selles rühmas enamik - 68,0%. Kuigi maa- ja linnaelenike arv rühmas on peaaegu vôrdne, moodustab maaelanike arv oma grupist ligi 2 korda suurema osa.

Selline televisiooni suhtumine pole omane enamikule sotsiaal-demograafilistest rühmadest.Rühma tuumiku moodustavad küllalt madala haridusega keskealised televaatajad,liht- ja kvalifitseeritud töölised,põllumajanduse spetsialistid, kolhoosi,sovhoosi töötajad ja pensionärid.Nii kuulub rühma:

30	25-29-aastast televaatajat	e.I8,7%	kôigist neist
70	30-39-aastast -"-	e.2I,6%	-"-
39	40-49-aastast -"-	e.I7,4%	-"-
43	5-7 klassilise haridusega	e.27,6%	-"-
I5	lihttöölist	e.22,I%	-"-
I8	põllumajanduse spetsialisti	e.38,3%	-"-
34	kolhoosnikku ja sovhoosnikkue.30,I%		-"-
I5	pensionäri	e.23,8%	-"-

Rühma tüüpiline esindaja:

30-39 aastane naine,põllumajandustöötaja maalt.

IV rühm

IV rühma kuulub 64 televaatajat ehk 6% auditooriumist. Eespool on iseloomustatud seda rühma II rühma alarühmana, mida tingis põhiliste eristavate huviobjektide ühtelangevus. Tegemist on huvidelt väga spetsiifilise ja televisiooni ratsionaalselt suhtuva televaatajatüübiga,kelle huviobjektid on väga täpselt määratletud.

Põhihuvideks ÜPS ja MLS kôrval on sellel rühmal:

FS	89,I%	VP	60,9%
INF	73,5%	NS	50,I%
S	7I,9%		

See ületab tunduvalt teiste rühmade huvi taseme nende programmielementide vastu.

Samas on IV rühma televaatajate huvid madalamad nende saadete vastu,mis eespool kirjeldatud rühmades on suure huvi objektiks,näiteks:

RM	25,0%	PK	37,5%
ÜEK	39,1%	LS	21,9%

Rühma liikmete huvi ületab aga teiste huvi taseme auditooriumi üldiselt vähe huvitavate saadete vastu;

KTKS	32,8%
MS	31,3%
M	23,5%

Rühma põhihuvide ring on seega küllalt lai - meelelahutus, informatsioon, sport, kunst, tõsine muusika.

Rühmas on 73,5% mehi. Selle tuumiku moodustavad noored keskharidusega kvalifitseeritud töölised ja üliõpilased. Nii kuulub rühma II üliõpilast ehk 24,5% kõigist üliõpilastest.

Rühma tüüpiline esindaja:

20-24-aastane noormees, üliõpilane.

V rühm

V rühma kuulub 230 televaatajat ehk 21% auditooriumist. Rühm erineb oluliselt kõigist eespool kirjeldatutest väga nõrga huvi poolest Eesti Televisiooni programmi vastu. Sellise suure rühma olemasolu auditooriumis on tähelepanuväärne.

Rühmas on 43% naisi ja 57% mehi, vastavalt 16,1% ja 25,8% kõigist naistest ja meestest. Põhigruppideks, kellel huvi TV vastu on väga nõrk, on järgmised:

25% 20-24-aastastest	25,4% 40-49-aastastest
17% 30-39-aastastest	28,2% 50-59-aastastest
	29,2% üle 60 aastastest

50,0% 4-kl. haridusega televaatajatest
29,6% lõpetamata kõrgema haridusega televaatajatest
38,4% kõrgema humanitaarharidusega televaatajatest
31,7% kõrgema tehnilise haridusega televaatajatest

21,0% kvalifitseeritud töölistest
19,8% administratiiv-majandustöötajatest
31,9% meditsiinitöötajatest
55,0% teaduslikest töötajatest
35% pensionäridest

Rühma tüüpilised esindajad:

mees või naine,madala haridusega,pensionär;
mees või naine,kõrge haridusega teaduslik töötaja.

9.Järeldusi

Tüpologiseerimise protseduuri rakendamine Eesti NSV teleauditooriumi struktuuri uurimisel lubab teha mõningaid esialgseid järeldusi.

I.Auditooriumi huvide üldjaotuste(vt.lk.53-55) põhjal võib teleprogrammis eristada kolme liiki programmielemente:

a)integreerivad programmielemendid - suuremale osale auditooriumist mõeldud saated,mis enamikku televaatajaid ka huvitavad,näiteks teatri- ja telelavastused,meelelahutus- ja filmisaated,informatsioon,ühiskondliku elukorralduse ja perekonna ning kodu temaatikaga seotud saated;

b)diferentseerivad programmielemendid - teatud sihtauditooriumile mõeldud saated,mis seda auditooriumi ka huvitavad, näiteks välispoliitilised kommentaarid,noorte- ja lastesaated,spordisaated,tõsise muusika saated,kirjanduse- ja kunstiprobleemid;

c)dissoneerivad programmielemendid - suuremale osale auditooriumist mõeldud saated,mis enamikku televaatajaid ei huvita,näiteks mõningad tootmise probleeme käsitlevad saated jt.

Tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise ning filosoofia küsimusi käsitlev temaatika moodustab küllalt olulise osa ETV programmis,realiseerib ju kommunikaator nende saadete kaudu oma otseseid propagandistlikke eesmärke.Nende saadete puhul ilmnenud mõningane dissonants kommunikaatori taotluste ja vaatajate huvide vahel peegeldab nähtavasti televisiooni kui massikommunikatsiooni vahendi iseärasusi(vt. ka 49).TV-l on vaatajate jaoks eelkõige meelelahutuslik-informatiivne iseloom.Teisest küljest on ilmselt tegemist ka professionaalselt nõrgalt ja TV ning vaataja suhtlemisprotsessi spetsiifikat arvestamata(vt.I5) tehtud saadetega.Olukorra parandamiseks tuleks suuremat tähelepanu pöörata nende saadete sisule ja vormile,üheks efektiivsemaks vahendiks on aga vastavate probleemide seostamine vaatajatele üldiselt lähedaste küsimustega igapäevase kogemuse

sfäärist.

2.Televaatajate huvide omavahelise seose iseloomu.väljaselgitamine korrelatsioon- ja graafanalüüsi abil (vt.lk. 60-64)lubab teha järeldusi põhiliste huvikombinatsioonide ja auditooriumi diferentseerivate huvide kohta:

a)integreerivad huvid - huvi teatri-,meelelahtus-ja filmisaadete vastu seob enamikku televaatajaid,huvi laste- ja noortesaadete vastu loob nende kõige täpsemalt orienteeritud saadete sihtauditooriumid;

b)integreeriv-diferentseerivad huvid I - huvi ühiskondliku elukorralduse,perekonna ja kodu temaatika ning rahvamuusika vastu seob küllalt tugevalt auditooriumi ühte osa ja vastandab ta teisele auditooriumi osale;

c)integreeriv-diferentseerivad huvid II - informatsiooni- ja spordihuvi on aluseks küllalt kompaktsetele rühmadele auditooriumis,oma koosseisult erinevad viimased aga tunduvalt;

d)diferentseerivad huvid - huvi kirjanduse,kunsti,tõsise muusika,tootmise ja filosoofia probleemide vastu on kõige spetsiifilisem ning diferentseerib auditooriumi kõige enam.Seosed vastavate rühmade vahel auditooriumis on väga nõrgad.

Televaatajate huvide analüüsi üldiseks järelduseks on, et peaaegu iga programmielement kutsub esile huvi küllalt kindlas televaatajate rühmas,tekivad spetsiifilised sihtauditooriumid ning seda ka saadete puhul,mis on üldiselt mõeldud laiale televaatajate ringile.Selles avaldubki otseselt televisiooni diferentseeriv toime.

3.Televaatajate tüpologiseerimise vajalikkus ja võimalikkus leidis esitatud uurimuses kinnitust.Erinevate vaatajarühmade ja tüüpide olemasolu on tõestatav,mis lubab teleprogrammi planeerimisel lähtuda senisest rangematest kriteeriumidest.

Eristati 5 erinevate huvidega televaatajate rühma.Esimest ja kõige suuremat,millesse kuulus peaaegu pool kõigist naistelevaatajatest,on iseloomustatud kui tüüpilist televaatajate rühma.Seda tingis eelkõige nende huvi enamiku programmi kuuluva vastu.

Meeste huvid,kes moodustasid suurema osa teise põhirühma koosseisust,on märksa diferentseeritumad.Rõhutades TV vahendava funktsiooni tähtsust selle vaatajatüübi eripära määramisel,peeti silmas nende vaatajate orientatsiooni mitte niivõrd TV-le omastele saadetele,kuivõrd nendele saadetele,kus TV esineb vahendaja,translaatori osas.

Kolmandat vaatajarühma eristavaks spetsiifiliseks jooneks on väga kitsas huvide ring.Nende televaatajate suhtumine televisiooni on kõige emotsionaalsem,televisiooni kultuur-normatiivne prestiiž aga teiste kultuurinähtuste ja kommunikatsiooniallikate seas nähtavasti küllalt kõrge. Selle rühma valdava osa moodustasid jällegi naistelevaatajad.

Neljanda vaatajarühma eripära ilmnes tema huvide diapasooni suures ulatuses ja väga täpses määratlemises.Selline vaatajatüüp osutus iseloomulikuks eelkõige meestele ja üliõpilastele.

Üllatavalt suureks kujunes viies rühm,mis ühendab televisiooni vastu nõrka huvi tundvaid televisioonivaatajaid. Millised on selle vaatajate rühma reaalsed suhted televisiooniga,on esialgu veel raske öelda.

Kirjeldatud televaatajate tüpoloogia ei ammenda kaugeltki auditooriumi mitmekesisust.Vaatamata sellele on saadud küllalt tõepärane teleauditooriumi struktuuri peegeldus.

4.Kommunikaator ei pea vaatama televisiooni televaataja silmadega,peab aga tingimata teadma,mida viimane näeb.Antud uurimuse tulemused näitavad,et mõjukaks televisiooni uurimise vahendiks võib olla ka televisioonist puuduva uurimine.Leidis tõestust fakt,et ka televisioonist otsib vaataja meelelahutuse kõrval eelkõige endale lähedasi probleeme.Neid esindasid töös programmielemendid "ühiskondlik elukorraldus" ja"perekond,kodu",millele vastavaid saateid oli reaalses programmis väga vähe.Veelgi üllatavamaks kujunes tõsiasi,et just huvi nende probleemide vastu sai televaatajate rühmi peamiselt diferentseerivaks tunnuseks.Televaataja suhtumine televisiooni üldse näib kujunevat just nende sfääride kaudu.

Piirdume siinkohal nende olulisemate järeldustega. Selleks, et kontrollida saadud tulemusi, mitmekülgsemalt käsitleda auditooriumi diferentseerumisprotsessi ja luua rangemad kriteeriumid töö põhihüpoteeside tõestamiseks ning järelduste tegemiseks, teostas töö autor veel ühe analoogilise katse - tüpologiseerida Tallinna teleauditooriumi huvi põhjal Eesti Televisiooni programmi vastu.

2.osa.Tallina teleauditooriumi tüpoloogiast huvi põhjal Eesti Televisiooni programmi vastu.

Diplomitöö käesolevas osas esitatakse mõningad võrdlusandmed lisaks eelnevale uurimusele.Tallinna teleauditooriumi tüpologiseerimine viidi läbi I972.aasta aprillis-mais toimunud ankeetküsitluse materjalide põhjal.Vastavalt mudelile,mis representeeris Tallinna eestlastest elanikkonda,küsitleti I000 inimest.Tüpologiseerimiseks teostati täiendav valik.Indiviidide arv uues kogumis oli 536, kusjuures see säilitas esinduslikkuse.Siinkohal on esitatud kokkuvõte teostatud operatsioonidest ja saadud tulemustest.

I.Mõõtmisskaalad,huviindikaatorite valik,teleprogrammi - empiirilised mudelid ja huviindeksite moodustamine.

Mõõtmisskaalade valikul ja huviindikaatorite valikul (vt.lisa,tabelid 6. ja 7.) ning teleprogrammi empiirilise mudeli loomisel lähtuti Tallinna teleauditooriumi puhul samadest printsiipidest,mida kasutati Eesti NSV televaatajaid käsitlevas uurimuses.Erinev oli aga see,et moodustati kaks teleprogrammi empiirilist mudelit.Esimene,peamine mudel, mille elemente kasutati tüpologiseerimisel,koostati reaalsete,antud hooajal teleprogrammis olnud saadete põhjal.Teine,kontrollmudel,koostati teemadest,mida teleprogrammis käsitletakse või võidakse käsitleda.

See oli tingitud kahest põhjusest.Esiteks,tegelikust teleprogrammist puudusid mitmed teemad,mida televaatajate rühmade iseloomustamiseks tuli oluliseks pidada eelneva uurimuse tulemuste põhjal.Teiseks,mitmete uurijate kogemused(II),samuti 1970.aasta ankeedi tulemused viitavad sellele,et huvi kujunemisele ja tugevusele avaldab küllalt suurt mõju teemade käsitlemise viis või aspekt.Selle seisukoha kontrollimiseks,niivõrd,kuidas seda võimaldas ankeetküsitluse vorm,kasutati teist,nn.teemade mudelit.

Erinev oli ka indekseerimise tehnika.Viie jaotusega indeksi skaala asemel kasutati nüüd dihhotoomilist skaalat, mis fikseeris vaid tugeva,selgesti väljendunud huvi olemasolu või selle puudumise,jättes registreerimata võimalikud vaheastmed.

Järgnevas koondtabelis esitame mõlemad mudelid,nendesse kuuluvate huviindeksite (ja vastavate huviindikaatorite) loetelu ning huviindeksite tähistuse edaspidises käsitluses.

Teleprogrammi empiirilise mudeli elemendi ja vastava huviindeksi nimetus	Teleprogrammi empiirilise mudeli elementidesse koondatud huviindikaatorid	Huviindeksi tähistus
I. Informatsioon	I."Aktuaalne kaamera"	INF
2. Noortesaated	I.Info"	NS
	2.Noortestuudio"	
3.Mängufilmid	I.Mängufilmid	MF
4.Sport	I.Ülekanded spordivõistlustelt	S
5.Meelelahutussaated	I."Käokava"(M.Talvik)	MLH
	2."Käokava"(A.Vihalemm)	
	3)"Käokava"(R.Karemäe)	
	4."Õhtu tantsurütmis"	
	5."Üks viie vastu"	
6.Teatriõhtud ja telelavastused	I.Teatriõhtud	TT
	2.Telelavastused	
7.Filmisaated	I."Jupiter"	FS
8.Lastesaated	I."Suur seiklus"	LS
	2."Tipp ja Täpp"	

9.Loodus	I."Inimene ja keskkond"	L
	2."Lugedes looduse raamatut"	
I0.Tervis	I."Teadus ja tervis"	TE
II.Perekond,kodu	I."Käime külakorda"	PK
I2.Välispoliitika	I."Rahvusvaheline panoraam"	VP
I3.Tootmine	I."Üheksas samm"	T
	2."...nädal"	
	3."Vaja ja võimalik"	
	4."Kontsentreerumine"	
	5."Vaekoda"	
	6."Parema lahenduse jälil"	
I4.Filosoofia	I."Rindejoonel"	F
I5.Kirjandus, kunst	I"Kirjanduslik kolmapäev"	KK
	2."Ex libris"	
	3."Ars longa"	
	4.Kirjandussaated	
I6.Tõsine muusika	I."Kontserdistuudio"	TM
	2."Muusikaelu"	
	3."Õhtu Heliloojate majas"	
I7.Seiklus-põnevusseeriad	I."Seiklusvärten"	SE
I8.Ateism	I."Ja nemad usuvad"	A

Teemade mudeli elementide ja vastavate huviindeksite nimetused	Teemade mudeli elementidesse koondatud huviindikaatorid	Huviindeksi tähistus
I.Perekond,kodu	I)abielupoolte vahelistest suhetest	PK'
	2)laste kasvatamisest	
2.Meelelahutus	I)huumor ja satiir	MLH'
	2)viktoriinid	
	3)estraadilaulud	
3.Ühiskondlik elukorraldus	I)moest	ÜEK'
	2)noormeeste ja tütarlaste suhetest	
	3)elatustasemest	
	4)võitlusest alkoholismiga	

4.Heaolu	I)teenindusest	H'
	2)uutest ravimitest	
5.Loodus	I)looduskaitsest	L'
	2)loomade ja lindude elust	
6.Teadus	I)teadlaste elust ja tegevusest	TA'
	2)kosmose uurimisest	
	3)teaduslikest avastustest	
7.Poliitika	I)riikidevahelistest suhetest	P'
	2)valitsusjuhtide,tuntud poliitikategelaste elust ja tegevusest	
8.Juhtimine	I)partei ja valitsuse otsustest	J'
9.Tootmine	I)sotsialistlikust võistlusest	T'
	2)tublidest töömeestest	
	3)töö teaduslikust organiseerimisest	
IO.Filosoofia	I)filosoofiast	F'
II.Tõsine muusika	I)tõsisest muusikast	TM'
I2.Teater	I)teatrikunstist	TT'
I3.Film	I)filmikunstist	FS'
	2)filminäitlejate elust ja loomingust	
I4.Sport-I	I)korvpall	S-I'
I5.Sport-2	I)jalgpall	S-2'

2.Televaatajate huvide üldine iseloomustus.

Televaatajate huvi iseloomustavate huviindeksite sagedusjaotused on toodud alljärgnevates tabelites(vt.tabel 4. ja tabel 5.)ning graafikul IO,mis võimaldab neid võrrelda eelneva uurimuse tulemustega.Kasutatud on ainult huviindeksi skaala ühte,positiivset poolt - vastavad arvud tabelites ja graafikul tähistavad inimeste arvu %-des,kellel antud programmielementide ja teemade raames on fikseeritud tugev,selgesti väljendunud huvi.Indeksid on järjestatud huvi alanemise järjekorras.

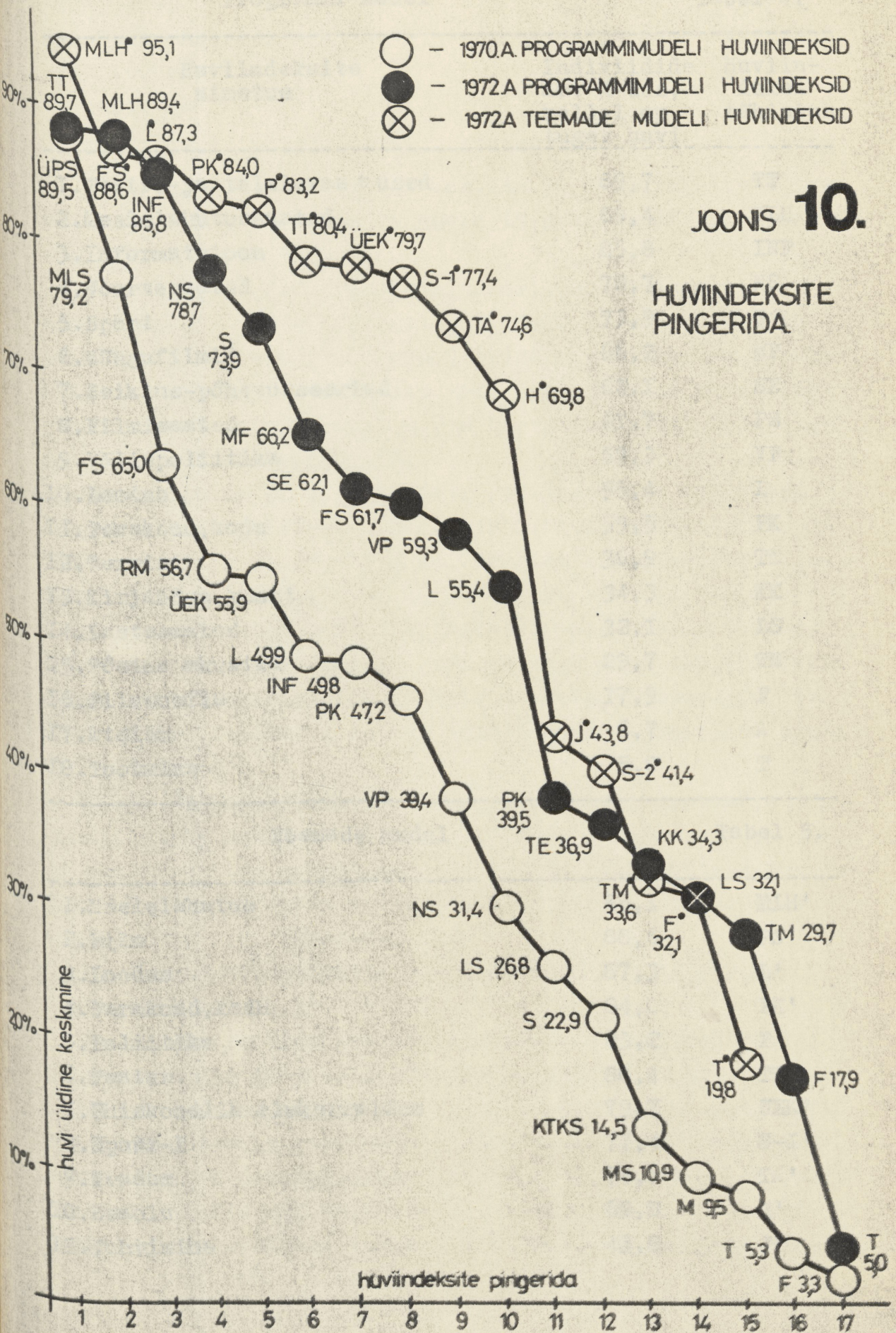
○ – 1970.A. PROGRAMMIMUDELI HUVIINDEKSID
● – 1972.A PROGRAMMIMUDELI HUVIINDEKSID
⊗ – 1972.A TEEMADE MUDELI HUVIINDEKSID
JOONIS 10.
HUVIINDEKSITE PINGERIDA.
huvi üldine keskmine
huviindeksite pingerida
90%
80%
70%
60%
50%
40%
30%
20%
10%
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17
MLH 95,1
TT 89,7
MLH 89,4
L 87,3
ÜPS 89,5
FS 88,6
INF 85,8
PK 84,0
P 83,2
TT 80,4
ÜEK 79,7
S-1 77,4
TA 74,6
H 69,8
MLS 79,2
NS 78,7
S 73,9
MF 66,2
FS 65,0
SE 62,1
FS 61,7
VP 59,3
L 55,4
RM 56,7
ÜEK 55,9
L 49,9
INF 49,8
PK 47,2
J 43,8
S-2 41,4
VP 39,4
PK 39,5
TE 36,9
KK 34,3
TM 33,6
LS 32,1
F 32,1
TM 29,7
NS 31,4
LS 26,8
S 22,9
T 19,8
F 17,9
KTKS 14,5
MS 10,9
M 9,5
T 5,3
T 5,0
F 3,3

Programmi mudel Tabel 4.

Huviindeksite nimetus	Indiviidide arv %-des, kellel on tugev huvi	Huviindeksi tähistus
I.Teatri-ja telelavastused	89,7	TT
2.Meelelahutussaated	89,4	MLH
3.Informatsioon	85,8	INF
4.Noortesaated	78,7	NS
5.Sport	73,9	S
6.Mängufilmid	66,2	MF
7.Seiklus-põnevusseeriad	62,I	SE
8.Filmisaated	6I,7	FS
9.Välispoliitika	59,3	VP
I0.Loodus	55,4	L
II.Perekond,kodu	39,5	PK
I2.Tervis	36,9	TE
I3.Kirjandus,kunst	34,3	KK
I4.Lastesaated	32,I	LS
I5.Tõsine muusika	29,7	TM
I6.Filosoofia	I7,9	F
I7.Ateism	6,7	A
I8.Tootmine	5,0	T

Teemade mudel Tabel 5.

I.Meelelahutus	95,I	MLH'
2.Film	88,6	FS'
3.Loodus	87,3	L'
4.Perekond,kodu	84,0	PK'
5.Poliitika	83,2	P'
6.Teater	80,4	TT'
7.Ühiskondlik elukorraldus	79,7	ÜEK'
8.Sport-I	77,4	S-I'
9.Teadus	74,6	TA'
I0.Heaolu	69,8	H'
II.Juhtimine	43,8	J'

I2.Sport-2	4I,4	S-2'
I3.Tõsine muusika	33,6	TM'
I4.Filosoofia	32,I	F'
I5.Tootmine	I9,8	T'

Huvi teatriõhtute,telelavastuste ja meelelahutussaadete vastu ETV programmis on endiselt peaaegu kõigil televaatajatel - 89%-95%.

Suures huvis informatsioonisaadete,noortesaadete ja spordisaadete vastu(vastavalt 85,8%,78,7% ja 73,9%)võib näha Tallinna teleauditooriumi eripära,sest vastavad vabariigi keskmised on tunduvalt madalamad.Viimase saateliigi puhul määrab populaarsuse pigem korvpall(79,7%) kui jalgpall KTV vahendusel(4I,4%).

Mängufilmide ja filmisaadete huviindeksite väärtused langevad peaaegu täpselt kokku I970.aasta andmetega(65,0% I970.aastal ja 66,2%-6I,7% I972.aastal).Filmisaated piirduvad ETV programmis juba teist aastat saatega "Jupiter"- - informatsiooniga uutest filmidest.Samas viitab teemade mudel sellele,et vaatajate huvi on väga suur (88,6%) filmi tegemist ja tegijaid puudutavate saadete,kinematograafia vastu üldse.Seepärast tuleks filmisaadete temaatikat oluliselt täiendada.

Saade välispoliitikast,"Rahvusvaheline panoraam",kutsub samuti esile suurt huvi(59,4%).Teemade mudelis on see veelgi suurem.Selles erinevuses peitub üks võimalustest suurendada huvi antud saate vastu käsitlusviisi muutmise teel vaatajatele n.ö. lähedasemaks.

Huvi looduseteemaliste saadete vastu -55,4%,reserv on aga siingi suur - L' - 87,3%.

Perekonda ja kodu puudutavate saadete olulisel rollil teleprogrammis ja vaatajarühmade kujunemisel peatuti juba eelnevas uurimuses.Kahjuks ei ole olukord kahe aasta möödudes märgatavalt paranenud - huvi ainsa selleteemalise saate vastu teleprogrammis - 39,5%,vastavate teemade vastu kontrollmudelis aga 84,0%.Selle mitmekordselt tõestatud probleemi lahendamine peaks siiski saadete tegijate tähele-

panu pälvima.

Sama kehtib ka ühiskondlikku elukorraldust puudutava temaatika kohta.ETV programmis ei õnnestunud vastavasisulisi saateid üldse leida,teemade mudel aga kinnitab,et tugev huvi on 79,7% televaatajatest.

Kirjanduse ja kunsti ning tõsise muusika saadetel on Tallinnas märksa suurem auditoorium kui mujal vabariigis.Mõlemad mudelid fikseerivad võrdse huvitatute arvu - 33%.

Filosoofiat käsitlevad saated leiaksid parema kvaliteedi korral ligi kaks korda suurema vaatajaskonna - programmi mudelis on huvitatuid I7,9%,teemade mudelis aga 32,I%.

Tootmistemaatilised saated kutsuvad endiselt huvi esile vaid minimaalses auditooriumi osas.Teemade mudelis "tootmise" huviindeksisse lülitatud teemad huvitavad aga märksa enam: "tublidest töömeestest" - 34,3%,"töö teaduslikust organiseerimisest" - 30,2%,samas aga "sotsialistlikust võistlusest" - II,2%.

Seega fikseerivad Tallinna teleauditooriumi huvide uurimise tulemused põhimõtteliselt sama pildi,mis saadi eelnevas töös.Televaatajate huvide skaalal on endiselt esikohal meelelahutuslikud ja informatiivsed saated.Endiselt jääb lahendamata probleemiks kooskõla televaatajate huvide ja ETV programmi vahel perekonda ja kodu,ühiskondlikku elukorraldust ja tootmise teemasid puudutavate saadete raames.Kuigi selle kooskõla saavutamine pole kerge,näitab teemade mudel veenvalt,millist rolli selle ülesande lahendamisel võib etendada vastavate küsimuste käsitlemise viis või aspekt telesaadetes.

3.Televaatajate tüpologiseerimine(automaatne klassifitseerimine).

Automaatne klassifikatsioon toimus sama programmi alusel,mis eelnevaski uurimuses.Klassifitseerivate tunnustena kasutati I8 programmi mudeli huviindeksit,klassifitseerimisprotsessi kulg on kujutatud joonisel II.Osutus otstarbekaks eristada 5 televaatajate empiirilist rühma:

• koordinaatobjekti number
•• koordinaatobjektiga sarnaste indiviidide arv

JOONIS 11.

AUTOMAATSE KLASSIFITSEERIMIS-PROTSESSI KULGEMINE

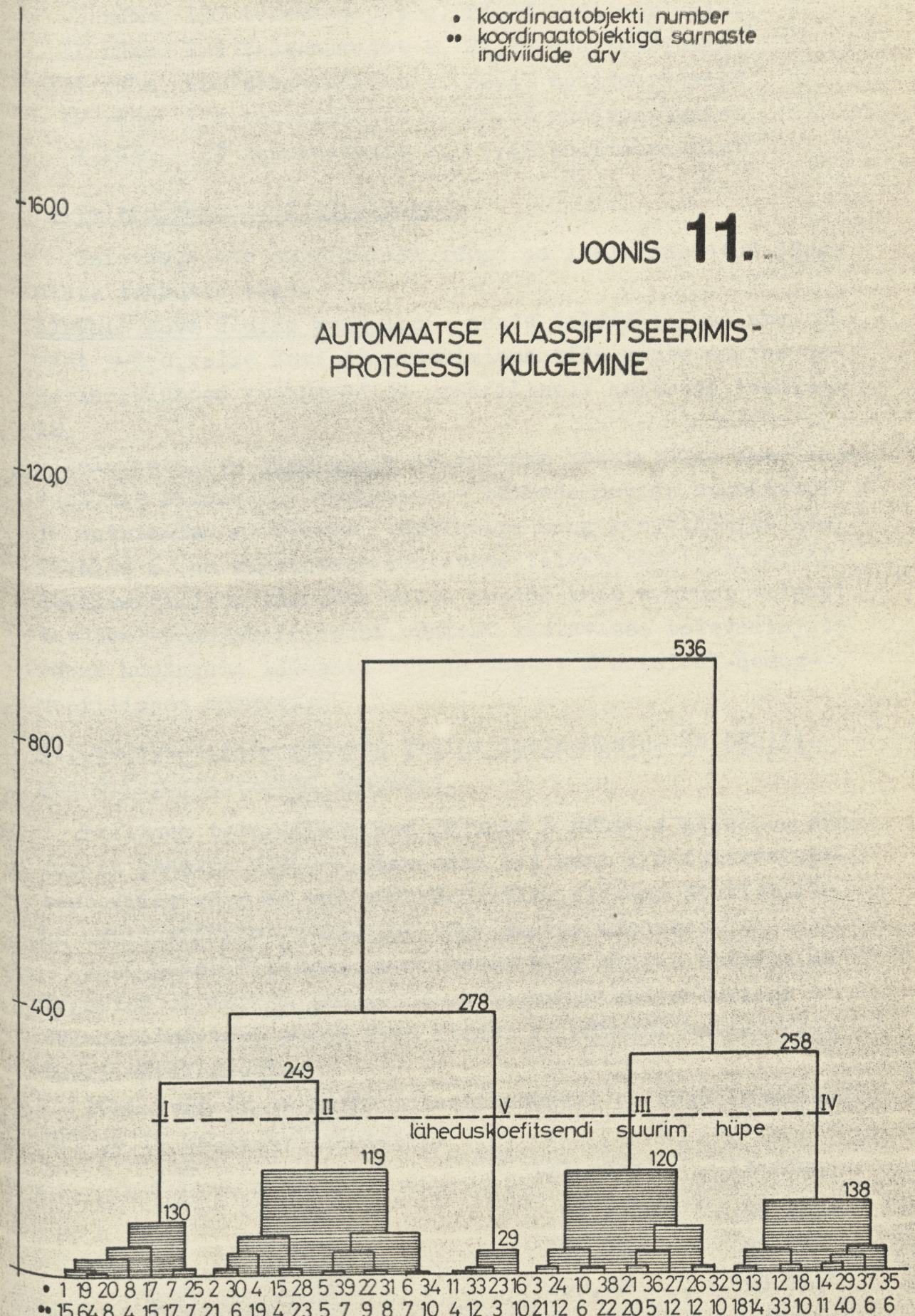

I rühm	I30	televaatajat e.	24,2% auditooriumist
II rühm	II9	televaatajat e.	22,2% auditooriumist
III rühm	I20	televaatajat e.	22,4% auditooriumist
IV rühm	I38	televaatajat e.	25,8% auditooriumist
V rühm	29	televaatajat e.	5,4% auditooriumist

4.Teleauditooriumi tüpoloogia.

Televaatajate empiirilisi rühmi on iseloomustatud järgmiste tunnuste abil:

a)rühma huvi üldine keskmine - nende televaatajate arv rühmast %-des,kelle huvi programmielementide vastu osutus tugevaks;üldised keskmised on graafiliselt esitatud joonisel I2.

b)televaatajate tüpoloogia leidmiseks kasutatakse sama moodust,mis eelnevaski uurimuses - rühmade huvide struktuuri ja sotsiaalse struktuuri võrdlemise ning kirjeldamise teel. Tabelis 6. on rühmadesse kuuluvate televaatajate sotsiaal-demograafiliste tunnuste kohta toodud kaks suurust - igast sotsiaal-demograafilisest rühmast vastavasse televaatajate rühma kuuluvate inimeste arv ja vastav % sotsiaal-demograafilisest rühmast.

4.I.Televaatajate rühmade üldine iseloomustus ja põhilised diferentseerivad tunnused.

Tallinna teleauditoorium jagunes 5 rühma.4 neist on suuruselt peaaegu võrdsed,ühendades I/4 kuni I/5 televaatajatest.Viies rühm on aga sedavõrd väike,et tema statistiline usaldusväärsus varieerub väga suures ulatuses.

Juba klassifitseerimisprotsessi kulg viitab sellele,et tegemist on märksa homogeensema kogumiga kui vabariigi teleauditooriumi puhul.Sama ilmneb ka rühmade huvistruktuuri võrdlemisel.

Põhihuvidelt ja nende intensiivsuselt on väga lähedased III ja IV rühma televaatajad.

	III rühm	IV rühm
TT	94,2%	96,4%
MLH	95,0%	97,I%
INF	99,2%	95,7%

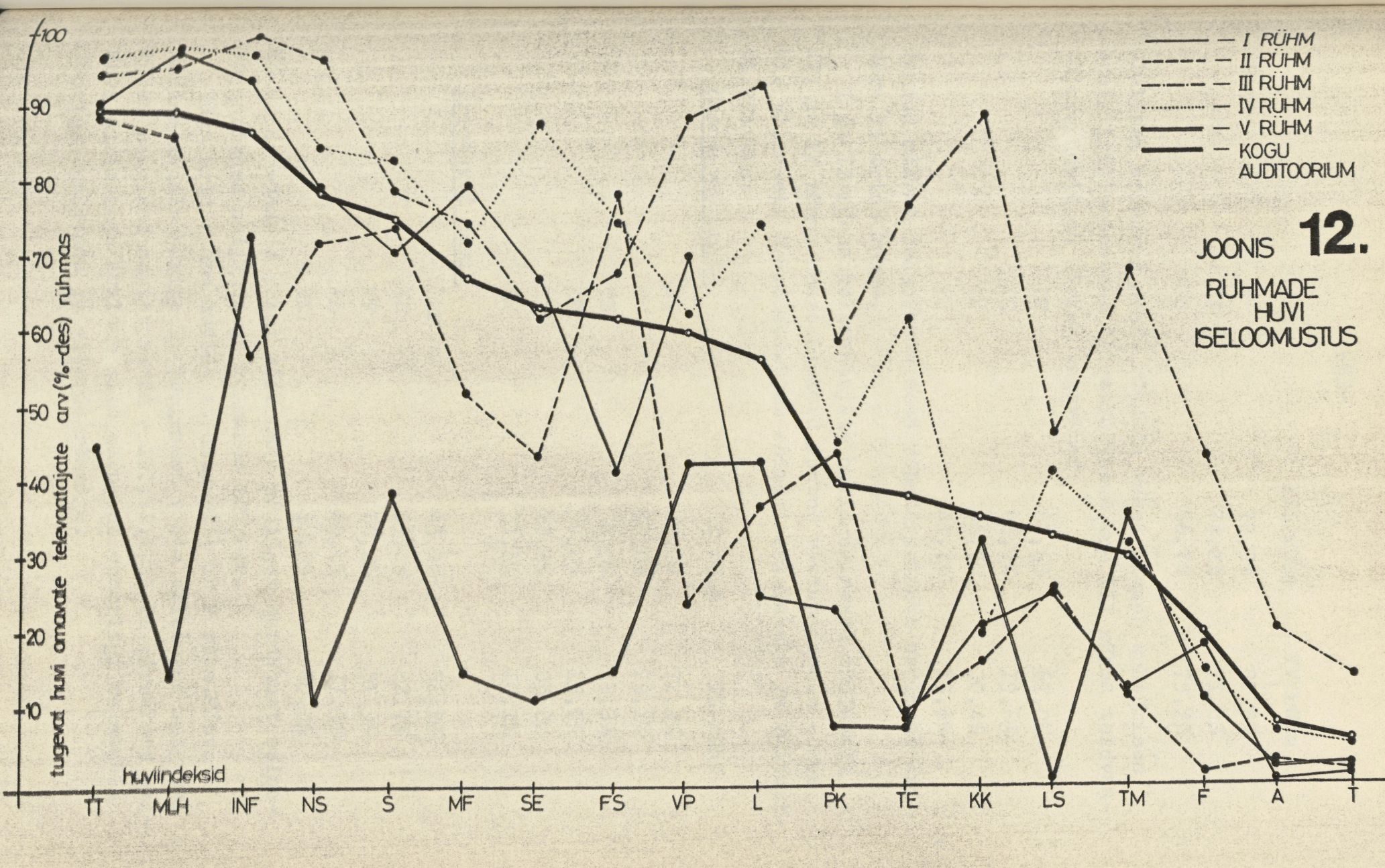
— I RÜHM
— II RÜHM
— III RÜHM
— IV RÜHM
— V RÜHM
— KOGU AUDITOORIUM
JOONIS 12.
RÜHMADE HUVI ISELOOMUSTUS
tugevat huvi omavate televaatajate arv (%-des) rühmas
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
huvilindeksid
TT
MLH
INF
NS
S
MF
SE
FS
VP
L
PK
TE
KK
LS
TM
F
A
T

	III rühm	IV rühm
S	78,3%	8I,9%
MF	74,2%	7I,0%
FS	66,7%	73,9%

Olulisem erinevus nende rühmade vahel ilmneb suhtumises spetsiifilisematesse televaadetesse, kus III rühma televaatajate huvid on märksa tugevamad:

VP	87,6%	6I,0%
KK	86,7%	I9,6%
TM	66,7%	30,4%
F	4I,7%	I3,8%

Teatud määral meenutavad need rühmad eelneva uurimuse esimest ja teist rühma.

I ja II rühma televaatajate huvid erinevad tunduvalt III ja IV rühma omast. Olukord muutub vastupidiseks - see, mis viimaseid ühendas, muutub esimesi eristavaks ja vastupidi. Näiteks:

ühendavad huvid	I rühm	II rühm
NS	79,2%	7I,4%
S	70,0%	73,I%
TE	8,5%	9,3%
KK	20,0%	I5,I%
LS	23,8%	25,2%
TM	II,5%	I0,I%

eristavad huvid		
INF	93,I%	56,3%
VP	69,2%	22,7%
MF	79,2%	5I,3%
FS	40,8%	77,3%
PK	22,3%	40,0%

Ka nende rühmade puhul võib näha mõningat sarnasust eelneva uurimuse neljanda ja kolmanda rühmaga.

Väga erinev oma huvide struktuurilt on V rühm. Kõrvuti üldise madala huviga TV programmi vastu eristuvad selgesti rühma peamised huviobjektid - INF, VP, L, KK, TM. Võrreldes eelneva uurimusega avaldub siin sarnasus vabariigi teleauditooriumi neljanda ja viienda rühmaga.

Märgitud huvide struktuuri sarnasusest kahe uurimuse rühmade vahel võib muidugi rääkida ainult tinglikult.Kuid olemasolevadki tendentsid lubavad oletada,et televisiooni diferentseerivas toimes eksisteerivad mõningad seaduspärasused,mis on sedavõrd püsivad,et nende mõju avaldub programmide sisu ja auditooriumi koosseisu muutustest hoolimata.Eelkõige on nendeks diferentseerivateks saadete rühmadeks informatsioonisaated(INF,VP),teisi kunstiliike esindavad saated(film,kirjandus,kunst,tõsine muusika) ja ilmse sotsiaal-normatiivse orientatsiooniga saated(PK, ÜEK).

4.2.Teleauditooriumi tüpoloogia(rühmade sotsiaal-demograafiline koosseis ja huvi iseloomustus).

Toome kõigepealt tabeli rühmade sotsiaal-demograafilise koosseisu kohta:

Tabel 6.

sotsiaal-demogr. rühm	I rühm		II rühm		III rühm		IV rühm		V rühm	
	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
rühma suur.	24,2		22,2		22,4		25,8		5,4	
naisi	52	40,0	54	45,4	65	54,2	74	53,6	I0	34,5
kõigist naistest	52	20,4	54	2I,2	65	25,5	74	29,0	I0	3,9
mehi	78	60,0	65	54,6	55	45,8	64	46,4	I9	65,5
kõigist meestest	78	27,8	65	23,I	55	I9,6	64	22,8	I9	6,8
vanus										
I6-I9	I3	2I,0	I9	30,6	7	II,3	2I	33,9	2	3,2
20-24	26	3I,0	27	32,I	I4	I6,7	I7	20,2	-	-
25-29	I9	24,4	20	25,6	I7	2I,8	I9	24,4	3	3,8
30-34	30	33,3	I6	I7,8	I6	I7,8	24	26,7	4	4,4
35-39	I6	30,2	I0	I8,9	7	I3,2	I7	32,I	3	5,7
40-44	7	I3,2	7	I3,2	20	37,7	I3	24,5	6	II,3
45-49	6	II,8	I3	25,5	I8	35,3	8	I5,7	6	II,8
50-54	7	29,2	3	I2,5	5	20,8	7	29,2	2	8,3
55-59	3	I4,3	3	I4,3	8	38,I	4	I9,0	3	I4,3
60-64	3	I5,0	I	5,0	8	40,0	8	40,0	-	-

vähem kui 6 kl.	2	50,0	I	25,0	I	25,0	-	-	-	-
6-7 klassi	6	I7,7	4	II,8	I2	35,3	9	26,5	3	8,8
8 klassi	9	I9,6	5	I0,9	I2	26,I	I8	39,I	2	4,4
9-Io klassi	I7	25,4	I3	I9,4	I5	22,4	I9	28,4	3	4,5
kutsekool	7	25,9	7	25,9	4	I4,8	9	33,3	-	-
keskkool	22	I9,I	30	26,I	27	23,5	29	25,2	7	6,I
kesk-eri	35	32,7	I9	I7,8	23	2I,5	27	25,2	3	2,8
lõpet.kõrgem	I0	28,6	I4	40,0	5	I4,3	6	I7,I	-	-
kõrgem hum.	I0	I9,2	I2	23,I	I5	28,8	6	II,5	9	I7,3
kõrgem tehn.	9	23,I	I3	33,3	6	I5,4	I0	25,6	I	2,6
teaduslik kraad	3	33,3	I	II,I	-	-	4	44,4	I	II,I
kvalif.tööl.	29	24,4	27	22,7	25	2I,0	33	27,7	5	4,2
mittekvalif. tööline	I	7,I	I	7,I	4	28,6	5	35,7	3	2I,4
ehitus- ja transp.tööl.	25	43,9	II	I9,3	II	I9,3	8	I4,0	2	3,5
ITP	9	20,9	I2	27,9	6	I4,0	I5	34,9	I	2,3
teenistuja	8	I7,0	II	23,4	I4	29,8	I0	2I,3	4	8,5
õpilane	6	I5,0	I0	25,0	8	20,0	I5	37,5	I	2,5
üliõpilane	6	23,I	I0	38,5	4	I5,4	6	23,I	-	-
õpetaja	9	37,5	8	33,3	4	I6,7	3	I2,5	-	-
õppejõud,teaduslik töötaja	6	28,6	5	23,8	I	4,8	5	23,8	4	I9,0
med.töötaja	2	9,I	3	I3,6	9	40,9	5	22,7	3	I3,6
kultuuritööt.	9	40,9	4	I8,2	5	22,7	2	9,I	2	9,I
kaubandus ja teenind.tööt.	I3	22,4	I0	I7,2	I6	27,6	I8	3I,0	I	I,7
põllumajand. töötaja	3	I5,8	5	26,3	5	26,3	5	26,3	I	5,3
merelaevand. töötaja	-	-	-	-	2	50,0	-	-	2	50,0
pensionär	3	I5,8	2	I0,5	6	3I,6	8	43,I	-	-
NLKP	I3	25,5	8	I5,7	I3	25,5	9	I7,7	8	I5,7
ÜLKNÜ	30	30,0	29	29,0	I9	I9,0	20	20,0	2	2,0
parteitu	82	22,0	80	2I,4	88	23,6	I04	27,9	I9	5,I

III rühm

Sellesse rühma kuulub 24,2% Tallinna teleauditooriumist - enamiku programmielementide vastu suurt huvi tundvad televaatajad.Nagu eelnevaski uurimuses,võiks siin rääkida t ü ü p i l i s t e s t,televisioonile orienteerunud inimestest.

TT	94,2%	MF	74,2%
MLH	95,0%	VP	86,7%
INF	99,2%	L	9I,7%
NS	95,8%	KK	86,7%
S	78,3%	TM	66,7%

Selline televisiooni suhtumine on jällegi pisut omasem naistele,54,2% rühma liikmetest on naised,kes moodustavad veerandi kõigist naistelevaatajatest.Ka teiste sotsiaaldemograafiliste tunnuste poolest on rühma liikmed sarnased I970.aasta tüpoloogia I rühmaga,kuigi ühe olulise erinevusega - kui vabariigi teleauditooriumist kuulus sellesse rühma 45,0% I6-I9-aastastest televaatajatest,siis Tallinna puhul on vastav arv vaid II,3%.Seega on pealinna noorte suhtumine televisiooni tunduvalt erinev vabariigi keskmisest - teistes linnades ja maal huvitab televisioon noori märksa rohkem.

III rühm on seega omane üle 40-aastastele televaatajatele,pigem madalama kui kõrgema haridusega,töölistele, teenistujatele,kaubandus- ja teenindustöötajatele ning medtöötajatele.Nii kuulub III rühma:

2o	40-44-aastastest televaatajatest	e. 37,7%	kõigist neist
I8	45-49-aastastest -"-	e. 35,3%	-"-
8	55-59-aastastest -"-	e. 38,I%	-"-
8	60-64-aastastest -"-	e. 40,0%	-"-
I2	6-7-kl.haridusega -"-	e. 35,3%	-"-
I5	kõrgema hum.haridusega-"-	e. 28,8%	-"-
I4	teenistujat	e. 29,8%	-"-
9	medtöötajat	e. 40,9%	-"-

IV rühm

IV rühm on auditooriumis suurim - 25,8%.Ka selle rühma televaatajate huvide ring on lai.Põhilisteks huviobjektideks on meelelahutus-,informatsiooni-,spordi-,noorte- ja

filmisaated:

TT	96,4%	S	8I,9%
MLH	97,I%	FS	73,9%
INF	95,7%	VP	6I,6%
NS	84,I%	L	73,2%
MF	7I,0%		

Tunduvalt väiksem on aga huvi tõsise muusika,perekonda ja kodu,kirjandust ja kunsti ning filosoofiat käsitlevate saadete vastu,mis muudab selle rühma teatud määral sarnaseks I970.aasta tüpoloogia II rühmaga.Sarnasus peegeldub ka rühmade sotsiaal-demograafilises koosseisus - siingi domineerivad nooremad televaatajad,keskmise haridustasemega,õpilased,insenerid,kaubandus- jaa teenindustöötajad.Nii kuulub IV rühma:

2I	I6-I9-aastast televaatajat	e. 33,9%	kõigist nendest
24	35-39-aastast -"-	e. 32,I%	-"-
29	keskharidusega televaatajate	e. 25,2%	-"-
I5	insener-tehnilist töötajat	e. 34,9%	-"-
I5	õpilast	e. 37,5%	-"-
I8	kaubandustöötajat	e. 3I,0%	-"-

I rühm

Sellesse rühma kuulub 24,2% Tallinna teleauditooriumist,ning teda iseloomustab mõnevõrra valikulisem suhtumine TV programmi kui see on III ja IV rühma puhul.Meelelahutus,informatsioon,sport ja mängufilmid on selle rühma televaatajate põhilised huviobjektid,kõik muu pakub vähe huvi.Eksisteerib tabatav sarnasus I970.aasta tüpoloogia IV rühmaga.Sotsiaal-demograafiliselt koosseisult on see rühm aga Tallinna teleauditooriumis märksa mitmekesisem.

Rühmas on 60% mehi,kes moodustavad ligi I/3 kõigist meestelevaatajatest.Põhiliselt on need alla 35 aastased, keskmise ja kõrgema haridustasemega televaatajad,töölised, õpetajad,kultuuritöötajad.Nii kuulub I rühma:

26	20-24-aastast televaatajat	e. 3I,0%	kõigist nendest
30	30-34-aastast -"-	e. 33,3%	-"-
25	ehitus- ja transporttöölist	e. 43,9%	-"-
9	õpetajat	e. 37,5%	-"-

9 kultuuritöötajat	e.40,9% kõigist nendest	

II rühm

Sellesse rühma kuulub 22,2% Tallinna teleauditooriumist.Seda rühma iseloomustab veelgi valikulisem suhtumine TV programmi,kusjuures peamiseks iseärasuseks on võrdlemisi nõrk huvi informatsiooni ja välispoliitika vastu.teiste rühmadega võrreldes.Selles avaldub sarnasus I970.aasta tüpoloogia III rühmaga(ja osaliselt IV rühmaga).

Rühmas on 45,4% naisi ja 54,6% mehi,nooremad,kesk- ja kõrgema haridusega televaatajad,töölised,insenerid,üliõpilased,õpetajad.Rühma kuulub:

I9 I6-I9-aastast televaatajat	e. 30,6% kõigist nendest	
27 20-24-aastast televaatajat	e. 32,I%	-"-
I4 lõpetamata kõrgema haridusega televaatajat	e. 40,0%	-"-
I2 inseneri	e. 27,9%	-"-
I0 üliõpilast	e. 38,5%	-"-

V rühm

Neid 29 televaatajat,kes esindavad 5,4% Tallinna teleauditooriumist,iseloomustab nõrk huvi ETV programmi vastu. Kogum on liialt väike,et anda talle usaldusväärset iseloomustust,kuigi sarnasus I970.aasta tüpoloogia V rühmaga on ilmne.Olulisema erinevusena peab märkima seda,et Tallinna teleauditooriumis on see rühm väga väike.Pealinna elanikkonna aktiivsem lülitatus massikommunikatsiooni protsessi avaldub ka suuremas huvis TVvastu.

5.Järeldusi.

Seega kinnitavad Tallinna teleauditooriumi uurimise tulemused eelneva töö põhilisi järeldusi.

I.Esiteks peegeldub see huvide üldjaotuste põhimõttelises sarnasuses(vt.lk.86).Vaatamata tallinlaste mõnevõrra tugevamale huvile Eesti Televisiooni programmi vastu,on programmielementide järjestus üldisel huvide skaalal lähedane vabariigi televaatajate omale.Olulisema erandi moodustavad vaid noorte-,spordi- ja informatsioonisaated.

Selles ligi kaheaastase intervalliga teostatud mõõtmistulemuste kooskõlas avaldub ilmekalt TV-sse suhtumise stabiilsus,TV funktsioonide määratletus ja koht massikommunikatsiooni süsteemis(vt.ka 93).

2.Programmielementide jagamist integreerivateks,diferentseerivateks ja dissoneerivateks võib pidada õigustatuks.Kaks televisioonihooaega pole oluliselt muutnud ka nende sisulist koosseisu.Sama kehtib ka televaatajate huvide integreeriva ja diferentseeriva toime kohta.

3.Ka Tallinna teleauditooriumi tüpologiseerimise tulemusena eristus 5 televaatajate rühma,mis on nii olulisemate eristustunnuste poolest kui ka sotsiaal-demograafiliselt koosseisult võrreldavad I970.aasta tüpoloogiaga.

Samuti nagu vabariigi teleauditooriumis,eksisteerib ka Tallinna televaatajate hulgas nn. tüüpiliste televaatajate rühm,keda iseloomustab tugev huvi kõige vastu Eesti Televisiooni programmis.

Mõnevõrra valikulisema huvide struktuuri ja huvide meelelahutuslik-informatiivse iseloomu poolest sarnanevad I970.aasta II ja I972.aasta IV rühm.

Suur informatsioonihuvi,mis eristab I rühma II-st rühmast,ja vastupidine tendents perekonna ja kodu temaatikat käsitlevate saadete vastu,lisaks valikuline suhtumine TV programmi,lubab neid rühmi võrrelda I970.aasta tüpoloogia IV ja III rühmaga.

Sarnased on ka V-te rühmade televaatajad - üldine nõrk huvi ETV programmi vastu,mis on samuti auditooriumi diferentseerumise üks püsivaid tüpoloogilisi iseärasusi.

4.Leidis kinnitust eelneva uurimuse järeldus perekonda ja kodu ning ühiskondlikku elukorraldust puudutavate saadete suurest osast vaatajate huvide struktuuris.Programmist peaaegu puuduvad teemad huvitavad 80!%(!) televaatajatest.

Toome siinkohal veel ühe konkreetse näite.I970.aasta telehooajal tegi Ruth Karemäe saadet "Silmast silma".Selleks ajaks,kui toimus anketeerimine,oli eetris olnud vaid kaks saadet sellest sarjast,sisuks perekonna,kodu ja laste kasvatamise probleemid.Anketeerimine fikseeris huvi ligi

70% televaatajatest.Saade jätkus ka 1971.aastal.Ruth Karemäele saabus väga palju kirju vaatajate küsimuste,soovide ja arvamustega.Järgmisel hooajal hakati "Silmast silma" asemel tegema saadet "Oh,seda inimest!"Muutus temaatika,vaatajatele jutustati nüüd huvitavatest inimestest nende mitteformaalsetes rollides.Hooaja jooksul sai Ruth Karemäe väga vähe kirju saate kohta,meie teine ankeet aga fikseeris huvi 28% televaatajatest.See näitab veelgi,mida tähendab teema, selle käsitlemise viis ja selle vastavus auditooriumi huvidele ja vajadustele.1972.aastal pöördus R.Karemäe esialgse teema juurde tagasi saatega "Lõputa lood".

Mõlemas uurimuses saadud tulemused lubavad nüüd asuda üldiste järelduste ja töö kokkuvõtte juurde.

Kokkuvõte.

1. Tüpologiseerimise protseduuri rakendamise tulemused Eesti NSV ja Tallinna teleauditooriumide struktuuri uurimisel kinnitasid esitatud põhihüpoteesi - teleauditooriumi diferentseerumine suhtlemisprotsessis TV-ga ei ole otseselt seotud auditooriumi sotsiaal-demograafilise struktuuriga, sarnaste sotsiaal-demograafiliste tunnustega televaatajad kuuluvad erinevatesse tüpoloogilistesse rühmadesse. Teleauditoorium omab küllalt püsivat tüpoloogilist struktuuri, kusjuures see on eelkõige põhjustatud vaatajate sotsiaal-psühholoogilistest iseärasustest, mis avalduvad nende huvides teleprogrammi vastu. Selles võib näha televisiooni eripära, kuna ajalehtede (vt. II, 26) ja raadio puhul etendavad sotsiaal-demograafilised tunnused märksa olulisemat rolli.

2. Auditooriumi sotsiaal-psühholoogiline tüpoloogia lubas määrata need põhihuvid, mis mõjutavad kõige olulisemalt televaatajate diferentseerumist suhtlemisprotsessis TV-ga. Nendeks on huvi informatsiooni ja inimestele üldiselt lähedaste, igapäevase elutegevuse kogemuste ja vajadustega seotud temaatika vastu, millel lõppkokkuvõttes on kultuurnormatiivne iseloom. Seega - teleauditooriumi diferentseerumise ja sotsiaal-psühholoogilise tüpoloogia kujunemise aluseks on televaatajate ühiskondlikult aktiivsete huvide sfäär, milles kommunikaator peaks kõige otsesemalt realiseerima oma põhilisi kommunikatiivseid eesmärke.

3. Uurimuste tulemused viitavad sellele, kuivõrd tähtis on kommunikaatori jaoks auditooriumi huvide struktuuri tundmine. Efektiivne kommunikatsioon eeldab kõigi saadete ja teemade koha teadmist vaatajate huvide struktuuris, selle kujundamisel ja auditooriumi diferentseerumisel, sest mitte saadete otsene sisu, vaid nende seose ja vastavuse iseloom auditooriumi sotsiaal-psühholoogiliste iseärasustega määrab nende koha ja kaalu kommunikatsiooni protsessis.

4. Siinjuures tuleb silmas pidada asjaolu, et vaatajate huvide struktuur on küllalt stabiilne. Sellele viitavad 1970.-1972. aastal teostatud huvide mõõtmise tulemused, mis

x - erinevad huvi mõõtmise tulemused

Huvi omavate televaatajate arv protsentides

0% 10% 20% 30% 40% 50% 60% 70% 80% 90%

tv

I

II

III

1 TEATER

2 MEELELAHUTUS

3 FILM

4 ESTRAADIMUUSIKA

5 HEAOLU

6 INFORMATSIOON

7 LOODUS

8 ÜHISKONDLIK ELUKORRALDUS

9 PEREKOND JA KODU

10 VÄLISPOLIITIKA

11 TERVIS

12 NOORTESAATED

13 JUHTIMINE

14 SPORT

15 TEADUS

16 LASTESAATED

17 KIRJANDUS, KUNST

18 TÕSINE MUUSIKA

19 FILOSOOFIA

20 TOOTMINE

JOONIS **13.**

TELEVAATAJATE HUVIDE KOONDISELOOMUSTUS (1970.–1972)

on graafilisel kujul kokkuvõtlikult esitatud joonisel I3. Suurimad erinevused huvis programmielementide või suurema teemaderingi raames kaasnevad eelkõige nende käsitlusviisi muutustega.Huvi muutub seda suuremaks,mida lähemale suudetakse käsitlusviis tuua inimeste otsestele elulistele vajadustele.Vaatamata televaatajate huvidiapasooni suurele ulatusele,jääb huvide keskpunktiks ikkagi inimene ise.

Kõigi teostatud huvi mõõtmiste tulemusena järjestuvad ja rühmituvad 20 teleprogrammi saadete ja teemade rühma järgmiselt(vt.joonis I3.):

I.Meelelahutussaated.

TEATER
MEELELAHUTUS
FILM
ESTRAADIMUUSIKA

Need on kõige nõutavamad,oodatavamad ja kõige suuremat huvi esilekutsuvad saated Eesti Televisiooni programmis.Nad integreerivad auditooriumi ning peegeldavad asjaolu,et televisiooni kõige põhilisem funktsioon suure osa vaatajate jaoks on meelelahutuse pakkumine.

2.ÜLdorientatsiooniga informatsiooni ja publitsistlikud saated.

HEAOLU
INFORMATSIOON
ÜHISKONDLIK ELUKORRALDUS
LOODUS
PEREKOND,KODU
VÄLISPOLIITIKA

See saadete ja teemade rühm etendab,nagu eespool rõhutatud, olulisimat osa teleauditooriumi diferentseerumisprotsessis, ja tema sotsiaal-psühholoogilise tüpoloogia kujunemisel. Huvis nende saadete vastu peegelduvad kaks televisiooni olulist funktsiooni - informatsiooni- ja integratsioonifunktsioon.

3.Diferentseeriva orientatsiooniga publitsistlikud ja harivad saated.

TERVIS
NOORTESAATED
JUHTIMINE
SPORT
TEADUS
LASTESAATED
KIRJANDUS,KUNST
TÕSINE MUUSIKA
FILOSOOFIA
TOOTMINE

See saadete rühm moodustab TV-ga suhtlemisprotsessis nn. sekundaarsete huvide sfääri televaatajate põhiliste huvide kõrval.Huvi põhjal nende spetsiifiliste saadete vastu moodustuvad auditooriumis spetsiifilised rühmad,millede omavahelised seosed on küllaltki nõrgad.Tähelepanu väärib fakt, et vähemalt kolm selle rühma saadete gruppi on seotud kommunikaatori põhiliste kommunikatiivsete eesmärkidega(juhtimine, filosoofia,tootmine).

5.Tüpologiseerimise protseduuri rakendamine EestiNSV teleauditooriumi uurimisel andis olulisi praktilisi tulemusi reaalse kommunikatsiooniprotsessi juhtimiseks.Neid on arvestatud selliste saatesarjade,nagu "Foorum"(Rein Karemäe),"Lõputa lood"(Ruth Karemäe),"Perekonnavalss" ja "Moerevüü"(Moidela Tõnisson),"Aeg luubis" ja "Palav puder"(Mati Talvik),ja Andres Vihalemm),"Noortestuudio"(Aarne Vahtra ja Peeter Tooma),"Millest mõtleme,millest räägime"(Mati Korp),"Peame arvet"(Jaak Kõdar),"Reklaamiklubi"(Peedu Ojamaa) ja paljude teiste saadete ja teleprogrammi üldisel koostamisel ja planeerimisel.Viljakad kontaktid uurija ja saadete tegijate vahel lisavad veendumust taoliste uurimuste tungivast vajadusest reaalse kommunikatsiooniprotsessi paremaks ja efektiivsemaks organiseerimiseks,kommunikaatori eesmärkide realiseerimiseks kooskõlas televaatajate huvide ja vajadustega.Selles on televisiooni edu eeldus,mis on meie kõigi ühiseks püüdeks.

x x x x x

Lõpuks väljendab autor siirast tänu neile,kes nõu ja jõuga olid abiks diplomitöö koostamisel,eelkõige oma juhendajale Marju Lauristinile,Ülo Vooglaiule,matemaatikutele Virve Keldrile ja Kaarel Allikule,Airi Laumetsale Eesti Raadio Arvutuskeskusest ja Rein Varrakule ETV-st.Erakordse hoolega tehtud jooniste eest tänan Mai Õeini.

Kasutatud kirjandus.

I. К.Маркс и Ф.Энгельс.Немецкая идеология.Сочинения, том 3.

2. Ленин В.И.Тезисы к II конгрессу коммунистического интернационала.-Полн.собр.соч.,т.4I.

3. Ленин В.И.Планы тезисов "О роли и задачах профсоюзов в условиях новой экономической политики.- Пол.собр. соч.,т.44.

4. Lenin V.I.Uusi majanduslikke liikumisi talurahva elus. Teosed,I.kd.

5. Lenin V.I.I894/95 aasta kodutöönduse loendus Permi kubermangus ja "kodutöönduse" üldisi küsimusi.Teosed,2.kd.

6. Lenin V.I.Kapitalismi arenemine Venemaal.Teosed,3.kd.

7. Lenin V.I.Venemaa streikide statistikast.Teosed,I6.kd.

8. Lenin V.I.Suurvenelaste rahvuslikust uhkusest.Teosed, 2I.kd.

9. Lenin V.I.Uusi andmeid kapitalismi arenemisseadusest põllumajanduses.Teosed,22.kd.

I0. Lenin V.I.Suur algatus.Teosed,29.kd.

II. Lugejate hoiak ajalehe sisu erinevate komponentide suhtes ning selle mõju ajalehematerjalide hindamisele lugejate poolt.TRÜ Sotsioloogia Laboratoorium.Lepingulise töö aruanne,Tartu,I972.

I2. Narusk M.Eesti Televisiooni AK toimetuse struktuur ja saadete analüüs.Fakt,sõna,pilt.Tartu,I970.

I3. "Teie arvamus?".Eesti Televisiooni metoodikaosakonna uurimus.Käsikiri.Tallinn,I966.

I4. Tiisvälj,H. Televisioonikommunikatsioonist.Fakt,sõna, pilt.Tartu,I970.

I5. Sein,H. Televisioon ja meie I-II."Sirp ja Vasar",I973, N°6 ja 7.

16. Алексеев А.Н. О массовой коммуникации и ее социальных средствах. В сб. Журналист, пресса, читатель, Л., изд. ЛГУ, 1969.
17. Алексеев А.Н. Опыт сопоставительного анализа результатов разных исследовании массовой коммуникации. В сб. Проблемы социологии печати, вып. 2, Новосибирск, 1970.
18. Андреева Г.М. Современная буржуазная эмпирическая социология. М., 1970.
19. Андреева Г.М. Эволюция методологических основ современной буржуазной социологии. В кн. Очерки методологии социальных явлении. М., 1970.
20. Багиров Э., Кацев И. Телевидение XX век. М., 1968.
21. Беккер Г., Босков А. Современная социологическая теория в ее преемственности и развитии. М., 1961.
22. Бойко В.В. О двух подходах к эффективности массовой коммуникации в американских и английских исследованиях. В сб. Журналист, пресса, читатель, Л., изд. ЛГУ, 1969.
23. Бондаренко В. К вопросу оразличии понятии группировки и классификации. В сб. Статистика и эконометрия, М., 1959.
24. Борецкий Р.А. Телевизионная программа/Очерк теории пропаганды/. М., 1967.
25. Васильев В.П. Читательский интерес как проблема эффективности печатной пропаганды. В кн. Вопросы теории и практики массовых средств пропаганды, вып. 3, М., 1970.
26. Вооглайд Ю.В. Опыт социологического и социально-психологического исследования структуры читательской аудитории городской и районной газеты. Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук. Тарту, 1970.
27. Вооглайд Ю.В. Опыт социологического и социально-психологического исследования читательской аудитории городской и районной газеты. Автореферат диссертации. М., 1970.
28. Вопросы социологии радиовещания и телевидения. М., изд. НМО ГКРТ, 1966.
29. Воронцов Ю.А. Телевидение в системе массовой коммуникации. В сб. Социальная психология и пропаганда. М., 1971.

30. Выханду Л.К. Об исследовании многопризнаковых биологических систем. В сб. Применение математических методов в биологии, т. 3. Л., 1964.

31. Гордон Л.А., Волк В.Я., Генкин С.Е., Клопов Э.В., Соколова С.Н. Типология сложных социальных явлении/опыт использования методов многомерного анализа/.-"Вопросы философии", 1969, №7.

32. Гордон Л.А. и др. Некоторые проблемы типологии свободного времени/опыт использования методов многомерного анализа/.- "Информационный бюллетень ИКСИ АН СССР", 1969, №-24.

33. Гордон Л.А., Клопов Э., Терёхин А., Сивирцев М. Выделение социально-демографических типов методами кластер--анализа и определение их связи с типами поведения. В сб. Распознавание образов/Материалы конференции/. Тарту, изд. ТГУ, 1972.

34. Горячева А.И. О некоторых категориях социальной психологии. В сб. Проблемы общественной психологии. М., 1965.

35. Горяченко Е.Е. Обработка ранговых шкал и выделение типичных групп. В сб. Измерение и моделирование в социологии. Новосибирск, 1969.

36. Глезерман Г.Е. Интерес как социологическая категория. - "Вопросы философии", 1966, №10.

37. Григорьева В.А., Живодеров В.Е. Изучаем нашу аудиторию. М., изд. НМО ГКРТ, 1971.

38. Грушин Б.А. Логические принципы исследования массового сознания.-"Вопросы философии", 1970, №7-8.

39. Девяткова Р.П., Штофф В.А. Проблемы идеальной типологии и моделей в историко-социальных науках. В сб. Проблемы методологии социального исследования. Л., изд. ЛГУ, 1970.

40. Дорофеюк А.А. Алгоритмы автоматической классификации /обзор/.-"Автоматика и телемеханика", 1971, №12.

41. Загоруйко Н.Г. Современное состояние проблемы распознавания образов.-"Вычислительные системы", 1967, вып. 28.

42. Загоруйко Н.Г., Заславская Т.И. Методы распознавания образов и их применение в социальных исследованиях. В сб. Социология и математика, Новосибирск, 1970.

43. Заславская Т.И., Корель Л.В. Опыт использования метода таксономии для классификации сельских мигрантов. В сб. Распознавание образов в социальных исследованиях, Новосибирск, 1968.
44. Здравомыслов А.Г. Проблема интереса в социологической теории. Л., изд. ЛГУ, 1964.
45. Здравомыслов А.Г. Методология и прцедура социологических исследовании. М., 1969.
46. Измерение и моделирование в социологии. Новосибирск, 1969.
47. Изучение потребительского потребления продукции Тартуского Консервного Завода/Отчет о научно-исследовтельской работе/. Лаборатория Социологии ТГУ, Тарту, 1973.
48. Ковалев Л.Г. Психология личности. М., 1965.
49. Коган Л.Н. Ценностные ориентации личности и современное телевидение. В сб. Личность и массовая коммуникация. Материалы встечи социологов, III. Кяярику-1968. Тарту, 1969.
50. Колбановский В.Н. Ленинская методология и социально-психологические проблемы пропаганды. В сб. Проблемы социальной психологии и пропаганда. М., 1971.
51. Количественные методы в социологии. М., 1966.
52. Кондаков Н.И. Логический словарь. М., 1971.
53. Кораблев Л.В. Макс Вебер и современная концепция конструированных типов. В сб. Из истории буржуазной социологии XIX-XX веков, изд. ЛГУ, 1968.
54. Корнеев М.Я. Проблемы социальной типологии личности. Л., изд. ЛГУ, 1972.
55. Корнеев М.Я. О методологических основах социальной типологии личности. В сб. Методологические вопросы общественных наук, вып. 3, изд. ЛГУ, 1972.
56. Куприян А.П. Методологические проблемы социального эксперимента. Изд. ЛГУ, 1971.
57. Курс лекции по общей теории статистики. Сводка и группировка статистических данных. Вып. III. М., изд. МЭСИ, 1971.
58. Левин А.Я. Опыт применения математической программы дифференциальной диагностики для предсказания успеваемости студентов вуза. В сб. Распознавание образов/Материалы конференции/. Тарту, изд. ТГУ, 1972.

59. Лекции по методике конкретных социальных исследований. /ред. Андреева Г.М./.М.,изд.МГУ,1972.
60. Личность и массовая коммуникация. Материалы встречи социологов,III.Кяярику-1968.Тарту,1969.
61. Лоули Д.,Максвелл А. Факторный анализ как статистический метод.М.,1967.
62. Малахова А.М.К вопросу социальной типизации личности. В сб. Вопросы философии и социологии.Вып.3,изд.ЛГУ, 1971.
63. Мартынова Н.В.К вопросу о постановке задачи типологии.В сб.Распознавание образов/Материалы конференции/. Тарту,изд.ТГУ,1972.
64. Маслов П.П.Статистика в социологии.М.,1971.
65. Математические методы в современной буржуазной социологии.М.,1966.
66. Математика и социология.Новосибирск,1972.
67. Методика и техника статистической обработки первичной социологической информации.М.,1968.
68. Методика и техникаконкретно-социологических исследовании.Вып.3,изд.МЭСИ,М.,1969.
69. Методологические проблемы исследования массовой коммуникации.Материалы встречи социологов.Кяярику-1966. Тарту,1967.
70. Методы и службы отдела изучения аудитории БИ-БИ-СИ. Изд.НМО ГКРТ,1968.
71. Мучник И.Б.Методы распознавания образов в социологии. В сб.Распознавание образов/Материалы еонференции/. Тарту,изд.ТГУ,1972.
72. Мюллер Д.,Шуссер К.Статистические методы в социологии. ч.I.-"Информационный бюллетень ИКСИ АН СССР",1968,№10.
73. Новиков Н.В.Критика современной буржуазной"науки о социальном поведении".М.,1966.
74. Оре О.Графы и их применение.М.,1965.
75. Осипов Г.В. Современная буржуазная социология.М.,1964.
76. Парсонс Т. Общетеоретические проблемы социологии.В кн. Социология сегодня.М.,1965.

77. Проблемы телевидения и радио.Вып.I.М.,I967.
78. Проблемы телевидения и радио.Вып II.М.,I97I.
79. Райли Дж. Применение теории графов в социальной психологии.В кн.Кемени Дж.,Снелл Дж.Кибернетическое молелирование.М.,I972.
80. Распознавание образов.М.,I970.
8I. Распознавание образов в социальных исследованиях.Новосибирск,I968.
82. Ряузов Н.Н. Общая теория статистики.М.,I97I.
83. Саппак В.Телевидение и мы.М.,I963.
84. Социология и математика.Новосибирск,I970.
85. Социология преступности/Современные буржуазные теории/. М.,I966.
86. Суппес П.,Зинес Дж.Основы теории измерении.В кн.Психологические изиерения.М.,I967.
87. Таганов И.Н.,Шкаратан О.И.Исследование социальных стуктур методом энтропийного анализа.-"Вопросы философии", I969,№5.
88. Философский словарь.М.,I96I.
89. Философская энциклопедия.Т.2.М.,I962.
90. Фирсов Б.Массовая коммуникация.-"Журналист",I967,№2.
9I. Фирсов Б. Ваше мнение о телевидении.М.,I969.
92. Фирсов Б.Телевидение глазами социолога.М.,I97I.
93. Хмара Г.И.Место телевидения в системе массовых коммуникации.Изд.НМО ГКРТ,М.,I966.
94. Ценностные ориентации личности и массовая коммуникация. Материалы встечи социологов,II.Кярику-I967.Тарту,I968.
95. Человек и его работа.М.,I967.
96. Чесноков Д.И.Общественный интерес и механизм действия социальных законов.-"Вопросы философии",I966,№9.
97. Шерковин Ю.А.Социальная психология и пропаганда.В сб. Проблемы социальной психологии и пропаганда.М.,I97I.
98. Штофф В.А.Моделирование в философии.М.,I967.
99. Ядов В.А.Роль методологии в определении методов и техники конкретного социологического исследования.-"Вопросы философии",I966,№I0.
I00. Ядов В.А.Методология и процелуры социологического исследования.Тарту,изд.ТГУ,I968.

I0I. Ядов В.А. Социологическое исследование/Методология, программа, методы/. М., I972.

I02. Яхот О.О. Статистика в социологичесеом исследовании. М., I966.

I03. Belson W. The Impact of Television. Methods and Findings in Programm Research. London, I968.

I04. Krech D., Crutchfield R.S., Ballachey E.L. Individual in Society. New York, I962.

I05. Littunen Y. Tiedotusvälineet ja maailmankuva. Joukkotiedotus ja yleisö (toimit. K. Nordenstreng). Tapiola, I969.

I06. Nisbet R.A. The Social Bond. An Introduction to the study of Society. New York, I970.

I07. McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. New York, I964.

I08. Nurminene A.-M. Radio- ja televisio-ohjelmien valinta. Joukkotiedotus ja yleisö (toimit. K. Nordenstreng). Tapiola, I969.

I09. Tiihonen P. Uutiskäyttö ja uutisarvostukset. Joukkotiedotus ja yleisö (toimit. K. Nordenstreng). Tapiola, I969.

II0. Williams R. Communications. London, I962.

РЕЗЮМЕ.

Настоящая дипломная работа написана на тему "О процедуре типологизации в исследованиях аудитории и о типологических особенностях телеаудитории Эстонской ССР."

Работа состоит из двух глав.В первой части I.главы дается теоретический обзор проблем классификации,группировки и типологизации в логике,философии и статистике, рассматриваются вопросы теоретической типологизации в общей социологической теории - историческом материлизме и прводится краткое изложение соответствующих вопросов в буржуазной социологии.Существенная часть этого раздела посвящена проблемам применения процедуры типплогизации в конкретных социологических исследованиях.Особо останавливаются на вопросах автоматической классификациии /распознавание образов/.Приведены многочисленные примеры применения типологизации в исследованиях сложных социальных объектов,как советских,так и зарубежных ,в которых применялись разные методы анализа - таксономия, энтропийный анализ,теория графов,корреляционный и факторный анализ.

В 2.части первой главы излагается программа последующих конкретных социологических исследований,а также описывается конкретная процедура типологизации,которая применялась в исследованиях типологических особенностей телеаудитории Эстонской ССР.

Особо рассматриваются проблемы телевидения как социального средства массовой коммуникации и дается определение основных понятии коммуникативного процесса.

Объект данного исследования определяется следующим образом - процесс дифференциации телеаудитории в процессе общения с телевидением.Предметом исследования являются интересы телезрителей,структура телеаудитории на основании интересов телезрителей к программе Эстонского Телевидения.Основной гипотезой является предположение о том, что дифференцация тетеаудитории в большей степени зависит от социально-психологических особенностей телезрителей,чем от объективных социально-демографических признаков телезрителей,социальной структуры аудитории.

В второй главе настоящей дипломной работы приводится описание двух конкретных социологических исследований, в которых применялась процедура типологизации методами автоматической классификации на ЭВМ.

В первой части главы приводится репрезентативное конкретное социологическое исследование "Попытка классификации телеаудитории Эстонской ССР на основании интереса к программе Эстонского Телевидения".Описываются процедуры составления эмпирической модели телепрограммы,индексирования,корреляционного анализа и анализа на основании теории графов,при помощи которых проводился анализ структуры интересов тетезрителей.Приводится описание прцесса автоматической классификации и анализ полученной социально-психологической типологии телеаудитории в сопоставлении с ее социально-демографической структурой.

Во второй части второй главы приводятся сравнительные данные ,полученные при исследовании аналогичным путем телеаудитории г.Таллина.

Сопоставление результатов двух исследовании,проведенных в 1970-1973. годах позволило выявить некоторые закономерности в процессе дифференцации телеаудитории.Основными выводами работы являются:

I.Дифференциация телеаудитории в процессе общения с те-

левидением не связано непосредственно с социально-демографической структурой аудитории - телезрители со сходными социально-демографическими признаками принадлежат к разным типологическим группам.Аудитория имеет довольно постоянную типологическую стуктуру,которая прежде всего обусловлена социально-психологическими особенностями телезрителей,проявляющимися в их интересах к телепрограмме.

2.Социально-психологическая типология телеаудитории позволила выявить те основные интересы,которые обуславливают процесс дифференцации.Ими являются интерес к информации и к близким людям проблемам,которые связаны с их повседневным опытом и имеют в конечном итоге культурно-нормативную природу.Это позволяет делать вывод о том, что основой дифференцации телеаудитории и образования ее социально-психологической типологии являются общественно активные интересы телезрителей.В этой сфере и должен коммуникатор прежде всего реализовать свои основные цели.

3.Анализ структуры интересов позволил сделать вывод о стабильности последней и о довольно точной определенности места каждого элемента телепрограммы в стуктуре интересов телезрителей.В работе дается описание и определение роли 20 элементов телепрограммы в этой структуре.

Полученные результаты постоянно применяются в работе ЭстонскогоТелевидения,помогая точнее управлять процессом общения ТВ с аудиторией,осуществлять ленинский принцип дифференцированной пропаганды,согласовывать задачи ТВ с особенностями и запросамит телезрителей,учитывать реальную структуру интересов и типологических особенностей аудитории.Именно это имел ввиду В.И.Ленин,определив основным методологическим прнципом партийной пропаганды положение о важности учитывания реального интереса как социально-психологической категории/8,см.также 50/.

LISA

Tabel I.

Küsimus XII.(ankeedist "Teie arvamus?") - Missuguseid Eesti Televisiooni saateid Te vaatate?

	võimaluse korral alati	sageli	harva	mitte kunagi
"Aktuaalne kaamera"(hommikused ja lõunased uudised)	I3,7	9,5	33,I	38,2
"Aktuaalne kaamera"(vene keeles)	I,0	I,0	I6,3	72,3
"Aktuaalne kaamera"	46,3	34,3	I5,3	I,3
"Meri ja mehed"	I4,4	I7,5	46,4	I7,2
"Põllumehe veerandtund"	I2,0	I5,7	37,I	30,3
"Ministri kabinetis"	I4,4	2I,8	43,4	I5,3
"Nõkogude Eesti sport"	I6,0	23,4	37,8	I7,I
Ülekanded spordivõistl.	39,3	26,6	23,2	7,5
"Täna 25 aastat tagasi"	72,8	20,I	5,7	0,8
R.Karemäe reportaažid	4I,2	36,3	I8,3	2,2
"Mis Koosta peres uudist?"	47,6	24,6	20,0	5,6
"Sajandi inimene"	7,0	I5,2	42,7	27,9
"A ja O"	3I,3	32,5	25,9	5,9
"Teadlaste tribüün"	9,0	I9,3	45,8	I9,I
"Silmast silma"	42,4	27,3	22,7	4,8
"Pooltund laboratooriumis"	6,4	I3,I	43,8	29,9
"NB!"	47,0	33,7	I4,9	2,I

"Rahvusvaheline panoraam"	36,3	29,7	24,I	6,6
Teatriõhtud	7I,9	I8,9	7,5	0,5
Telelavastused	70,2	I9,6	7,9	42,3
"Kirjandusminutid"	II,2	27,9	42,3	I2,7
"Spekter"	7,3	I7,7	45,3	22,2
"Remark"	9,2	I8,I	42,8	23,I
"Kirjanduslik kolmapäev"	I5,6	27,7	38,5	I4,0
"Õhtu Heliloojate Majas"	8,3	2I,6	47,0	I8,4
"Muusikaelu"	8,3	I9,4	45,9	I8,8
Võistlusmäng "2I"	54,I	26,2	I3,2	4,7
"Kammerakadeemia"	2,8	7,0	36,6	45,8
"Kontserdistuudio"	7,5	I8,6	43,5	22,6
"Rahvalikud lood"	49,0	24,7	I7,5	5,9
"Te-Fi"	64,4	2I,9	9,2	2,I
"Film ja aeg"	40,0	29,8	22,7	3,6
"Kirevad killud"	44,8	29,2	I9,I	3,4
"Lugedes looduse raamatut"	35,3	29,3	23,5	7,5
"Tervise kaitsel"	24,4	30,3	30,4	9,6
"Trips-traps-trull"	64,7	23,7	9,9	0,4
Lühireklaam ja teated	23,4	30,3	24,8	4,3
Mängufilmid	47,3	28,3	I8,8	2,7
Populaarteduslikud ja dokumentaalfilmid	I3,9	34,4	39,8	6,9
Kontsertfilmid	23,I	36,7	30,0	6,0
"Seekord sedapidi"	I9,4	23,I	3I,9	I9,5
"Tipp ja Täpp" ja järgnevad nukulavastused	26,9	2I,0	30,I	I7,2
"Tädi Ruthi jutt"	2I,6	I9,8	34,3	I9,2
"Entel-Tentel"	63,9	20,4	I0,I	3,2
Saade väikestele poistele	I4,7	I8,4	34,6	26,5
"Täheke"	8,2	I3,4	32,7	39,4
Saated pioneerialistele	I5,3	I7,2	29,5	32,4
"HUMAKEFÜ-MUNUPU kabinet"	33,5	25,5	24,0	I3,I
Lavastused lastele	4I,3	20,6	2I,9	I2,2
"Noortestuudio"ankeetreportaaž	I2,6	26,2	38,5	I7,2
"Noortestuudio"pressiklubi	I7,4	26,9	36,5	I4,I
"Kas on koolijütsil muret?"	I9,9	23,4	34,6	I7,5

"Telekool"	5,4	I2,I	38,I	37,9
"Telekooli kalender"	3,6	8,I	37,6	43,3
"Ars longa"	8,0	I2,8	39,6	32,I
"Õhtu "Sigmas""	I0,5	2I,7	42,7	I9,7
Saated soome keeles	4,8	I6,4	43,5	29,8

Tabel 2.

Küsimus XVI.(ankeedist "Teie arvamus?") - Kuidas annab Teie arvates Eesti Televisioon muusikat?

	liiga palju	palju	paras-jagu	vähe	liiga vähe	raske öelda
tõsine orkestri- ja instrumentaalmuusika	3,7	8,3	54,9,	4,9	I,I	23,7
koorimuusika	I,7	6,5	54,8	I0,3	I,0	2I,6
ooper	3,0	7,I	48,2	I4,0	I,5	22,0
operett	0,8	2,6	32,3	39,9	5,2	I5,I
ballett	I,7	5,I	50,0	I5,5	2,6	I9,7
estraadilaulud	I,0	3,7	37,7	42,0	9,3	3,7
estraadimuusika	I,6	4,7	47,9	3I,9	4,5	5,8
džässmuusika ja -laulud	2,I	8,0	47,4	I8,3	4,3	I6,3
rahvalikud pillilood ja laulud	I,I	I,8	3I,I	43,I	I4,5	6,9
pop- ja biitmuusika	4,I	7,2	35,4	I7,7	I0,3	22,2

Tabel 3.

Küsimus XX.(ankeedist "Teie arvamus?") - Kas Eesti Televisiooni programmis peaks olema senisest rohkem või vähem saateid .....

	võiks rohkem olla	on küllalda-selt	võiks vähem olla	raske öelda
"Aktuaalne kaamera"	2,6	83,2	3,6	6,4
"Entel-Tentel"	28,6	59,3	I,2	8,6

	võiks rohkem olla	on küllalda-selt	võiks vähem olla	raske öelda
"NB!"	2I,6	6I,3	3,7	8,6
"Te-Fi"	46,9	36,5	2,6	8,2
"Teadlaste tribüün"	4,7	50,6	8,9	29,7
"Kirjanduslik kolmapäev"	7,9	58,7	8,0	20,I
S.Nõmmiku ja E.Abeli saated	68,9	23,6	2,2	2,5
Rein Karemäe reportaažid	3I,9	5I,6	5,5	7,8
Spordivõistluste ülekanded	38,9	42,0	I2,9	8,6
Saateid:				
suurmeeste elust	3I,2	33,5	6,7	25,2
nõukogude rahvaste elust	6,0	48,I	I4,5	26,6
revolutsioonisündmuste ajaloost	3,4	37,5	3I,6	22,4
moest	59,3	25,7	2,3	9,7
uutest ravimeetoditest ja arstimitest	49,2	28,5	2,I	I6,7
vabariigi tööstusest ja põllumajandusest	5,9	56,3	I2,2	20,9
abielupoolte vahelistest suhetest	53,I	27,I	I,8	I5,3
joomise kahjulikkusest	46,0	28,4	5,5	I7,6
kunstist	2I,5	53,I	2,9	I8,0
Sotsialistlikust võistlusest	I,4	40,3	29,8	23,4
lindude ja loomade elust	47,9	34,2	I,6	I2,I
välispoliitikast	I8,2	63,4	4,3	9,7
võitlusest kuritegevusega	55,6	27,7	I,3	II,8
noortele emadele	4I,I	22,0	I,2	3I,4
näitlejate isiklikust elust	38,9	25,7	2,9	28,0
kosmose uurimisest	26,5	43,6	3,8	2I,2
noormeeste ja tütarlaste vahelistest suhetest	53,6	22,2	I,5	I9,5
Inimene ja ühiskond	I2,5	48,6	4,9	28,7
isiksuse kujunemine	23,0	35,8	2,4	33,I
huviringide tegevusest	I9,8	38,2	2,4	33,9
Töö teaduslikust organiseerimisest	8,4	37,6	I2,4	35,9
noorsooprobleemidest	4I,8	37,4	2,I	I4,I
reklaami	I9,7	54,7	II,8	8,6
mängufilme	57,3	28,5	5,5	6,0
telemänge	38,5	33,I	I,3	22,4

huumorit ja satiiri	79,0	I3,9	0,8	4,I

Tabel 4.

Küsimus XXV.(ankeedist "Teie arvamus?")-Missugune on Teie arvamus Eesti Televisiooni uudiste saadete kohta?

	olen täiesti nõus	olen peaaegu nõus	ei ole nõus	raske öelda
"Aktuaalne kaamera"				
annab sündmustest tõepärast informatsiooni	43,I	36,3	3,6	I3,7
ei anna küllaldaselt reportaaže sündmuskohtadelt	20,6	25,5	I5,7	27,6
informeerib õigeaegselt sündmustest:				
vabariigis	45,9	33,I	3,6	I3,8
Nõukogude Liidus	3I,3	35,3	7,0	2I,2
välismaal	7,5	26,3	25,8	25,7
ei pühenda küllaldaselt tähelepanu:				
välispoliitikale	I0,0	I6,3	38,2	28,5
a/ü tööle	5,9	I4,9	25,2	47,3
tööstusprobleemidele	5,3	I2,I	3I,3	43,7
põllumajandusprobleemidele	6,9	I2,I	37,7	36,0
sotsialistlikule võistlusele	4,0	I0,6	34,I	43,6
vabariigi valitsuse otsuste tutvustamisele	9,3	I5,4	32,8	35,7
vabariigi parteiorganisatsioonide tegevusele	5,8	9,I	32,4	45,3
sündmustele teiste meie maa rahvaste elus	9,0	I5,3	29,0	39,6
kasutab küllaldaselt filmi- ja fotomaterjale:				
sisesündmuste valgustamisel	3I,2	33,8	II,I	I7,4
välissündmuste valgustamisel	I6,I	24,5	34,9	I7,9
"Aktuaalse kaamera" saated on huvitavad	28,I	45,5	5,8	I6,3

Tabel 5.

Huviindeksite moodustamise protseduuri kirjeldus.

jrk. nr.	indeksi nimetus	indikaatortunnused	skaala	indeksisse viimine
I.	Lastesaated	I)"Tipp ja täpp" ja järgnevad nukulavastused	I-A	S 7-I0;kI SII-I4;k2 SI5-20;k3 S 2I-24k4 S25-28;k5
		2)"Tädi Ruthi jutt"	I-A	
		3)Saade väikeste poistele	I-A	
		4)"HUMAKEFÜ-MUNUPU kabinet"	I-A	
		5)Saated pioneerialistele	I-A	
		6)"Täheke"	I-A	
		7)"lavastused lastele	I-A	
2.	Noortesaated	I)"Noortestuudio" ankeetreportaaž	I-A	S 3- 4;kI S 5- 6;k2 S 7- 8;k3 S 9-I0;k4 SII-I2;k5
		2)"Noortestuudio" pressiklubi	I-A	
		3)"Kas on koolijütsil muret?"	I-A	
3.	Saated kirjandusest,teatrist,kunstist	I)"Kirjandusminutid"	I-A	S 5- 7;kI S 8-I0;k2 SII-I4;k3 SI5-I7;k4 SI8-20;k5
		2)"Spekter"	I-A	
		3)"Remark"	I-A	
		4)Kirjanduslik kolmapäev	I-A	
		5)"Ars longa"	I-A	
4.	Tõsise muusika saated	I)"Õhtu Heliloojate Majas"	I-A	S 4- 5;kI S 6- 8;k2 S 9-II;k3 SI2-I4;k4 SI5-I6;k5
		2)"Muusikaelu"	I-A	
		3)"Kammerakadeemia"	I-A	
		4)"Kontserdistuudio"	I-A	

°vt.tabel: S tähistab huviindikaatorite väärtuste summat, k sellele vastavat koodarvu huviindeksi skaalal.

5.Filmisaated	I)"Film ja aeg"	I-A	S 3- 4;kI S 5- 6;k2
	2)"Kirevad killud"	I-A	S 7- 8;k3
	3)Mängufilmid	I-A	S 9-I0;k4 SII-I2;k5
6.Meelelahutussaated	I)Võistlusmäng "2I"	I-A	S 4- 5;kI S 6- 8;k2
	2)"Rahvalikud lood"	I-A	S 9-II;k3
	3)"Te-Fi"	I-A	SI2-I4;k4 SI5-I6;k5
	4)"Trips-traps-trull"	I-A	
7.Ülipopulaarsed saated	I)"Täna 25 aastat tagasi"	I-A	S 4- 5;kI S 6- 8;k2
	2)Teatriõhtud	I-A	S 9-II;k3
	3)Telelavastused	I-A	SI2-I4;k4 SI5-I6;k5
	4)"Entel-Tentel"	I-A	
8.Muusika(M)	I)tõsine orkestri- ja instrumentaalmuusika	II-B	S 6- 7;kI S 8- 9;k2 SI0-I4;k3
	2)koorimuusika	II-B	SI5-I6;k4 SI7-I8;k5
	3)ooper	II-B	
	4)ballett	II-B	
	5)džässmuusika ja -laulud	II-B	
	6)pop- ja biitmuusika	II-B	
9.Rahvamuusika (RM)	I)operett	II-B	S 4- 5;kI
	2)estraadilaulud	II-B	S 6 ;k2 S 7- 9;k3
	3)estraadimuusika	II-B	S I0 ;k4 SII-I2;k5
	4)rahvalikud pillilood ja laulud	II-B	
I0.Perekond, kodu	I)"Silmast silma"	I-B	S 4- 5;kI
	2)"Mis Koosta peres uudist?"	I-B	S 6 ;k2 S 7- 9;k3
	3)abielupoolte vahelistest suhetest	III-A	S I0 ;k4 SII-I2;k5
	4)noortele emadele	III-A	

II.Ühiskondlik elukorraldus	I)"NB!"	I-B	S 6- 7;kI S 8- 9;k2
	2)moest	III-A	SI0-I4;k3
	3)joomise kahjulikkusest	III-A	SI5-I6;k4 SI7-I8;k5
	4)võitlusest kuritegevusega	III-A	
	5)noormeeste ja tütarlaste suhetest	III-A	
	6)noorsooprobleemidest	III-A	

I2.Loodus	I)"Lugedes looduse raamatut"	I-B	S 2 ;kI S 3 ;k2
	2)loomade ja lindude elust	III-A	S 4 ;k3 S 5 ;k4 S 6 ;k5

I3.Välispoliitika	I)"Rahvusvaheline panoraam"	I-B	S 2 ;kI S 3 ;k2
	2)välispoliitikast	III-A	S 4 ;k3 S 5 ;k4 S 6 ;k5

I4.Tootmine	I)"Meri ja mehed"	I-B	S 9-II;kI SI2-I4;k2
	2)"Põllumehe veerandtund"	I-B	SI5-2I;k3 S22-24;k4
	3)"Ministri kabinetis"	I-B	S25-27;k5
	4)R.Karemäe reportaažid	I-B	
	5)vabariigi töös-tusest ja põllumajandusest	III-A	
	6)sotsialistlikust võistlusest	III-A	
	7)töö teaduslikust organiseerimisest	III-A	

I5.Sport	I)"Nõukogude Eesti sport"	I-B	S 3 ;kI S 4 ;k2
	2)ülekanded spordivõistlustelt	I-B	S 5-6 ;k3 S 7 ;k4
	3)ülekanded spordivõistlustelt	III-A	S 8-9 ;k5

I6.Ideoloogia	I)"Sajandi inimene"	I-B	S 4- 5;kI S 6 ;k2
	2)"Teadlaste tribüün"	I-B	S 7- 9;k3 S IO ;k4
	3)"Teadlaste tribüün"	III-A	SII-I2;k5
	4)revolutsioonisündmuste ajaloost	III-A	
I7.Informatsioon	I)"Aktuaalne kaamera"	I-A	"Informatsiooni" huviindeks moodustati skaalade väärtuste "I" arvu loendamise teel(loendusindeks) SI9-I6;kI SI5-I2;k2 SII- 8;k3 S 7- 4;k4 S 3- 0;k5
	2)"Aktuaalne kaamera"	III-A	
	3)informatsiooni tõepärasus(vt.tab.4.)	IV-A	
	4)informatsiooni dokumentaalsus(3 tunnust vt.tab.4.)	IV-A	
	5)informatsiooni operatiivsus(3 tunnust vt.tab.4.)	IV-A	
	6)informatsiooni sisu (9tunnust vt.tab.4.)	IV-A	
	7)"Aktuaalne kaamera"	IV-A	

Tabel 6.

Tallinna teleauditooriumi programmimudelisse lülitatud indikaatortunnuste sagedusjaotused(indekseeritud kujul)

	% televaatajatest,kellel on tugev huvi
"Üheksas samm"	4,3
"Nimepäev"	26,7
"Käokava"(Mati Talvik)	89,6
"...nädal"	9,3
"Aktuaalne kaamera"	85,8
"Aktuaalne kaamera"(vene keeles)	5,6
"Käokava"(Rein Karemäe)	79,9
"Kas mäletad?"	56,7
"Seekord sedapidi"	36,4
"Kontserdistuudio"	40,5
"Info"	38,6
"Vaja ja võimalik"	8,4
"Õhtu tantsurütmis"	65,9
"Rindejoonel"	I7,9

teadlaste elust ja tegevusest	55,6
sotsialistlikust võistlusest	11,2
tõsisest muusikast	33,6
uutest ravimitest	49,3
estraadilaulud	90,8
kosmose uurimisest	74,4
laste kasvatamisest	63,8
lindude ja loomade elust	82,3
filmikunstist	82,7
abielupoolte vahelistest suhetest	75,0
viktoriinid	86,8
moest	78,1
filosoofiast	32,1
teenindusest	55,2
elatustasemest	62,9
riikidevahelistest suhetest	76,8
partei ja valitsuse otsustest	43,8
teatrikunstist	80,4
võitlusest alkoholismiga	44,4
teaduslikest avastustest	76,3
huumor ja satiir	92,8
valitsusjuhtide, tuntud poliitikategelaste elust ja tegevusest	55,7
tublidest töömeestest	34,3
noormeeste ja tütarlaste vahelistest suhetest	70,2
filminäitlejate elust ja loomingust	76,1
töö teduslikust organiseerimisest	30,2
NSVL meistrivõistlused jalgpallis	41,4
NSVL meistrivõistlused korvpallis	77,4
noortest	87,7